1947 – 1987

magazin istoric

ANUL XXI NR. 12 (249) DECEMBRIE 1987

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XXI
Nr. 12 (249)
decembrie 1987

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

Decembrie 1987: Conferinţa Naţională a P.C.R. România — factor de pace şi progres în istoria universală:
Ion Popescu-Puţuri 2

1947-1987

• Patru decenii de Republică:
Ion Ardeleanu 5

• 30 Decembrie 1947 — Libertatea poporului:
Ioan Scurtu 8

• O republică a muncitorilor şi ţăranilor:
Gheorghe Unc 11

1 Decembrie 1918. „Dorinţa românilor de-a fi uniţi pe vatra locultă de-a lungul istoriei":
Constantin Botoran 15

S.U.A. şi tratatele de pace de după primul război mondial:
Eugen Preda 19

1917. Trimisul Spaniei în România raportează: „Unitatea naţională — cauză a participării la război":
Eugen Denize, Paul Oprescu 23

O excepţională descoperire arheologică — Tezaurul monetar din cetatea Armanul Negru:
Sergiu Iosipescu 26

În Bucureştl, acum 50 ani 48

• Finlanda, pe ruta orientală a vikingilor: *Eino Jutikkala, Kauko Pirinen...* 29 **• Idealul independenţei albaneze devine realitate:** *Gelcu Maksutovici...* 33 **• În Creta, acum 3 500 ani:** *Nicolaos Platon...* 35 **• Primul ambasador sovietic la Londra:** *Z.S. Şeinis...* 38 **• Dialogul Titulescu-Litvinov:** *Valentin Lipatti* ... 44 **• 1939-1945. Corespondenţă secretă Casa Albă — Downing Street 10:** *Corneliu Bogdan...* 52 **• Cărţi sosite la redacţie...** 57 **• Poşta Magazin istoric...** 58 **• Sumarul sumarelor...** 60

COPERTELE NOASTRE

Decembrie 1947-Decembrie 1987. Patru decenii de la proclamarea Republicii.

① Patru decenii în care, sub faldurile stindardului tricolor aureolat de stema Republicii, poporul nostru a obţinut realizări istorice care au schimbat din temelii societatea românească

④ Detaliu din tabloul intitulat **Istorie**, de Dumitru Grigoraş, înfăţişînd momente din trecutul de luptă al poporului nostru, glorioasă moştenire pe temelia căreia se ridică puternică, liberă şi suverană, România socialistă **(30 Decembrie 1947-30 Decembrie 1987, p. 5)**

② Imagine de pe şantierul arheologic din comuna Vadu, judeţul Constanţa — locul recentei descoperiri a celui mai mare tezaur monetar din vremurile moderne de pe aceste meleaguri — mărturie a intensului comerţ maritim al ţărilor române în evul mediu **(Tezaurul monetar din cetatea Armanul Negru, p. 26)**

③ Dovezi ale înfloritoarei civilizaţii cretane, păstrate peste milenii: camera cu coloane din aripa de vest a palatului din Cnossos şi în partea de sus a paginii pandantiv de aur, datînd din jurul anului 1700 î.e.n. **(În Creta, acum 3 500 ani, p. 35)**

Decembrie 1987: Conferința Națională a P.C.R.

ROMÂNIA FACTOR DE PACE ȘI PROGRES ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ

ION POPESCU-PUȚURI

S-a statornicit în practica partidului nostru, în felul de a gîndi și activa al comuniștilor români, ca toate importantele probleme — economice, politice, sociale, culturale, într-un cuvînt tot ce înseamnă *viața țării* — să fie supuse unei temeinice, judicioase dezbateri și hotăriri colective. Avîndu-și obîrșia în tradițiile istorice străvechi ale poporului nostru, în care obștea, adunarea norodului, a avut întotdeauna un rol important în adoptarea acelei conduite politice ce a îngăduit, prin vremuri, păstrarea ființei naționale și menținerea idealurilor de libertate și unitate, această modalitate de a gîndi și dezbate colectiv asupra tuturor problemelor de viață și existență ale poporului a căpătat expresii și atribute noi în anii făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Într-atîta, încît a devenit o practică a vieții noastre social-politice, un mod de a gîndi și a conduce amplele procese revoluționare transformatoare pe care le parcurge societatea românească, mod de gîndire și acțiune imprimate tuturor sectoarelor vieții noastre de partid și de stat de la Congresul IX al Partidului Comunist Român de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Conferința Națională a partidului, ale cărei lucrări se desfășoară în luna aceasta, este o expresie elocventă a acestei practici. Istoricul zilelor noastre va regăsi, în documentele Conferinței Naționale, o nouă confirmare a justeței politicii generale a partidului de edificare a socialismului și comunismului, politică bazată pe aplicarea creatoare a principiilor socialismului științific, a legilor obiective generale la condițiile și realitățile concrete din țara noastră, pe valorificarea și dezvoltarea moștenirii străbune.

Conferința Națională va face bilanțul marilor realizări obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului, va supune analizei un larg evantai problematic, cuprinzînd sfera economicului și a politicului, într-un cuvînt întreg ansamblul societății românești, fixînd, pe temeiul măreților obiective istorice ale Congresului XIII al P.C.R., temerare, dar, pe deplin realizabile proiecte de viitor.

Tabloul istoric al României anului 1987 — coincizînd cu aniversarea a patru decenii de la proclamarea Republicii — înfățișează imaginea unei țări socialiste în impetuoasă dezvoltare, cu larg și binemeritat prestigiu internațional, expresie a măreților realizări ale contemporaneității, a conduitei de pace și colaborare consecvent urmărite de partidul și poporul nostru — prestigiu ce încorporează, totodată, o întreagă experiență și practică istorică.

România de azi, angajată decisiv în înfăptuirea marilor programe trasate de Congresul XIII, este patria unită și independentă pe care au visat-o atîtea și atîtea generații de înaintași, patria dreptății sociale și a libertății naționale, a muncii eroice consacrate propășirii și progresului continuu al națiunii, creația nemijlocită a socialismului, a uriașei opere de edificare concepută și condusă de Partidul Comunist Român, însușită și transpusă în fapte prin munca entuziastă a întregului popor. Socialismul a dat poporului român întreaga demnitate a propriei sale personalități în istorie, puterea și libertatea de a-și făuri o istorie pe măsura năzuințelor sale. Sub conducerea cutezătoare a Partidului Comunist Român, poporul nostru a parcurs, într-o perioadă relativ scurtă, mai multe etape istorice, de la orînduirea bazată pe asuprire și exploatare la societatea socialistă multilateral dezvoltată. Dintr-o țară înapoiată, cu un caracter predominant agricol, România a devenit un stat industrial-agrar, cu o industrie puternică și în continuă modernizare, cu o agricultură socialistă în plin progres.

În noua orînduire socialistă, pe care o înfăptuiește poporul român, un loc de importanță hotărîtoare îl ocupă epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului — cea mai bogată în înfăptuiri din întreaga noastră existență — în decursul căreia poporul român

a străbătut, cu eroism, un drum de măreţe. izbînzi socialiste. Cu îndreptăţită mîndrie, poporul nostru numeşte această istorică perioadă „Epoca Nicolae Ceauşescu", ce va rămîne înscrisă cu litere de aur în bogata carte a neamului, ca o recunoaştere a faptului că toate marile împliniri ale acestor ani sînt legate indestructibil de activitatea prodigioasă, desfăşurată cu clarviziune şi fierbinte patriotism de cel mai iubit fiu al naţiunii, ales de istoricul forum al comuniştilor de acum 22 ani să conducă destinele partidului şi ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Succesele României de azi îşi au temelii solide şi în lupta înaintaşilor, gîndul şi fapta strămoşilor fiind evidente în toate marile împliniri ale României socialiste. Tăria orînduirii noastre îşi are motivaţii adînci în această trainică şi permanentă întrepătrundere între trecut, prezent şi viitor.

Conştiinţa legăturii firesti, a continuităţii dintre faptele înaintaşilor şi cei ce i-au urmat, convingerea că toate acestea alcătuiesc fondul de experienţă şi baza de pornire a generaţiilor viitoare au constituit şi constituie trăsături definitorii ale istoriei noastre — „cartea de aur" a neamului, cum au definit-o cărturarii şi luptătorii democraţi la mijlocul veacului trecut. Cît de pregnant exprimă preşedintele Nicolae Ceauşescu acest adevăr: *„Este necesar să avem în vedere că popoarele s-au dezvoltat în anume condiţii istorice şi sociale care şi-au pus amprenta pe însuşirile şi felul de a gîndi şi trăi ale fiecărui popor. Istoria poporului nostru de mai bine de 2 000 de ani, de la daci pînă în prezent — care demonstrează cu putere aceasta — este istoria luptelor împotriva asupririi străine, a luptelor pentru libertate şi independenţă, pentru progres economic şi social... In asemenea împrejurări s-a creat felul de a fi al poporului român, s-au dezvoltat dragostea de glie, de patrie, de libertate şi independenţă, statornicia, spiritul de omenie caracteristic poporului nostru"*. Tocmai de aceea apelul la istorie, la tezaurul de învăţăminte pe care îl cuprinde trecutul reprezintă condiţia esenţială a educaţiei în general, a educaţiei patriotice socialiste, în special. Fără istorie, fără întîmplările şi pildele acumulate de-a lungul veacurilor, existenţa noastră ar fi mai săracă, mai lipsită de culoare, ar face să ne simţim — cum releva secretarul general al partidului, preşedintele ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — *„ca un copil care nu-şi cunoaşte părinţii şi se simte străin în lume"*.

Încă în urmă cu secole, voievodul Neagoe Basarab exprima în *Învăţăturile* sale sentimentul istoricităţii noastre, al dăinuirii noastre permanente şi în permanent contact cu pămîntul zămislitor de viaţă pe care ne-am născut şi pe care se vor naşte urmaşii urmaşilor: „Am avea multe de spus despre bărbaţii mari şi minunaţi, cei de demult". Scrierea sa — admirabilă culegere de norme de conduită politică, în fapt un tratat de politică internă şi internaţională, la nivelul gîndirii europene din acea vreme — cuprindea povete de mare valoare practică, ce-şi aveau raţiunea în experienţa istorică a poporului. Apărarea şi menţinerea păcii, străduinţa de a realiza prin tratative buna înţelegere ocupau un loc de frunte în aceste îndemnuri. Dacă însă independenţa era ameninţată, atunci, sfătuia domnitorul, „tu cu trupul tău şi cu oamenii tăi să porneşti drept, faţă în faţă, fără nici o teamă, împotriva duşmanilor tăi, oricît de mulţi ar fi. Şi să nu te temi de fel de dînşii, chiar dacă sînt mulţi. pentru că oşteanul viteaz nu se înspăimîntă de mulţimea oamenilor".

Alcătuite într-o vreme cînd primejdia externă pîndea din toate părţile independenţa ţărilor române, aceste sfaturi şi îndemnuri erau însăşi expresia experienţei istorice ce îngăduise dăinuirea noastră neîntreruptă pe pămîntul străbun pînă atunci şi de atunci încoace.

Pe vatra sa străbună, poporul nostru şi-a dus neîntrerupt existenţa, muncind şi creînd, asigurînd propăşirea ţării. Cu mult înainte ca părintele istoriei, Herodot şi alţi cărturari europeni ai antichităţii să-i caracterizeze pe geţi „cei mai drepţi şi cei mai viteji dintre traci", mărturiile arheologice şi vechi izvoare asiatice ni-i arătaseră pe strămoşii noştri ca posesori ai unui înalt grad de civilizaţie, întreţinînd puternice contacte economice şi culturale cu alte neamuri, afirmîndu-se ca o prezenţă activă în Vechea Lume. Poemele homerice vorbesc despre bogăţia căpeteniilor de pe aceste meleaguri, iar descoperirea fastuosului tezaur de la Hinova[1] stă mărturie acestei realităţi. În veacul VI î.e.n., marcat de evenimentele petrecute la hotarul dunărean în vremea lui Darius, puterea şi bogăţia formaţiunilor politice ale geţilor sînt grăitor ilustrate de valoroasele tezaure de la Poiana Coţofeneşti, Cucuteni-Băiceni şi de multe altele. Nu e nevoie de multă imaginaţie pentru a ne da seama ce însemnau, sub raport militar şi politic, regatele unor stăpînitori atît de bogaţi.

Afirmîndu-se în istoria universală ca un popor demn, iubitor de pace şi colaborare, strămoşii noştri s-au dovedit, în acelaşi timp, neînfricaţi şi plini de dîrzenie în apărarea libertăţii şi independenţei, cînd acestea le-au fost ameninţate. Cît de puternică le era setea de libertate şi independenţă ne-o demonstrează faptele marelui rege Burebista[2] făuritorul întîiului stat dac centralizat şi independent, neînfricarea cu care şi-a apărat libertatea viteazul rege Decebal[3], a cărui urcare pe tronul Daciei, în urmă cu 1 900 ani, am sărbătorit-o în acest an. Eroismul cu care acesta şi poporul său s-au opus celei mai mari puteri militare a acelei vremi era, în fapt, încununarea unui îndelungat şir de lupte pentru existenţă liberă purtat de regi şi căpetenii dacice, precum Dapyx şi Zyraxes şi, odată cu ei, de întreg poporul geto-dac.

Prin eroismul şi curajul său, Decebal personifică, de fapt, eroismul şi curajul întregului său popor, pilda sa de vitejie şi gîndire politică constituind un exemplu adeseori invocat şi evocat în istoria poporului român. Aceeaşi

---

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 6/1981; 7/1980; 4/1987.

grijă pentru destinul propriului popor, dar și pentru soarta altor popoare și-a găsit expresie în activitatea atîtor și atîtor înaintași, înscriindu-se ca o constantă a politicii românești. Să ne amintim, bunăoară, de apelul pe care Ștefan cel Mare îl adresa lumii europene, prevenind-o asupra primejdiei otomane și asupra necesității realizării unui front comun de apărare. Să ne amintim, apoi, faptele atîtor alți înțelepți voievozi români, care vedeau în țara lor o „pavăză" a întregii Europe. A ști să faci din viața și munca propriului tău popor o politică în care să se regăsească aspirațiile și speranțele de progres, înțelegere și prietenie este atributul ce definește cu adevărat națiunile dornice de pace și prietenie, profund atașate progresului istoric.

Așezați la una din răspîntiile lumilor și civilizațiilor, românii au avut deseori de suferit în multimilenara lor istorie de pe urma războaielor. Nu odată și-au văzut pămîntul, cîmpiile și văile, satele și orașele pîrjolite în timpul luptelor dintre diferitele imperii. *Vocația de pace a poporului român, despre care se vorbește în lumea contemporană cu insistență și respect, nu este o imagine metaforică, ci expresia unei realități izvorîte din adîncul istoriei.*

Din păcate, în epoca contemporană, periclitarea păcii a atins cote de mare primejdie, cînd a apărut perspectiva anihilării omenirii de pe urma unei catastrofe nucleare, a unui război purtat cu arme de exterminare în masă, necunoscute pînă acum în istorie. *„Străbatem* — subliniază președintele Nicolae Ceaușescu — *o epocă foarte agitată, omenirea fiind zguduită de cutremure, furtuni și uragane politice și militare de mari proporții, care pun popoarele la grele încercări, le provoacă pagube și suferințe"*. De aceea — îndemna președintele Nicolae Ceaușescu — *„acum, mai mult ca oricînd, este necesar să acționăm, indiferent de orînduire socială, cu înaltă răspundere în fața propriilor popoare, în fața civilizației și a viitorului lumii, pentru a opri mersul spre prăpastie, spre catastrofă"*. Vibrantele apeluri la rațiune și luciditate adresate de președintele țării noastre, propunerile și demersurile sale constructive, activitatea intensă în relațiile bilaterale ale țării noastre, ca și la Organizația Națiunilor Unite, la Conferința pentru cooperare și securitate în Europa și în alte organisme internaționale sînt tot atîtea dovezi ale dorinței și voinței de pace a românilor, contribuții practice la instaurarea unui climat de înțelegere și cooperare, la înlăturarea sabiei lui Damocles — armele nucleare — din arsenalele militare. *„România salută* — sublinia secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la ședința solemnă consacrată celei de-a 70-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a avut loc la Moscova — *ca un eveniment de însemnătate istorică, înțelegerea recentă dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite cu privire la semnarea în acest an a acordului pentru eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune și a celor operativ-tactice din Europa și Asia. Considerăm că este necesar cu țările din Europa pe teritoriul cărora se găsește cea mai mare parte a armamentului nuclear — să acționeze unite, să renunțe la definerea și producerea de arme nucleare, să militeze activ pentru a înlătura definitiv armele nucleare din Europa și din întreaga lume.*

În același timp, trebuie să se treacă la măsuri de reducere substanțială a trupelor și armamentelor convenționale, precum și a cheltuielilor militare. În ce o privește, România a trecut din anul 1986 — pe baza unui referendum național, la care a participat practic întregul popor — la reducerea cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare".

Pornind de la profunda cunoaștere a trecutului istoric al poporului român și evidențiind contribuția românilor, ca puternic factor de cultură și progres, ca apărători ai libertății și neatîrnării, secretarul general al partidului, președintele Republicii a subliniat, nu o dată, necesitatea cunoașterii istoriei celorlalte popoare, relevîndu-se nu ceea ce le desparte, ci tradițiile luptei lor comune pentru libertate și independență, pentru o viață mai bună, împotriva asupririi și împilării de orice fel. Scrierea și cercetarea istoriei universale, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie să aibă în vedere marile schimbări survenite în lumea contemporană, noul raport de forțe pe plan mondial. În acest cadru, solidaritatea tuturor forțelor revoluționare, democratice, antiimperialiste în lupta pentru înfăptuirea aspirațiilor fundamentale de pace și de progres ale omenirii, constituie o forță social-politică de prim rang a lumii contemporane. Președintele României socialiste a evidențiat cu pregnanță rolul deosebit ce revine maselor, popoarelor în determinarea opririi cursei înarmărilor, în asigurarea unor relații noi, democratice, între toate popoarele, relații bazate pe principiile coexistenței pașnice între toate țările și popoarele, fără deosebire de orînduire. *„Viitorul* — arată secretarul general al partidului — *aparține unei lumi mai drepte și mai bune, egalității sociale și naționale, respectului dreptului fiecărui popor la dezvoltarea de sine stătătoare"*.

Prezență permanent vie, racordată la contextul internațional specific diferitelor epoci și perioade, România înregistrează în anii noștri un prestigiu căruia îi conferă o deosebită strălucire dinamica politicii socialiste de pace, independență și colaborare a Partidului Comunist Român, promovată cu responsabilitate de președintele Nicolae Ceaușescu, o politică ce se întemeiază pe întreaga moștenire istorică a poporului nostru și care exprimă cu tărie, principiile conviețuirii și coexistenței pașnice, răspunde aspirațiilor omenirii spre progresul ei necontenit.

Înglobînd o multimilenară experiență istorică de mare demnitate și tărie morală, România, sub conducerea înțeleaptă a partidului comunist, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pune temelii de nădejde pentru viitor. Un viitor de pace și dezvoltare, așa cum îl nădăjduiește și luptă pentru a-l făuri, omenirea de pretutindeni. ■

30 Decembrie 1947 -

30 Decembrie 1987

PATRU DECENII DE REPUBLICĂ

Conf. univ. dr. ION ARDELEANU

Din 1947, ziua de 30 Decembrie a intrat în conştiinţa poporului român ca una din cele mai semnificative date ale îndelungatei şi glorioasei sale istorii. În acea zi de acum patru decenii, prin voinţa poporului român, în amplul proces de transformări revoluţionare deschis de Revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, a fost proclamată Republica, eveniment marcînd cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea şi cu celelalte categorii de oameni ai muncii şi instaurarea unui nou regim politic de democraţie populară. Modul în care a fost abolită monarhia şi proclamată republica în România demonstrează originalitatea soluţiilor politice adoptate, în cadrul procesului istoric revoluţionar, în scopul cuceririi întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea, cu celelalte forţe sociale progresiste, proces în care Partidul Comunist Român s-a dovedit la înălţimea misiunii de forţă conducătoare a amplelor transformări revoluţionare din societatea românească. Actul istoric de la 30 Decembrie 1947, arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, preşedintele Republicii, a constituit „un eveniment revoluţionar de importanţă deosebită în istoria poporului nostru, care a deschis o eră nouă, marcînd de fapt trecerea României la construirea societăţii socialiste".

Cei 40 ani ai Republicii reprezintă, pentru poporul nostru, perioada de emancipare socială şi naţională cea mai importantă din îndelungata sa istorie. Sînt anii în care România a parcurs o întreagă epocă istorică, a străbătut cu succes drumul de la capitalism la socialism, de la orînduirea întemeiată pe exploatare şi asuprire la orînduirea dreptăţii sociale, la făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Cucerirea deplină a puterii politice de către popor a determinat o deosebită accelerare a procesului de transformări democrat-populare. Făurirea, în februarie 1948, a partidului revoluţionar unic al clasei muncitoare, naţionalizarea principalelor mijloace de producţie, în iunie 1948, trecerea la cooperativizarea agriculturii. Prin încheierea cooperativizării agriculturii, în martie 1962, s-a asigurat generalizarea relaţiilor de producţie socialiste, creîndu-se bazele economiei socialiste unitare.

Victoria deplină a socialismului, instaurarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, afirmarea relațiilor de producție și sociale socialiste au avut ca rezultat desființarea claselor exploatatoare, a exploatării și asupririi, crearea condițiilor pentru manifestarea deplină a energiilor creatoare ale întregii națiuni în opera de făurire a noii orînduiri socialiste. *„Încheierea etapei de făurire a relațiilor socialiste de producție în toate sectoarele economiei naționale* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *a dus la lichidarea pentru totdeauna a proprietății capitaliste, a exploatării omului de către om. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, relațiile de producție și sociale noi, repartiția produsului social și național pe baza principiilor socialiste au devenit temelia dezvoltării economico-sociale a României"*.

Pe această temelie, sub faldurile stindardului aureolat de stema Republicii, poporul nostru a obținut realizări remarcabile, care au schimbat din temelii societatea. În acest efort gigantic, de o excepțională importanță au fost hotărîrile epocale ale Congresului IX al Partidului Comunist Român. Congresul a descătușat energiile creatoare ale poporului, a înlăturat o serie de șabloane și dogme și a pus în fața partidului sarcina edificării socialismului cu poporul și pentru popor, pornind de la condițiile concrete istorice, economice, sociale și politice din România.

La o lună după desfășurarea istoricului Congres IX care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost adoptată noua Constituție a țării. România a fost proclamată Republică socialistă, expresie a transformărilor calitative petrecute în societatea românească. În perioada care a urmat — indisolubil legată de activitatea teoretică, novatoare și acțiunea practică, revoluționară ale tovarășului Nicolae Ceaușescu — întreaga noastră societate a cunoscut un remarcabil avînt, un curs dinamizator, concretizat în profunde transformări calitative în toate domeniile. Amplele transformări revoluționare care au avut loc în această glorioasă epocă evidențiază cu putere originalitatea soluțiilor adoptate de Partidul Comunist Român în rezolvarea problemelor fundamentale ale organizării și conducerii societății, aplicarea creatoare a principiilor generale ale socialismului științific potrivit condițiilor concrete ale României, preocuparea permanentă pentru aprofundarea fenomenelor și aspectelor noi, apărute în procesul complex al construcției socialiste. Tocmai de aceea, poporul nostru, cu îndreptățită mîndrie patriotică, demnitate și recunoștință numește perioada marilor prefaceri revoluționare înfăptuite după Congresul IX „Epoca Nicolae Ceaușescu".

Concepția cutezătoare, originală a secretarului general al partidului, izvorîtă din cunoașterea aprofundată, temeinică a realităților economico-sociale ale patriei, bogata sa experiență politică și organizatorică acumulată de-a lungul unei îndelungate și consecvente activități revoluționare și-au pus o amprentă hotărîtoare asupra strategiei, a liniei politice generale a partidului, determinînd afirmarea puternică a spiritului creator, înnoitor în viața întregii noastre societăți, ridicarea pe o treaptă superioară a procesului de transformare revoluționară a patriei, a dezvoltării rapide a forțelor de producție, a perfecționării continue a organizării și conducerii societății, a relațiilor sociale, a tuturor domeniilor de activitate. Consecință a politicii ferme, consecvente trasate de partid și conducătorul său, România socialistă a obținut însemnate succese în toate domeniile de dezvoltare: economice, social-culturale, politice. Ca urmare a dezvoltării prioritare a forțelor de producție, creării unei puternice baze tehnico-materiale, în anii construcției socialiste producția industrială a crescut de peste 100 de ori în comparație cu anul 1944, producția agrară de circa 6 ori, venitul național de peste 32 de ori.

Chiar și în condițiile grele determinate de criza economică mondială, precum și de unele rămîneri în urmă în unele sectoare, România a parcurs o etapă importantă pe calea dezvoltării economico-sociale, a ridicării nivelului de trai material și spiritual al întregului popor, a gradului general de civilizație socialistă.

O semnificativă și istorică ilustrare pentru avîntul pe care l-a luat dezvoltarea puternică a țării este și faptul că în cincinalul 1981-1985 s-a realizat un volum de investiții de peste 1 146 miliarde lei. În acest interval au fost puse în funcțiune circa 2 500 noi capacități de producție în toate județele, s-au înălțat mari ctitorii, printre care Canalul Dunăre-Marea Neagră, s-au construit un mare număr de locuințe la orașe și sate. Capitala țării — ca de altfel majoritatea localităților patriei — și-a schimbat și își schimbă necontenit înfățișarea, devenind o metropolă cu o arhitectură ce împodobește noile artere și construcții social-culturale.

Din inițiativa și sub conducerea nemijlocită a secretarului general al partidului, au fost elaborate, într-o perspectivă istorică îndelungată, o serie de programe de o deosebită importanță pentru dezvoltarea științei și ingineriei tehnologice în țara noastră, pentru promovarea continuă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii mondiale. Sub îndrumarea de înaltă competență a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu s-au obținut rezultate remarcabile în cercetarea științifică, culturală și învățămînt, domenii care, organic legate de producție, au contribuit decisiv la dezvoltarea și modernizarea mijloacelor de producție și a proceselor de muncă, la perfecționarea noilor relații sociale, la formarea omului nou și la afirmarea multilaterală a personalității umane, implicit la progresul întregii națiuni.

Concomitent cu dezvoltarea economică a patriei, din inițiativa și sub conducerea

tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a aplicat un larg sistem de măsuri pentru perfecționarea organizării și conducerii societății, pentru participarea activă a maselor la adoptarea și înfăptuirea programelor de dezvoltare a societății noastre socialiste.

A fost perfecționat continuu sistemul — unic și unitar — al democrației muncitorești-revoluționare care și-a extins aria de acțiune de la unitățile economice, sociale, culturale și de învățămînt pînă la organele și organismele cu caracter național. În sistemul democrației noastre socialiste, potrivit caracterului larg, pe care partidul, secretarul său general îl conferă acestui principiu, atribuțiile organelor de stat se împletesc cu cele ale organizațiilor de masă și obștești, ale organizațiilor de tineret, sindicatelor, organizațiilor de femei, organizațiilor de creație și profesionale reunite, sub conducerea Partidului Comunist Român, în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, cel mai larg organism politico-democratic cu activitate permanentă. Unitatea de voință și acțiune, coeziunea moral-politică a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni, reprezintă o uriașă forță motrice în accelerarea progresului societății noastre socialiste.

Realizările istorice obținute de poporul român în făurirea noii orînduiri sociale — rezultat al aplicării creatoare a adevărurilor și legităților obiective ale socialismului la condițiile concrete din țara noastră — evidențiază cu strălucire faptul că partidul nostru comunist își îndeplinește în mod demn misiunea istorică de a organiza și conduce națiunea noastră pe calea socialismului și comunismului, a libertății și independenței. Aceste rezultate sînt rodul muncii pline de abnegație a eroicei noastre clase muncitoare, clasa conducătoare a societății socialiste, a țărănimii cooperatiste, a intelectualității, a întregului popor, care, într-o deplină unitate, sub conducerea partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul României moderne, își făurește o viață nouă.

Potrivit hotărîrilor adoptate de Congresul XIII al partidului, obiectivul fundamental al actualului plan cincinal — cea de-a treia etapă de realizare a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, adoptat în 1974, de cel de-al XI-lea Congres al partidului — îl reprezintă trecerea de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la cel de țară mediu dezvoltată, urmînd ca pînă la sfîrșitul secolului patria noastră să devină o țară socialistă multilateral dezvoltată în care să se manifeste cu tot mai multă putere principiile comuniste de muncă și de viață.

Înfăptuirea acestui obiectiv însuflețitor impune — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca pe primul plan al întregii activități, riguros și științific organizată, să fie pusă în mod ferm realizarea noii revoluții tehnico-științifice, a noii revoluții agrare, trecerea în toate domeniile la dezvoltarea intensivă, la o nouă calitate a muncii și vieții.

Potrivit concepției partidului nostru, a secretarului general, exprimată în permanentul dialog cu țara, aceasta înseamnă o atenție sporită acordată dezvoltării bazei de materii prime și energetice proprii, reducerii consumurilor de materii prime și energie, perfecționării tehnologiilor și modernizării producției, sporirii productivității muncii, perfecționării organizării producției și a normării muncii, întăririi spiritului de răspundere, a ordinei și disciplinei în toate sectoarele, introducerii prompte în producție a rezultatelor cercetării, a noilor cuceriri ale științei și tehnicii moderne. „*Socialismul și comunismul* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *se pot înfăptui cu succes numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general*".

Potrivit orientărilor înscrise în programele adoptate, în anii următori se va da în continuare o mare atenție ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului, țelul suprem al politicii partidului nostru.

Țară a muncii și a demnității, aflată în plin proces de înnoire, România socialistă s-a manifestat și se manifestă, în același timp, ca o prezență dintre cele mai active pe arena mondială, dezvoltînd larg dialogul cu toate națiunile lumii, aducîndu-și din plin contribuția la soluționarea problemelor cardinale ale contemporaneității.

Activitatea internațională a partidului și statului nostru a cunoscut cea mai bogată perioadă în împliniri în anii de după Congresul IX, grație neobositei activități dusă cu clarviziune și înțelepciune politică de tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul și promotorul întregii politici externe românești, prestigioasă personalitate a epocii contemporane.

La a 40-a aniversare, Republica Socialistă România se prezintă ca o țară liberă, în plină ascensiune pe care generațiile de azi au datoria să o ridice pe noi culmi ale socialismului și comunismului. Este o datorie pe care o avem față de patrie, față de patrioții și revoluționarii democrați care au militat în trecut pentru idealul republican, pentru înaintașii noștri care, în diferite perioade, au slujit cu credință și devotament patria înălțînd-o, prin muncă și jertfe, pe înaltele culmi de progres și civilizație de astăzi. „*Acum cînd poporul a devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *cea mai înaltă cinstire a gloriosului trecut este aceea de a face totul pentru dezvoltarea economico-socială a patriei, pentru ridicarea forței sale materiale și spirituale, a bunăstării întregii națiuni, pentru întărirea continuă a independenței și suveranității României, pentru viitorul luminos, comunist al patriei*". ■

Făurirea Republicii a devenit posibilă în condiţiile sociale noi create după eliberarea ţării, ale profundelor schimbări democratice, revoluţionare care s-au produs în societatea românească şi ale acţiunilor de masă pentru răsturnarea claselor exploatatoare şi cucerirea puterii de către proletariat în alianţă cu ţărănimea.

NICOLAE CEAUŞESCU

30 Decembrie 1947

LIBERTATEA POPORULUI DE A-ŞI CLĂDI O NOUĂ FORMĂ DE STAT

Dr. IOAN SCURTU

În condiţiile istorice din ultimele luni ale anului 1947[1], trecerea României la etapa socialistă a revoluţiei nu mai era problema unui viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, ci a realităţii imediate. În asemenea condiţii, monarhia a fost tot mai mult izolată, devenind un factor periferic al vieţii politice, existenţa sa avînd mai curînd un caracter formal.

Biograful regelui — Arthur Gould Lee — nota: „Îndatoririle sale se reduseseră, şi odată cu ele şi posibilităţile sale de a-şi exercita influenţa. Deşi două sau trei zile pe săptămînă erau ocupate cu audienţele pe care le avea cu miniştrii, aceştia reduceau treptat cîmpul discuţiilor sau raportau că nu aveau nimic de discutat".

Rosturi care aparţin întregului popor

Pe acest fond de adînci transformări revoluţionare, la care monarhia asista neputincioasă, a venit invitaţia guvernului englez ca regele Mihai să participe la căsătoria principesei Elisabeta, moştenitoarea Coroanei Marii Britanii. Guvernul român a fost de acord cu deplasarea suveranului. În dimineaţa zilei de 12 noiembrie, toţi miniştrii l-au salutat pe rege la plecarea sa de pe aeroportul Băneasa. Mihai I şi regina-mamă Elena au fost însoţiţi de generalul Emilian Ionescu (aghiotant regal)[2], Dimitrie Negel (mareşalul Palatului), Eugen Bianu (şeful poliţiei Palatului), Jacques Vergotty (ofiţer de ordonanţă) şi Nelly Catargi (doamnă de onoare). Regele, împreună cu regina-mamă şi cu Vergotty, a călătorit cu avionul, pilotat chiar de el, făcînd o escală la Geneva şi o deplasare la Lausanne, după care şi-a continuat drumul spre Londra. Ceilalţi membri ai suitei au plecat cu trenul. Eugen Bianu şi Emilian Ionescu au însoţit două vagoane speciale, în care se aflau două maşini recent achiziţionate de monarh, covoare, lucrări de artă, cîteva cufere şi valize secrete; toate acestea au rămas la Lausanne.

În momentul plecării din ţară, Mihai I a împuternicit guvernul ca în lipsa lui să efectueze toate lucrările necesare conducerii ţării, inclusiv „numirile şi revocările de funcţionari"; era, în fond, un „cec în alb" acordat guvernului, regele însuşi renunţînd la una din prerogativele sale esenţiale.

În timpul şederii sale la Londra, Mihai I a discutat cu diferiţi oameni politici. „Toţi —

[1] De-a lungul anilor, revista noastră a acordat o atenţie deosebită noului curs al evenimentelor social-politice şi economice inaugurat de Revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă declanşată prin victoria insurecţiei din august 1944. Profundele transformări revoluţionare care au marcat desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice şi cucerirea deplină a puterii de stat de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea, proces al cărui final a fost delimitat de abolirea monarhiei, la 30 Decembrie 1947, au fost prezentate pe larg în numeroase articole publicate în numerele 4/1967, 2,10/1968, 4 şi 12/1969, 1-3/1970, 11/1971, 9 şi 11/1974, 2-3/1975, 9/1979, 3/1980, 2-3/1985. Menţionăm, totodată, articolele consacrate evenimentelor de la 30 Decembrie 1947, ca şi celor care au premers actul proclamării Republicii: nr. 9/1967, 12/1973 şi îndeosebi numărul special 12/1972. În paginile de faţă ne vom opri, aşadar, numai asupra celor mai importante momente ale zilei de 30 Decembrie 1947.

[2] *Magazin istoric*, nr. 12/1972.

nota biograful său — considerau că era periculos să se întoarcă în România, dar ezitau să-şi ia răspunderea a-i da vreun sfat". Din acest punct de vedere este semnificativă atitudinea lui Clement Attlee, şeful guvernului britanic: „Cînd suveranul român intră în amănuntele problemei — îşi amintea adjutantul regal Emilian Ionescu —, mărturisind că la Bucureşti sînt destule puncte de neînţelegere între guvern şi Tron, viitorul monarhiei fiind nesigur..., omul de stat englez se întoarce brusc spre un tablou şi-l întreabă pe Mihai ce părere are despre autorul celebrei pînze".

Potrivit altor informaţii, alţi doi oameni politici britanici — W. Churchill şi mareşalul J.C. Smuts — i-au spus: „Alegeţi drumul curajos. Oricare ar fi riscul, întoarceţi-vă acasă". Pe de altă parte, ambasadorul american Lewis Douglas i-a comunicat că guvernul S.U.A. nu găsea util ca Mihai I să se întoarcă în România. Chiar unele persoane din suita sa afirmau că monarhul nu trebuia să se întoarcă în ţară. „Regele — notează A.G. Lee — asculta şi nu răspundea aproape nimic, căci deşi înţelegea prea bine că perspectiva care îl aştepta nu era sigură, nu s-a gîndit niciodată serios la o altă eventualitate decît aceea de a se înapoia în ţară".

La Londra, Mihai a cunoscut-o pe principesa Anna de Bourbon-Parma, cu care a plecat în Elveţia, unde la 6 decembrie 1947, s-au logodit neoficial. Cerînd — conform Statutului Casei Regale — încuviinţarea guvernului român, răspunsul transmis la 16 decembrie a fost vag: căsătoria nu era considerată oportună în acel moment. Şi cum presa internaţională începuse deja să facă speculaţii în legătură cu rămînerea lui Mihai I în străinătate, pentru o femeie, abandonîndu-şi prerogativele constituţionale, în ziua de 18 decembrie regele s-a urcat în tren la Lausanne, iar la 21 decembrie 1947 a sosit în Bucureşti. În gara Băneasa a fost întîmpinat de membrii guvernului; aici însă — consemna cu semnificaţie A.G. Lee — „majoritatea miniştrilor îl primi cu răceală"

Imaginile din paginile 5-11 redau momente de la entuziastele demonstraţii prin care cetăţenii Capitalei şi-au manifestat, în zilele de 30 şi 31 decembrie, adeziunea lor faţă de marele eveniment istoric al proclamării Republicii

A doua zi, 22 decembrie, primul ministru român dr. Petru Groza a avut o discuţie cu Mihai I, privind rezultatele vizitei sale în Occident şi problema căsătoriei. Cu acest prilej, preşedintele Consiliului de Miniştri s-a referit mai pe larg la situaţia din ţară, avansînd ideea că monarhia era şi ea trecătoare, că va sosi o vreme cînd România nu va mai avea nevoie de această instituţie. După convorbire, în cursul căreia regele a semnat decretul pentru numirea unui nou ministru al Apărării Naţionale, Mihai şi regina-mamă au plecat la Sinaia pentru sărbătorile de iarnă, urmînd a reveni în Capitală în ziua de 31 decembrie.

La 24 decembrie funcţia de ministru al Apărării Naţionale a fost preluată de Emil Bodnaraş, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.R.; luînd cuvîntul la ceremonia de instalare, prim-ministrul a precizat că acest act era determinat „de rosturi mult mai adînci, rosturi care aparţin întregului popor". La rîndul său, noul ministru a ţinut să afirme că preia mandatul „din însărcinarea Partidului Comunist Român şi cu asentimentul unanim al guvernului".

O audienţă puţin obişnuită

În ziua de 29 decembrie 1947, conducerea P.C.R. a adoptat un plan de măsuri de securitate şi de măsuri politice, vizînd acţiunile ce trebuiau întreprinse pentru înlăturarea monarhiei şi proclamarea Republicii. Cu unele modificări, acest plan a fost aplicat începînd cu a doua jumătate a aceleiaşi zile. Punctele strategice din Capitală şi din ţară, principalele întreprinderi şi instituţii au fost puse sub paza gărzilor muncitoreşti înarmate şi a unităţilor militare; au fost rechemaţi în ţară o serie de diplomaţi cunoscuţi pentru vederile lor monarhice; s-a asigurat securitatea membrilor guvernului şi fruntaşilor partidelor democratice; unităţile militare au fost puse sub stare de alarmă şi pregătite să intervină în caz de necesitate; s-a efectuat o masivă mobilizare la sedii a activului de partid şi de tineret; a fost convocată sesiunea extraordinară a Adunării Deputaţilor; ofiţerii batalionului de gardă regală au fost consemnaţi în cazarma Regimentului 3 care de luptă, iar militarilor în termen li s-a dat permisie; au fost efectuate treceri în rezervă şi numiri în comandamente şi în rîndul cadrelor ofiţereşti. Rezultă din acestea că partidul comunist şi guvernul aveau în vedere înlăturarea pe cale paşnică a regelui, dar au luat şi măsurile de siguranţă necesare pentru eventualitatea că ar fi trebuit să recurgă la forţă.

În seara zilei de 29 decembrie (ora 20.30), regele a fost anunţat de mareşalul Palatului (aflat în Bucureşti) despre cererea formală a primului ministru de a-i acorda o audienţă a doua zi, la ora 10; era rugată să fie de faţă şi regina-mamă.

Suveranul a înţeles că această chemare era determinată de ceva neobişnuit, dar nu-şi putea da seama despre ce putea fi vorba; presupunea că va fi o nouă discuţie în legătură cu căsătoria lui.

În dimineaţa de 30 decembrie, regele, împreună cu regina-mamă — însoţiţi de persoane de la Curte şi de garda obişnuită — au pornit din Sinaia, cu maşina, spre Bucureşti. La ora 12, a sosit la palatul din Şoseaua Kiseleff. Mareşalul Palatului l-a informat telefonic pe primul ministru, dr. Petru Groza, care a sosit peste 15 minute, împreună cu secretarul general al P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej. „Am venit cu prietenul meu Dej şi am dori să fim primiţi împreună", a explicat încă de la intrare prim-ministrul. Discuţia s-a desfăşurat în holul de la etaj al Palatului. Participau: regele Mihai I, regina-mamă Elena, şi cei doi demnitari. Biograful regelui nota: „Nu exista atmosfera [aceea] în care un monarh primea în audienţă doi din miniştrii săi, ci aceea în care patru persoane stăteau liniştit de vorbă în colţul unei camere". Primministrul a intrat direct în subiect: „Ei bine, Majestate, a sosit timpul să aranjăm o despărţire prietenească". După o lungă pauză, regele, luat prin surprindere, a întrebat ce trebuia să înţeleagă prin aceste cuvinte. „Am venit în problema importantă pe care am discutat-o cu cîteva zile înainte. Problema de a pune capăt monarhiei. La urma urmei v-am avertizat că va trebui să vă pregătiţi pentru aşa ceva. Trebuia să înţelegeţi că nu mai există loc în România pentru un rege". Mihai continua să fie uluit; se aştepta la un astfel de deznodămînt, dar nu se gîndise că el s-ar produce aşa de brusc. Totuşi, a replicat: „Nu dv. sînteţi cel care puteţi să-mi spuneţi să plec. Această chestiune trebuie s-o hotărască poporul". În discuţie a intervenit secretarul general al P.C.R.: „Majestatea Voastră trebuie să înţeleagă că nu v-am cere acest lucru, dacă România nu ar fi coaptă pentru a deveni republică". Cei doi l-au asigurat pe rege că se doreşte „să rezolvăm această chestiune fără fricţiuni, în mod elegant".

Discuţia a luat o asemenea turnură încît regele şi-a dat seama că cei doi nu puteau renunţa la misiunea lor. „Propunerea dv. ridică grele probleme constituţionale", a încercat el o manevră. „Ne-am gîndit la toate", a replicat primministrul, „scoţînd o coală de pergament alb din dosarul cu scoarţe roşii pe care-l ţinuse în mînă de cînd începuse audienţa. Majestatea Voastră nu trebuie să faceţi altceva decît să semnaţi". Regele a promis că va studia documentul respectiv, în speranţa că va cîştiga timp: „Trebuie s-o citiţi acum. Nu părăsim această casă pînă cînd hîrtia nu va fi semnată, chiar dacă va trebui să stăm aici pînă diseară", a replicat primul ministru. „Îmi trebuie 48 de ore pentru a-mi analiza situaţia". Dar răspunsul şefului guvernului a fost lămuritor: „Este imposibil. Poporul nostru aşteaptă ştirea abdicării. Dacă nu vom avea curînd semnătura dv., se vor ivi neplăceri".

Regele a mers în camera de alături pentru a citi documentul. Înţelegînd că nu mai avea nici o şansă, a revenit în salon, s-a aşezat la masa de lîngă perete şi a semnat următorul document:

„Mihai I-iu

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, rege al României.

La toţi de faţă şi viitori, sănătate.

În viaţa statului român s-au produs în ultimii ani prefaceri adînci politice, economice şi sociale, care au creat noi raporturi între principalii factori ai vieţii de stat.

Aceste raporturi nu mai corespund astăzi condiţiunilor stabilite de pactul fundamental — Constituţia ţării —, ele cerînd o grabnică şi fundamentală schimbare.

În faţa acestei situaţiuni, în deplină înţelegere cu factorii de răspundere ai ţării, conştient şi de răspunderea ce-mi revine, consider că instituţia monarhică nu mai corespunde actualelor condiţiuni ale vieţii noastre de stat, ea reprezentînd o piedică serioasă în calea dezvoltării României.

În consecinţă, pe deplin conştient de importanţa actului ce fac în interesul poporului român,

A B D I C

p ntru mine şi pentru urmaşii mei de la Tron, renunţînd pentru mine şi pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca rege al României.

Las poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de stat.

Mihai I

Dat la Bucureşti,

astăzi 30 Decembrie 1947".

În continuare, s-au discutat problemele privind condiţiile plecării fostului rege şi a mamei sale din ţară, precum şi bunurile pe care aceştia le puteau lua în străinătate.

„Cu minimum de zguduiri la maximum de foloase"

Cu documentul semnat, cei doi au plecat la Consiliul de Miniştri, care s-a deschis la ora 15.30. Prim-ministrul a explicat: „V-am convocat pentru a vă comunica un fapt nou, care a intervenit de cînd nu ne-am văzut. Veţi lua cunoştinţă de acest fapt din conţinutul actului pe care vi-l voi citi", şi a citit documentul semnat de rege. În continuare, a prezentat textul proclamaţiei guvernului către ţară. Documentul aducea la cunoştinţă abdicarea regelui şi aprecia că, „astfel, poporul român a dobîndit libertatea de a-şi clădi o formă nouă de stat — Republica Populară". Proclamaţia era semnată de toţi membrii guvernului, fiind deci aprobată în unanimitate şi urmînd a fi difuzată prin radio şi în ediţii speciale ale ziarelor în aceeaşi zi de 30 decembrie 1947.

Prim-ministrul a ţinut să informeze Consiliul de Miniştri că actul abdicării „s-a făcut prin bună învoială... Istoria va înregistra o lichidare prietenească a monarhiei, fără zguduiri, cum poate inamicii noştri n-ar fi dorit. Ca să citez o expresie a reginei-mame, poporul a făcut azi un divorţ şi decent şi elegant de monarhie. ...Vreau să se ştie pretutindeni — şi aceasta este foarte impor-

(Continuare în p. 14)

O REPUBLICĂ A MUNCITORILOR ŞI ŢĂRANILOR

GHEORGHE UNC

Din cele mai vechi timpuri, năzuinţele de libertate naţională şi socială ale poporului român — s-au împletit cu aspiraţia către o cîrmuire dreaptă, care să creeze condiţii favorabile emancipării sale economice şi social-politice, asigurării participării tuturor cetăţenilor la viaţa obştească. În pragul epocii moderne, mai ales începînd cu revoluţia de la 1848, forţele înaintate ale societăţii s-au pronunţat pentru o formă de stat democratică, progresistă, republicană, care să asigure libertatea şi dreptatea socială pentru cei mulţi, neatîrnarea politică şi înflorirea economică a ţării, să înfăptuiască dreptul sacru al poporului de a fi singur stăpîn în patria sa.

A pricepe spiritul timpului

Conceptul de republică a căpătat noi valenţe odată cu afirmarea clasei muncitoare şi a partidului ei revoluţionar în viaţa social-politică a ţării, proletariatul legînd acest concept de întreaga luptă de transformare, mai întîi burghezo-democratică şi apoi socialistă a societăţii româneşti. Încă din deceniul nouă al secolului trecut, în paginile publicaţiilor socialiste au început a fi inserate tot mai multe articole evidenţiind poziţia republicană a mişcării noastre muncitoreşti. „*Ca oameni de progres* — scria publicaţia socialistă *Drepturile omului* din 1885 — *preferăm, în lucrările noastre, însăilărilor de lemne de acum sute de ani, schele moderne; în alte cuvinte, monarhiei, republica... A introduce dar regalitatea în zilele noastre acolo unde nu există, cum bunăoară s-a făcut la noi, e a se opune curentului, e a nu pricepe spiritul timpului*". În acelaşi sens se pronunţa şi gazeta *Reforma socială*, care, în 1890, sublinia: „*Noi, ca şi întregul popor care suferă..., voim republică dreaptă şi naţională*". În dezbaterile prilejuite de pregătirea congresului de creare a partidului politic al muncitorilor din România, în organizaţiile muncitoreşti precum şi în paginile publicaţiilor socialiste s-a evidenţiat concepţia înaintată a mişcării noastre muncitoreşti cu privire la forma de guvernămînt republicană, aceasta fiind privită în strînsă legătură cu înfăptuirea unor profunde transformări revoluţionare, atît pe plan economic, social şi politic, cît şi pe plan spiritual. Elementul nou, propriu concepţiei mişcării muncitoreşti în raport cu luările de poziţie în favoarea republicii ale curentelor radical-burgheze şi republicane-burgheze (cum era, de pildă, gruparea din jurul ziarului *Adevărul*) con-

stă în faptul că socialiștii subsumau idealul republican luptei pentru edificarea în România a orînduirii socialiste, singura capabilă să asigure drepturi și libertăți democratice maselor populare. Astfel, într-un articol publicat, în mai 1892, în gazeta *Munca*, sub titlul *Noi și republicanii*, se preciza că *„sîntem pentru republică socială, în care nu va mai fi nici rege, nici tron, nici jefuitori, nici jefuiți"*.

Dar pînă la instaurarea republicii democratice, obiectiv cuprins în programul maximal al mișcării muncitorești, socialiștii au emis puncte de vedere corespunzătoare fiecărei etape istorice, militînd pentru restrîngerea puterii monarhiei, îngrădirea prerogativelor sale. Pe o astfel de poziție s-a situat și Constantin Mille, în cadrul dezbaterilor pe marginea proiectului de program al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.), dat.publicității în decembrie 1892. El a propus, în numele Clubului muncitorilor din București, o nouă redactare a articolului 16, în așa fel încît el să stipuleze, pe lîngă obiectivul de principiu al socialiștilor — lupta pentru republică — și o prevedere „tranzitorie", relativă la *„restrîngerea prerogativelor Coroanei"* și la *„întoarcerea domeniilor Coroanei la stat"* și vinderea acestora țăranilor, propunere ce și-a găsit reflectarea în programul adoptat la congresul de creare a P.S.D.M.R. din primăvara anului 1893.

În decembrie 1894, *Lumea nouă*, organul de presă al P.S.D.M.R., a publicat articolul *Jos monarhia*, reafirmînd poziția republicană a socialiștilor din țara noastră: *„Congresul nostru... s-a declarat categoric pentru singura formă posibilă și compatibilă cu socialismul, republica. Sîntem socialiști... și strigăm fără teamă și în același timp fără gînd de ostentație: Trăiască republica! Jos monarhia!"* Această poziție izvora din însăși rațiunea de a fi a mișcării socialiste: *„Socialiștii* — se sublinia într-un articol apărut în aceeași publicație, în 1900 — *trebuie să fie republicani, sau altfel nu se pot numi socialiști"*.

Nu înlăturarea monarhului, ci a monarhiei

Denunțînd cîrdășia dintre monarhie și clasele exploatatoare în înăbușirea răscoalei țărănești din 1907, revista de orientare socialistă *Facla*, prin pana lui N.D. Cocea, ținea să precizeze că sîngele țăranilor uciși a *„pătat mantia regală în 1907, pete care s-au fixat acolo pentru totdeauna și pe care nimic și niciodată nu le va putea scoate"*.

Campania în favoarea instaurării republicii a fost susținută cu aceeași consecvență și în anii următori. Reținem, în acest context, hotărîrea adoptată de congresul Partidului Social-Democrat, întrunit în aprilie 1914, deci în perioada premergătoare izbucnirii primului război mondial, în care se spunea: *„Este de datoria Partidului Social-Democrat să-și afirme în fața principiului monarhic, pe care este întemeiată Constituția țării, principiul său republican, fiindcă numai sub un regim republican lupta clasei muncitoare se poate desfășura în toată puterea ei"*.

Înfăptuirea statului național unitar român, în memorabilul an 1918 — la realizarea căruia clasa muncitoare, mișcarea socialistă au adus o contribuție de seamă — a deschis o nouă etapă în dezvoltarea social-economică a țării. Viața social-politică s-a caracterizat prin intensificarea luptei maselor largi populare pentru transformarea democratică a societății românești, prin creșterea rolului clasei muncitoare, proces care a dus, în mai 1921, la făurirea Partidului Comunist Român. Acest eveniment, cu profunde semnificații în viața națiunii române, a marcat continuarea pe o treaptă superioară a bogatelor tradiții republicane ale mișcării democratice, muncitorești și socialiste din țara noastră. Semnificativ, în acest sens, este faptul că, în documentele programatice votate la congresul de făurire a P.C.R. se prevede, ca o sarcină fundamentală și de perspectivă a proletariatului, abolirea monarhiei și *„organizația republicii sociale"*. În acest spirit, Partidul Comunist Român a înfățișat întregului popor perspectiva însuflețitoare a răsturnării de la putere a claselor exploatatoare și făurirea unei republici care să apere interesele maselor populare. *„Credința noastră nestrămutată* — scria în 1922 gazeta *Socialismul*, organul de presă al P.C.R. — *este că singură revoluția proletariană va pune capăt regimului monarhico-burghez"*.

În perioada interbelică, poziția consecvent republicană a mișcării noastre muncitorești s-a exprimat cu putere în contextul „crizei dinastice" din România, determinată de renunțarea la tron a principelui Carol și decesul regelui Ferdinand[1]. *„Proletariatul* — se arăta într-un articol publicat de revista *Lupta de clasă*, din iunie 1927, organul teoretic al P.C.R. — *nu poate, în genere, lua înăuntrul unui stat monarhic, o atitudine de indiferență față de problema: monarhie sau republică"*, dar, mai ales, *„nu poate lua o asemenea atitudine proletariatul din România... în momentul de față, cînd criza prin care trece monarhia ridică pe planul activității problema republicii"*. Concluzia articolului reflecta poziția comuniștilor cu privire la lupta pentru *„republica populară, o republică a țăranilor și muncitorilor, care să apere interesele celor ce muncesc"*.

În același spirit se pronunța și Uniunea Tineretului Comunist, prin organul său central de presă, *Tînărul leninist*, care, în august 1927, arăta că una din sarcinile politice ale organizației revoluționare de tineret din România este de *„a continua lupta sub conducerea partidului comunist, alături de toți muncitorii revoluționari, împotriva monarhiei..., pentru republică, o republică a tuturor celor ce muncesc"*. În aceeași perioadă a „crizei dinastice", luări de poziții în favoarea republicii sînt consemnate și în activitatea Partidului Social-Democrat. De pildă, unul din deputații săi declara, în 1929,

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-10/1986.

în Parlament, că *„P.S.D. este, adept al republicii democratice, deoarece monarhia restrînge principiul suveranității populare"*.

Numai în condițiile socialismului

„Criza dinastică" a luat sfîrșit la 8 iunie 1930, prin revenirea lui Carol în țară și proclamarea lui ca rege. Acest moment denumit în terminologia burgheză a vremii cu pompoasa formulă de „restaurație" a fost calificat de mișcarea muncitorească drept un act antipopular, reacționar. Gazeta *Proletarul*, organul de presă al Partidului Socialist al Muncitorilor din România, publicaarticolul sugestiv intitulat *Republica socială*, arătînd că numai în condițiile socialismului se poate realiza acea formă democratică de guvernare care să ofere libertățile cele mai largi tuturor oamenilor muncii: *„Prin socialism, la înlăturarea tuturor jugurilor, prejudecăților, formelor anacronice, apăsării economice și politice, prin socialism spre democrație politică și economică, spre republică politică și socială, iată lozinca limpede și precisă a proletariatului față de învălmășala evenimentelor în curs"*.

Actul „restaurației" a determinat o vie ripostă și din partea P.S.D., care în declarația publicată în ziarul *Socialismul* din 15 iunie 1930 arăta: *„Este de la sine înțeles că, față de acest eveniment, muncitorimea organizată nu are de apărat sau afirmat nici un interes de ordin dinastic. Republicană prin program și convingere, ea consideră cele petrecute la 8 iunie 1930 ca un fapt îndeplinit... Schimbările de persoane ce se petrec în așezarea regimului monarhic nu prezintă nici o importanță directă pentru muncitorime... Eventualitatea reorientării politice însă trebuie să ne preocupe în modul cel mai serios. Se va menține regimul românesc parlamentar și constituțional, atît măcar cît l-a*

Primul Prezidiu al Republicii Populare Române în fața Adunării Deputaților

putut cuceri poporul românesc pînă în prezent?... Sau ne așteaptă dictatura militară, autocrația..., predominarea elementelor reacționare care de atîta timp pîndesc momentul oportun?"

Cum se știe, îngrijorarea mișcării noastre muncitorești față de soarta regimului parlamentar-constituțional s-a dovedit deplin îndreptățită. La 10 februarie 1938[1] prin instaurarea regimului de dictatură personală a regelui Carol II, partidele politice au fost interzise, drepturile și libertățile cetățenești restrînse considerabil, iar măsurile represive împotriva mișcării democratice și revoluționare au fost intensificate. Toate acestea au dus la adîncirea sentimentelor antimonarhice ale clasei muncitoare, ale maselor largi populare. În aceste condiții, Partidul Comunist Român s-a adresat tuturor partidelor și organizațiilor democratice, cerîndu-le să se alăture acțiunii de constituire a unui larg front democratic, în vederea înlăturării dictaturii regale și restabilirea regimului parlamentar constituțional, legalizarea partidelor și organizațiilor democratice, lărgirea libertăților cetățenești — condiție esențială pentru apărarea independenței patriei amenințate în acei ani de puterile fascisto-revizioniste. Cu prilejul împlinirii a unui deceniu de domnie a lui Carol II, P.C.R. a tipărit o broșură în care se arată că în afară de cercurile privilegiate de către dictatura regală, *„toată populația muncitoare din România privește cu ură și revoltă prezența de 10 ani a lui Carol de Hohenzollern la conducerea țării"*. Documentul pleda pentru constituirea *„unei republici democrat-populare"*, care să guverneze în interesul maselor largi populare.

În anii grei ai dictaturii militare fasciste și ai războiului hitlerist, cînd problema principală, de importanță vitală pentru însăși existența poporului român, era eliberarea patriei de sub dominația hitleristă, partidul comunist a subordonat toate acțiunile sale acestui țel. În acest context, P.C.R. a folosit contradicțiile care au apărut la un moment dat între dictatura antonesciană și cercurile Palatului și a stabilit contacte cu acestea din urmă. Pentru a se distanța de regimul antonescian, dar și preocupați să-și mențină un loc în constelația politică românească postbelică, monarhul și cei din jurul său au acceptat să conlucreze cu forțele patriotice. În aprilie 1944, în cadrul unei întrevederi între Lucrețiu Pătrășca-

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1973.

nu și regele Mihai, reprezentantul partidului comunist a definit cu claritate poziția P.C.R. față de monarhie în acel context istoric. „Întrevederea cu M.S. Regele — scria *Semnalul* din 23 august 1945 — a prilejuit în primul moment o explicație, clară în ce privește poziția partidului comunist față de monarhie. D. Lucrețiu Pătrășcanu a definit atitudinea acestui partid, arătînd că deși republican, el înțelege să nu facă din problema formei de stat — monarhică sau republicană — o problemă de actualitate. Partidul comunist se declară hotărît să conlucreze cu monarhia și să o sprijine, în orice acțiune destinată să scoată România din război și să schimbe politica noastră externă". Este meritul istoric al P.C.R. de a fi reușit să atragă monarhia spre o colaborare cu cele mai largi forțe democratice, patriotice, antihitleriste, afirmîndu-se astfel ca un adevărat catalizator al mișcării de rezistență antifascistă. Justețea acestei orientări a fost confirmată magistral de victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

Cum se știe, procesul revoluționar început în august 1944 viza întreg ansamblul structurilor social-politice ale statului, iar adîncirea continuă a acestui proces a creat toate premisele pentru înlăturarea monarhiei și instaurarea republicii. La 30 Decembrie 1947, după mai bine de opt decenii de existență, monarhia a fost abolită, iar statul român s-a organizat sub forma de republică. Acest moment, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, *„constituia o încununare a luptei duse de-a lungul secolelor de poporul român, de forțele sale înaintate, pentru eliberare națională și socială, pentru neatîrnare, progres social și o viață mai bună.* ■

LIBERTATEA POPORULUI DE A-ȘI CLĂDI O NOUĂ FORMĂ DE STAT

(Urmare din p. 10)

tant, că lucrul acesta s-a făcut cu cuminţenie, la timpul său. Nimeni n-a fost supărat cu ceva. Noi mergem înainte pe drumul nostru, cu minimum de zguduiri la maximum de foloase. Vom îngriji ca fostul rege să plece liniștit, așa cum se cuvine, pentru ca nimeni să nu poată avea un cuvînt de reproș, pentru felul cum poporul nostru a ținut să se poarte cu acela care, înțelegînd glasul vremurilor, s-a retras, lucru pentru care poporul român nu se poate arăta nerecunoscător. Deci fostul rege va fi respectat ca orice cetățean al acestei țări[1]".

În după-amiaza aceleiași zile, Adunarea Deputaților, întrunită în ședință specială, a primit actul de abdicare a regelui Mihai și a adoptat legea privind proclamarea Republicii Populare Române. Totodată, a fost ales Prezidiul provizoriu al Republicii.

Actul de la 30 Decembrie 1947 era încoronarea luptei îndelungate desfășurate de forțele cele mai înaintate din România pentru un regim democratic republican; el s-a realizat în contextul mutațiilor survenite după 23 August 1944, generate de înfăptuirea victorioasă a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Vestea proclamării republicii populare a fost primită cu mare entuziasm de masele populare de pe întreg cuprinsul țării. Un grandios miting a avut loc în ziua de 31 decembrie în fața Palatului, devenit al Republicii; în întreprinderi, instituții, unități militare au avut loc adunări prin care oamenii muncii și-au manifestat adeziunea la actul de la 30 Decembrie și și-au exprimat hotărîrea de a înălța, prin munca lor, Republica tot mai sus în rîndul statelor libere și independente ale lumii. Aceleași sentimente erau mărturisite în miile de scrisori și telegrame adresate C.C. al P.C.R., guvernului, Adunării Deputaților, Prezidiumului Republicii Populare Române, în declarațiile difuzate la radio, în articolele apărute în presă. „În situația României — arăta George Călinescu într-un articol publicat la 4 ianuarie 1948 — o putere executivă emanată de la popor, este instrumentul cel mai sigur, deoarece poporul cu instinctul său nu greșește niciodată... Republica vrea să zică res-publica, lucrul public, avem așadar de acum încolo toți o parte de responsabilitate în propășirea țării. Cuvîntul nostru de ordine este azi: «Să fim alături de patrie, să slujim RES-PUBLICA»". ■

---

[1] În seara zilei de 3 ianuarie 1948, Mihai de Hohenzollern a plecat însoțit de mama sa de la Castelul Foișor la gara Sinaia; de la intrarea în gară și pînă la urcarea în vagon cele două persoane au trecut printre două rînduri de ostași, care n-au mai prezentat onorul cum se obișnuia. Cînd trenul (format din 8 vagoane, dintre care 2 de bagaje și 6 vagoane salon) s-a pus în mișcare, grupuri de ceferiști și alți cetățeni care se aflau pe peron au început să scandeze: „Trăiască Republica". Odată cu Mihai au părăsit țara 33 persoane, majoritatea aflate de mai mulți ani în serviciul Casei Regale; ulterior, au plecat și alții, care s-au adăugat membrilor familiei regale aflați deja în străinătate — total 46 persoane, dintre care numai 17 făceau parte din suita fostului rege. În plină noapte, trenul a trecut granița de stat a României, a parcurs teritoriile Ungariei și Austriei, îndreptîndu-se spre Elveția, unde Mihai de Hohenzollern și-a stabilit domiciliul. Pe traseu și la sosirea în Elveția el a refuzat să facă declarații ziariștilor. La 4 martie 1948, aflîndu-se într-o vizită în Marea Britanie, Mihai a declarat presei — contrar celor cuprinse în actul de abdicare semnat la 30 decembrie 1947 — că abdicarea i-a fost impusă prin forță, astfel încît nu se simțea legat de acest act; asemenea afirmații au fost repetate în Statele Unite ale Americii, cu prilejul primirii lui, în aceeași lună, de către președintele Truman și secretarul de stat Marshall, precum și în alte ocazii. Ca urmare a acestei activități desfășurate de membrii fostei Case Regale, Consiliul de Miniștri a hotărît, la 22 mai 1948, retragerea cetățeniei române pentru: Mihai de Hohenzollern, mama sa Elena, Elisabeta de Hohenzollern, Ileana de Habsburg și Nicolae de Hohenzollern. În diverse ocazii, și mai ales de Anul nou, Mihai a continuat să adreseze „mesaje" poporului român, dar el nu s-a lăsat atras de cercurile reacționare (foști legionari, transfugi, aventurieri etc.) într-o acțiune de „recăpătare a Tronului", înțelegînd că nu avea nici o șansă. La 10 iunie 1948, s-a oficiat în Palatul regal din Atena (sala Tronului), căsătoria între Mihai de Hohenzollern și Anna de Bourbon-Parma, din care au rezultat cinci copii (Margarita, Elena, Irina, Sofia și Maria).

1 Decembrie 1918

„DORINŢA ROMÂNILOR DE-A FI UNIŢI PE VATRA LOCUITĂ DE-A LUNGUL ISTORIEI"

18 ianuarie 1919, orele 14.30. Stéphen Pichon, ministrul de externe al Franţei, aruncă o ultimă privire prin Sala orologiului din Palatul Ministerului de externe de pe Quai d'Orsay, unde peste numai cîteva clipe urmau să-şi facă apariţia cei 66 delegaţi din cele 32 state participante la Conferinţa de pace. Aceasta era chemată să încheie tratatele de pace cu puterile învinse în primul război mondial, tratate în care să fie confirmate noile stări de lucruri existente în lume după prăbuşirea marilor imperii (austro-ungar, german, ţarist şi otoman) şi, implicit, să fie recunoscute pe plan politic internaţional frontierele statelor naţionale nou create sau reîntregite.

Recunoaşterea, în mai multe rînduri, de către guvernele marilor puteri aliate şi asociate a dreptului legitim al poporului român la unitate naţională şi statală, afirmarea principiului naţionalităţilor ca factor determinant pentru aşezarea relaţiilor interstatale postbelice pe baze noi, principiu ce stătuse la baza marilor acte plebiscitare prin care românii hotărîseră unirea lor cu patria mamă, dădeau tot dreptul guvernului român şi celorlalţi factori conducători ai ţării să aştepte cu deosebit interes Conferinţa de pace. Şi, într-adevăr, în ciuda unor practici ale diplomaţiei marilor puteri, care au impus unele norme nedemocratice de reprezentare şi de desfăşurare a lucrărilor propriu-zise ale conferinţei[1], tratatele încheiate au dat recunoaştere internaţională oficială procesului de desăvîrşire a unităţii naţionale şi statale a poporului român încheiată la 1 Decembrie 1918. Era vorba despre recunoaşterea înfăptuirii unui drept legitim şi nu de un „dar" al Conferinţei de pace sau de „răsplata" oferită României de către aliaţii săi. Aceasta este şi ideea principală ce se degajă din discursul pe care şeful delegaţiei române, Ion I.C. Brătianu, l-a rostit în plenul conferinţei, în şedinţa din ziua de 1 februarie 1919. Reprezentantul român a făcut un lung expozeu asupra participării României la război, a jertfelor făcute de poporul român, argumentînd incontestabilul drept al românilor la unitate naţională.

În Arhiva Ministerului de externe s-au păstrat copii în limba română şi franceză ale documentului expus de I.I.C. Brătianu; după ştiinţa noastră acest document n-a văzut încă lumina tiparului, rămînînd cunoscut doar unui cerc foarte restrîns de specialişti. Cu prilejul unei călătorii de studii în Statele Unite ale Americii, am avut surpriza să consultăm, la Biblioteca Congresului S.U.A. din Washington, secţia manuscrise, fondul Woodrow Wilson Papers, rola 448, o stenogramă a expunerii amintite luată de secretarul delegaţiei britanice la Conferinţa de pace de la Paris. Din această versiune redăm, în traducere românească, cele mai importante fragmente, ideile centrale ale documentului fiind, pentru prima dată, puse în circuit public. Precizăm că întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte, iar precizările şi explicaţiile noastre prin paranteze drepte; acolo unde au fost necesare, am dat unele note în subsol.

Dr. Constantin BOTORAN

[1] Acest articol nu-şi propune să examineze evenimentele de la Conferinţa de pace de la Paris, nici semnificaţia şi importanţa lor.

Raportul cu privire la situaţia României, ţinut de I.I.C. Brătianu in şedinţa din 1 februarie 1919, orele 3 p.m.

Atitudinea României în timpul războiului... Chiar de la începutul ostilităţilor, România, deşi legată de Puterile Centrale printr-o alianţă defensivă, a refuzat să urmeze pe agresori în acţiunea lor care era contrară dorinţelor şi opusă intereselor sale.

În cursul războiului, niciodată ea n-a încetat să accentueze natura binevoitoare a neutralităţii sale faţă de Antantă. Astfel, contrar celor mai importante interese economice ale ei, România şi-a restrîns pe cît a putut exporturile sale în beneficiul Puterilor Centrale şi nu le-a acordat decît un minimum indispensabil ca obiect de compensaţie pentru furniturile militare necesare înarmării şi echipării

armatei române şi pe care nu le putea obţine la acea dată din altă parte.

România a uşurat trecerea armamentului pentru Serbia şi a împiedicat tranzitul întregului material de război [german] pentru Turcia, tocmai în momentul cînd situaţia părea de un interes capital. Importanţa acestor servicii aduse cauzei Antantei, care i-au atras sentimentele ostile şi ameninţările Germaniei, a fost în mod expres recunoscută de guvernele Antantei şi a dat loc din partea Rusiei unui angajament formal, definind teritoriile din Austro-Ungaria revendicate de România, pe care guvernul Rusiei le recunoscuse deja în principiu chiar de la începutul războiului, în schimbul neutralităţii binevoitoare a României (acordul din 1 octombrie 1914)[1].

La apelul guvernelor Antantei, România s-a declarat gata să acorde concursul efectiv al armatei sale unei cauze pe care o considera deja ca fiind a sa proprie. Prin urmare, ea a notificat la Londra condiţiile în care putea să înceapă o acţiune militară eficace de natură să asigure victoria — apelînd, totodată, la marile principii de justiţie — cît şi factorii necesari dezvoltării poporului român... După mai multe amînări, ale căror cauze nu mai este necesar să fie explicate [în cadrul conferinţei], dar care nu provin din partea guvernului român, ce n-a oscilat niciodată în atitudinea sa, puterile Antantei au sfîrşit prin a recunoaşte justeţea cererilor româneşti şi, printr-un Tratat de alianţă şi o Convenţie militară [semnate la 17 august 1916][2], s-au angajat să le realizeze. Aceste două acte trebuiau, pe de o parte, să asigure întreaga eficacitate acţiunii militare române pentru cauza generală şi, totodată, să garanteze, după victorie, revendicările recunoscute ca legitime şi necesare pentru dezvoltarea naţiunii române.

În mod loial şi fără a se lăsa descurajată de cele mai amare deziluzii, care nu proveneau numai din partea inamicului, România are conştiinţa de a-şi fi îndeplinit corect datoria sa pentru marea cauză la care se angajase pînă la limitele extreme ale posibilităţilor şi pînă la suprema speranţă că sacrificiile sale, care nu importă ce o costau, puteau să fie proporţionale cu serviciile ce-i vor fi aduse.

Nici atacul bulgar[3], nici posibilităţile lăsate Germaniei, prin liniştea de pe celelalte fronturi, de a-şi concentra eforturile sale contra României, nici inacţiunea aliaţilor vecini, care nu s-au aflat la întîlnirea fixată în Transilvania, nici întîrzierea ajutorului rus[4] care putea acoperi Bucureştiul şi Muntenia, nici, în

---

1 Este vorba despre acordul secret concretizat prin scrisoarea oficială adresată de S.D. Sazonov, ministrul de externe rus, lui C. Diamandy, ministrul român la Petersburg, prin care, în schimbul neutralităţii binevoitoare a României, i se recunoştea de către Rusia dreptul de a se uni cu provinciile româneşti aflate sub stăpînirea Austro-Ungariei, iar Rusia se angaja să apere integritatea teritorială a statului român de atunci.

2 *Magazin istoric*, nr. 9/1976.

3 Se referă la atacul declanşat în Dobrogea de către trupele bulgare, în cooperare cu cele germane şi otomane, la 31 august 1916.

4 Textul Convenţiei militare semnate la 17 august 1916 prevedea o serie de obligaţii asumate de Aliaţi în vederea uşurării ofensivei româneşti în Transilvania. Între altele, „o ofensivă pe toate fronturile" şi „o ofensivă pe frontul rusesc avînd ca obiectiv Cîmpia Ungară" ce urma să se desfăşoare în strînsă legătură cu acţiunea trupelor române la nord de Carpaţi; pentru a preveni un atac din sud al forţelor bulgare, trupe ruse cu un efectiv de 200 000 oameni urmau a fi dispuse în Dobrogea, de-a lungul graniţei româno-bulgare; în acelaşi scop, Corpul expediţionar aliat de la Salonic trebuia să acţioneze ofensiv spre nord, pentru a fixa trupele bulgare pe acest teatru de operaţii. (Vezi amănunte în *Magazin istoric*, nr. 10/1977.)

Sala orologiului, din palatul Ministerului de externe al Franţei, a găzduit mai multe şedinţe plenare ale Conferinţei de pace de la Paris. La 1 februarie 1919, I.I.C. Brătianu (în prim-plan) a prezentat în plenul conferinţei punctul de vedere al delegaţiei româneşti cu privire la justeţea actului de la 1 Decembrie 1918

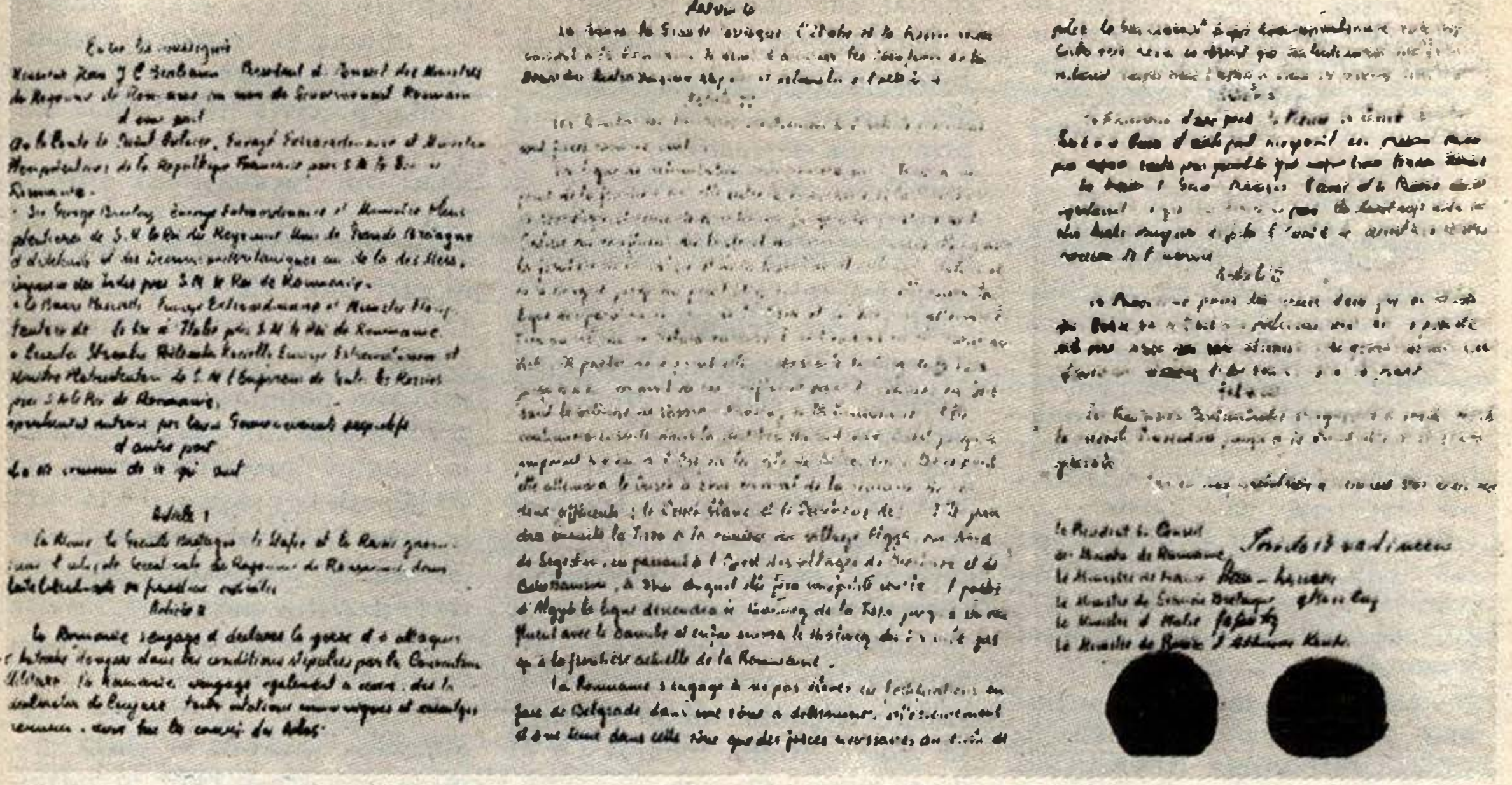

Textul Tratatului de alianță dintre România și puterile Antantei, semnat la București în ziua de 17 august 1916

sfîrșit, tot ceea ce putea să reprezinte din punct de vedere material și moral pierderea a două treimi din țară, inclusiv Capitala, n-au clintit loialitatea și devotamentul românilor pentru cauza pe care o făcuseră a lor proprie.

Ajutați de Misiunea franceză, românii, care pierduseră mai mult de jumătate din armata lor, au continuat să lupte și, la Mărășești[1], au produs înfrîngerea celor mai bune trupe ale mareșalului Mackensen, făcînd astfel imposibilă invadarea Rusiei prin sud.

Din nenorocire, în acest timp, Rusia se prăbușea... Nici o singură companie română însă, nici un pluton român n-a dezertat. Armistițiul încheiat pe frontul românesc a fost rezultatul nu al descurajării României, ci al condiției impuse de comandamentul ucrainean, la acea dată, ultima speranță a Aliaților în Rusia, care vedeau în această măsură singura posibilitate de a reface un front rusesc capabil să continue lupta. Această posibilitate a fost departe de a se realiza...

[Între timp] se încheia pacea de la Brest-Litovsk[2]...

Așa cum au recunoscut reprezentanții puterilor aliate, acțiunea militară din partea României nu mai era posibilă în acea perioadă a războiului. Singurul lucru care rămîneau să-l facă regele României și guvernul său era să încerce să mențină armata română suficient de puternică și capabilă să reia operații active îndată ce condiții favorabile le-ar fi făcut posibile. Această decizie, comunicată din primul moment guvernelor aliate, și-a găsit expresia în așa-numitul „Tratat de la București" din anul trecut [1918], care nu era altceva decît un răgaz într-o luptă ce se aștepta să fie reluată. Negocierile de pace au început numai cu scopul de a cîștiga timp și nu de a separa pe rege de armata sa. Pacea a fost pur și simplu un mijloc de a aștepta evenimentele...

Tratatul de la București a fost aprobat de un parlament ales sub presiunea ocupantului german, fără ca refugiații din Moldova să aibă dreptul de a se întoarce la căminele lor și în condițiile în care toate manifestele electorale au fost supuse cenzurii germane; tratatul n-a fost niciodată nici sancționat, nici ratificat de rege.

Regimul de ocupație militară [al Puterilor Centrale] a continuat să existe. Opt divizii germane, avînd misiunea să asigure pacea germană în România, au fost oprite de a se îndrepta spre alte fronturi; 40 000 prizonieri români au fost reținuți în Germania. Rechizițiile de război s-au agravat chiar după semnarea armistițiului general. Restricțiile impuse persoanelor și bunurilor au continuat să-și păstreze caracterul arbitrar și violent; instituțiile românești cum ar fi Curtea de Casație și marile instituții guvernamentale au refuzat, cu asentimentul regelui, să funcționeze la București; în sfîrșit, într-un cuvînt, persoanele, la fel ca și bunurile, au fost supuse [în continuare] aceluiași regim de inechitate și de violență pe care l-a instituit ocupația dușmanului.

Moralmente, nici regele, nici armata, nici poporul nu

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-9/1987.

[2] La 9 februarie 1918 Ucraina, și la 3 martie același an Rusia Sovietică, au încheiat pace, la Brest-Litovsk, cu Puterile Centrale. Complet izolată de aliații săi, România s-a văzut în imposibilitatea de a mai continua singură lupta cu Puterile Centrale și guvernul român, constrîns de situație, a început tratative care s-au finalizat prin onerosul Tratat de pace de la București, din 7 mai 1918.

și-au pierdut nici un moment încrederea în ziua în care vor reîncepe acțiunea. Reprezentanții militari și civili ai Aliaților la Iași își continuau cooperarea, așteptînd acest moment.

De aceea, fără nici o zi întîrziere, România a răspuns la chemarea Aliaților cînd aceștia au crezut că posibilitățile unei acțiuni militare erau favorabile României și în ziua în care armata generalului Berthelot trecea Dunărea, trupele române treceau linia tranșeelor care niciodată nu încetase să existe[1], în timpul păcii de la București [adică în perioada mai-noiembrie 1918], să fie o linie fortificată între două națiuni inamice.

Acestea au fost deci acțiunea și poziția României în timpul războiului. Îmbrățișînd o mare și nobilă cauză, ea a servit-o cu loialitate și a realizat-o în interesul comun. mai mult chiar decît îi puteau impune condițiile tratatului său [de alianță cu puterile Antantei]...

Două treimi din teritoriul ocupat, țara întreagă devastată și epuizată, populația decimată de epidemii, pierderile armatei, care se ridicau la peste 335 000 oameni — acestea au fost, în linii mari. sacrificiile impuse României. Ea nu le-a regretat nici o clipă, convinsă că aceste sacrificii îi vor fi recunoscute de către aliații săi și că ele asigurau în același timp înfăptuirea idealului său național. așa cum era garantat prin tratatul semnat cu Aliații și prin sentimentele de justiție ale acelora cu care se legase. România are o încredere neclintită în aceste sentimente a căror expresie fidelă o găsește în nobilele cuvinte ale președintelui Wilson, care în discursul său din 27 septembrie 1918, declara: „Soluțiile sînt generate de însăși natura și împrejurările războiului; tot ceea ce pot face oamenii de stat sau adunările este de a le realiza sau de a le trăda".

Într-adevăr, chestiunea României s-a impus prin „însăși natura sa", în ziua cînd principiile de justiție, de independență și de libertate a popoarelor au fost proclamate; ea s-a impus, de asemenea, „prin împrejurările războiului", cînd, prin tratatul din 16 [corect, 17] august Aliații s-au angajat să asigure românilor unitatea lor națională. Cererile României, așa cum au fost recunoscute prin Tratatul de alianță, n-au avut niciodată un caracter imperialist. Cererile sale reprezintă numai manifestarea aspirațiilor naționale ale poporului și dorința românilor de a fi uniți pe vatra etnică locuită de ei de-a lungul istoriei.

Cererile României cu privire la Transilvania. Privind harta lumii se poate ușor observa într-un colț al ei un ținut muntos, în al cărui centru se află Transilvania. Această zonă ridicată coboară treptat spre regiunile colinare și de cîmpie pînă la Dunăre și Nistru, în timp ce la nord este mărginită de Carpații Păduroși și Galiția... În acest teritoriu s-a plămădit națiunea română și tot aici au germinat și s-au dezvoltat aspirațiile sale de secole spre unitatea politică a acestui teritoriu... O perioadă întreagă Transilvania a constituit o regiune aparte a regatului Ungariei. Potrivit statisticilor ungare (de a căror exactitate avem motive serioase să ne îndoim), românii reprezintă în Transilvania 55 la sută din totalul populației, în timp ce ungurii doar 23 la sută... Este cert însă că aceste statistici sînt inexacte. Este suficient să observăm cifrele conținute de aceste statistici care indică sporul natural al populației românești pentru a constata că ele sînt de-a dreptul fanteziste, variind în funcție de situația politică și de gradul de acuitate a luptelor politice. În timp ce populația românească de dincolo de Carpați [din vechiul regat român] s-a triplat și împătrit, populația românească din Transilvania, potrivit statisticilor ungare, a staționat. Dacă s-ar fi făcut un recensămînt corect, exact, cifrele ar fi indicat 2 900 000 români și 587 000 unguri sau 72 și, respectiv, 15 la sută. În timp ce populația românească reprezintă 23 la sută din populația de la orașe și 72 la sută din cea de la sate, la unguri proporția este de 40 la sută la orașe și 13 la sută la sate. Maghiarii au fost mai cu seamă funcționari și militari, dar din punct de vedere etnic sînt departe de a reprezenta proporția etnică pe care o revendică. Populația maghiară a alcătuit o clasă dominantă care a trăit în mijlocul poporului român.

Transilvania include, de asemenea, lîngă frontiera Moldovei un neam înrudit cu ungurii [secuii], și o populație saxonă. Primii numără 450 000, iar ceilalți 260 000. În total, marea majoritate etnică a populației este românească...

La data cînd se semna armistițiul [dintre Aliați și Germania, la 11 noiembrie 1918], populația germană aflată la frontiera munteană și moldoveană s-a alăturat României și astfel unitatea ei cu noul stat s-a făcut foarte ușor. Colonii saxoni au încheiat un act de unire cu Regatul României[2]. Românii din Transilvania au ținut o întrunire și s-au constituit ei înșiși într-o Adunare Națională care a hotărît unirea, în timp ce 150 000 oameni din toate părțile provinciei s-au adunat în același scop la Alba Iulia. România a admis imediat în trei ministere pe reprezentanții Transilvaniei și ai ținuturilor românești din Ungaria. ■

---

[1] Se referă la linia frontului stabilită după bătăliile din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

[2] Consiliul Central Săsesc și Consiliul Național Săsesc, întrunite în adunare la 8 ianuarie 1919, la Mediaș, au dat publicității un manifest conținînd hotărîrea populației de naționalitate germană de unire cu România.

S.U.A. ŞI TRATATELE DE PACE DE DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Dr. EUGEN PREDA

La 12 aprilie 1921, la cinci săptămîni după instalarea la Casa Albă, noul preşedinte Warren Harding a adresat un mesaj Congresului, în care îl atrăgea atenţia că „Statele Unite sînt singurele dintre Puterile aliate şi asociate care continuă (să fie) din punct de vedere juridic în stare tehnică de război împotriva Puterilor Centrale din Europa. Această situaţie anormală nu trebuie să continue". Pentru „stabilirea, fără întîrziere, a stării de pace" din punct de vedere juridic, preşedintele preciza că ar aproba o rezoluţie a Congresului în acest sens „cu condiţia esenţială de a proteja toate drepturile noastre" **(subl. ns.). În a sa istorie diplomatică a poporului american, Thomas Bailey considera de altfel: „Poate cea mai presantă problemă a noii administraţii era să pună capăt războiului, care, de fapt, se încheiase în noiembrie 1918". Secretarul de stat, Charles Evans Hughes (1862-1948), care în alegerile prezidenţiale din 1916 fusese candidatul aproape victorios al republicanilor, era un adept al Ligii Naţiunilor. „Lupta sa în culise de a aduce Statele Unite în Liga Naţiunilor, fără articolul X al Convenţiei, a fost blocată de «ireconciliabili»"** (Encyclopaedia Britannica, **vol. 11, 1971, p. 813).**

Rezoluţia Congresului

În aplicarea mesajului prezidenţial, Hughes, considerat în istoriografia americană un fel de „prim-ministru" al administraţiei Harding[1], a încercat să obţină ratificarea Tratatului de la Versailles fără paragrafele referitoare la Liga Naţiunilor. Dar, nu numai majoritatea Senatului, ci şi membrii influenţi ai administraţiei Harding, printre care ministrul de finanţe Andrew

[1] Alexander de Conde, *The American Secretary of State*, 1963, p. 82.

Sala de şedinţe a Congresului S.U.A. În imagine, în timpul unei şedinţe, la tribună, generalul J.J. Pershing

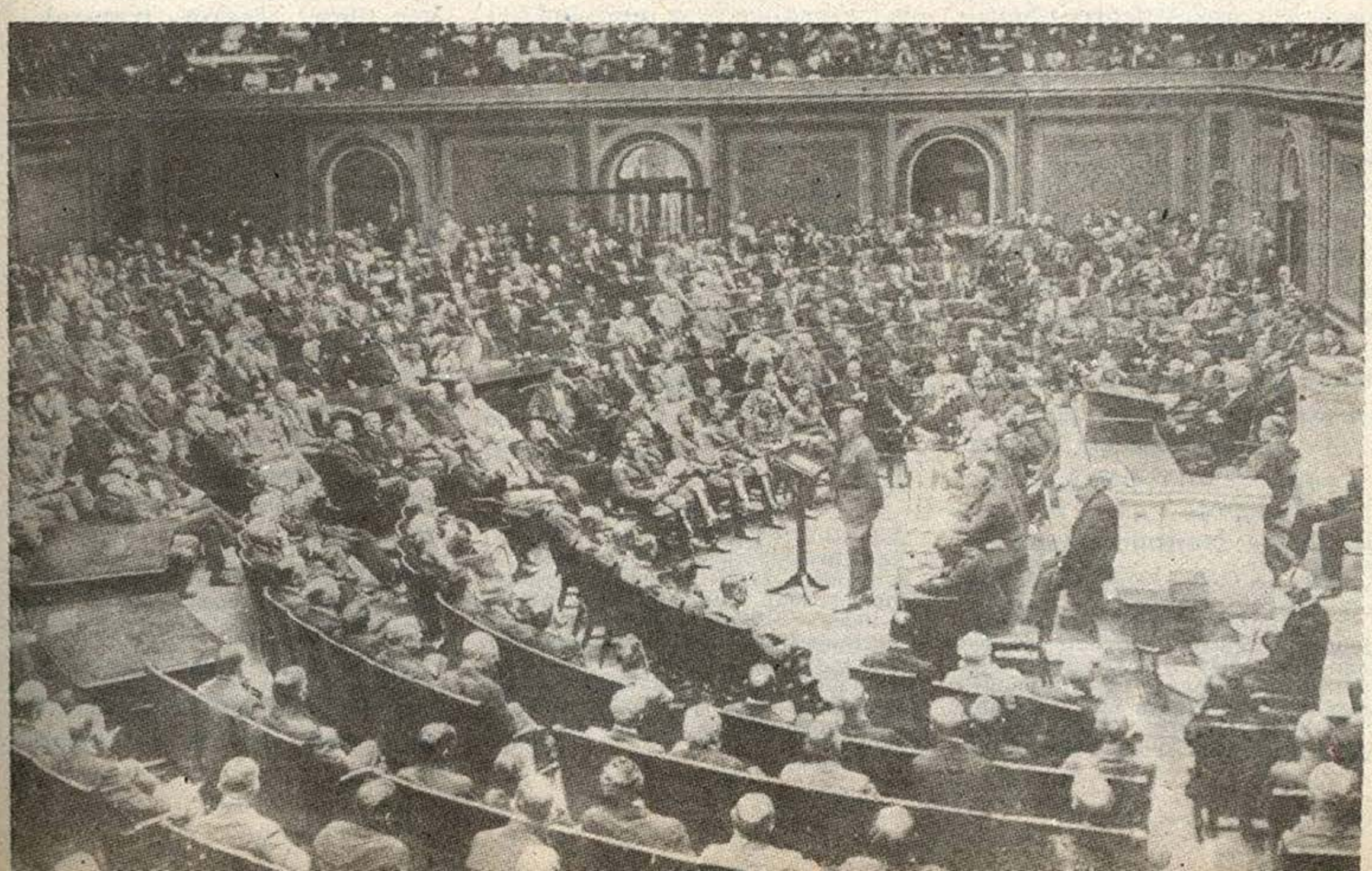

Din arhiva relaţiilor diplomatice ale Statelor Unite ale Americii cu state din Europa răsăriteană şi de sud-est 1919-1922

1919

22 ianuarie. *Mesaj al secretarului de stat R. Lansing adresat lui I. Paderewski, prim-ministru şi ministru de externe al guvernului provizoriu polonez privind recunoaşterea Poloniei:*

„Este o onoare de a vă transmite cu acest prilej, salutul meu personal şi de a vă asigura în mod solemn că stabilirea relaţiilor oficiale cu Dvs. la data cea mai apropiată posibil, va reprezenta un prilej de satisfacţie pentru noi. A acorda ţării Dvs. tot ajutorul posibil, în acest moment în care ea intră într-o perioadă nouă de viaţă independentă, va reprezenta un act în deplină concordanţă cu spiritul de prietenie care a animat în trecut poporul american în raporturile cu compatrioţii Dvs".

6 februarie. *Declaraţie a secretarului de stat R. Lansing, în urma proclamării, la 1 decembrie 1918, a Regatului sîrbilor, croaţilor şi slovenilor:*

„La 29 mai 1918, guvernul Statelor Unite şi-a exprimat simpatia pentru aspiraţiile naţionale ale popoarelor iugoslave şi la 28 iunie a declarat că toate neamurile slave trebuie să fie complet eliberate de sub stăpînirea germană sau austriacă. După ce şi-au dobîndit libertatea de sub opresiune străină, iugoslavii, care în trecut au fost sub stăpînirea austro-ungară, şi-au exprimat în diferite ocazii dorinţa să se unească cu Regatul Serbiei. În ceea ce îl priveşte, guvernul sîrb a acceptat public şi oficial unirea popoarelor sîrb, croat şi sloven. Ca urmare, guvernul Statelor Unite salută această uniune, recunoscînd, totodată, că reglementarea finală a frontierelor teritoriale trebuie să fie lăsată spre hotărîre Conferinţei de pace, în conformitate cu dorinţele statelor interesate".

2 mai. *Declaraţia ministrului S.U.A. în Polonia, H. Gibson, la ceremonia prezentării scrisorilor de acreditare şefului statului polonez J. Pilsudski:*

„Pentru poporul Statelor Unite, reconstituirea ţării Dvs. reprezintă, prin urmare, o expresie logică a ideii pe care propria lor viaţă naţională este întemeiată. Aceasta constituie o ruptură cu trecutul şi intrarea într-o ordine mondială nouă, pe care o sperăm mai stabilă".

11 iunie. *Declaraţia ministrului S.U.A. în Cehoslovacia, R. Crane*[1], *la ceremonia prezentării scriso-*

[1] S.U.A. au anunţat stabilirea relaţiilor diplomatice cu Cehoslovacia la 23 aprilie 1919.

Mellon[1], nici nu voiau să mai audă de orice ar fi adus aminte de wilsonism. În consecinţă, Congresul a adoptat o rezoluţie comună, datată 1 iulie şi aprobată a doua zi de preşedinte, prin care declara încheiată starea de război cu Germania şi Austro-Ungaria şi cerea asigurarea pentru *„Statele Unite ale Americii şi cetăţenii lor a fiecăruia şi a tuturor drepturilor, privilegiilor, despăgubirilor, reparaţiilor şi avantajelor"* decurgînd din tratatele de la Versailles, Saint-Germain-en-Laye şi Trianon. Rezoluţia autoriza deci încheierea unor *tratate de pace separate* ale Statelor Unite, deoarece, cum remarca istoricul Samuel Flagg Bemis, „actul unui beligerant, desigur, nu poate încheia un război decît în cazul în care cealaltă parte la război consimte". La 5 iulie, Hughes a transmis împuternicitului S.U.A. la Berlin (E.L. Dresel), Rezoluţia comună a Congresului şi, separat, l-a însărcinat să întreprindă tatonări dacă guvernul german ar „intenţiona să pună în vreun fel sub semnul întrebării drepturile, interesele şi avantajele stipulate în beneficiul Statelor Unite în Tratatul de la Versailles", enumerînd şi care anume din părţile tratatului[2]. Într-o telegramă ulterioară, cînd negocierile propriu-zise începuseră, Hughes îi atrăgea atenţia lui Dresel asupra faptului că: *„Intenţia Congresului a fost, evident, că deşi S.U.A. nu au ratificat Tratatul de la Versailles, Statele Unite şi cetăţenii lor nu ar trebui să aibă de suferit în comparaţie cu cobeligeranţii lor"*.

La 25 august 1921, la Berlin, a fost semnat *Tratatul între Statele Unite ale Americii şi Germania*, pe baza proiectului american, incluzînd în text acordarea *„privilegiilor, despăgubirilor, reparaţiilor şi avantajelor"* înscrise în Rezoluţia comună a Congresului şi în textul Tratatului de la Versailles. Textul tratatului nu numai că includea părţi ale Rezoluţiei Congresului, dar nu prevedea nici un fel de drepturi pentru Germania. În ajun, la 24 august, a fost semnat la Viena *Tratatul dintre Statele Unite ale Americii şi Austria*, în care, după ce se reproducea, de asemenea, din Rezoluţia comună a Congresului, în articolul 1 se specifica: *„Austria se angajează să acorde Statelor Unite şi Statele Unite vor avea şi se vor bucura de toate drepturile, privilegiile, despăgubirile, reparaţiile şi avantajele specificate în Rezoluţia comună de mai sus a Congresului S.U.A., din 2 iulie 1921", inclusiv toate cele stipulate în beneficiul S.U.A., în Tratatul de la Saint-Ge·main-*

[1] Un autor american a comparat numirea multimillonarului Andrew Mellon (1855-1937) ca ministru de finanţe cu plasarea ca „director al unei şcoli de fete" a lui... Casanova (F. Lundberg, *The Rich and the Super-Rich*, New York, 1969, p. 163).

[2] Este vorba de Partea IV, Secţia I, şi părţile V-VI, VIII-XII, XIV-XV. Vezi, în *1918 la români*, vol. III (în continuare *1918*). Coloniile germane (pp. 694-695), Clauze militare, navale şi aeriene, Prizonieri de război şi morminte (pp. 700-717), Reparaţiuni, Clauze financiare, Clauze economice, Navigaţia aeriană, Porturi, căi pe apă şi căi ferate (pp. 718-793), Garanţii de executare, Clauze diverse (pp. 804-809).

rilor de acreditare președintelui Republicii Cehoslovace, T. Mosaryk:

„Pentru mine este o deosebită onoare să intru în relații oficiale cu guvernul Excelenței Voastre, în acest moment cînd triumful principiului autodeterminării popoarelor, pentru care au luptat țările noastre, devine o realitate prin ferma întemeiere a Republicii Cehoslovace".

1921

25 februarie. *Răspunsul președintelui S.U.A., la remiterea scrisorilor de acreditare de către ministrul plenipotențiar al României la Washington, Anton Bibescu*[1]: „prin statornicia credinței sale în libertate, poporul român a cîștigat simpatia și bunăvoința Statelor Unite, față de care sînt convins că și el nutrește sentimente tot așa de amicale. A menține această îndelungată înțelegere, a face, dacă se poate și mai strînse, cordialele legături dintre cele două țări, a întări interesele lor comune, va fi datoria noastră, și voi fi fericit să conlucrez cu Dvs. din toată inima pentru desăvîrșirea acestor scopuri".

[1] Numit la 1 noiembrie 1920; prima legație a României în S.U.A. și-a început efectiv activitatea în ianuarie 1918. Prima legație a Statelor Unite la București a fost stabilită în 1880, an în care au și fost statornicite relații diplomatice între cele două țări; primul consul al S.U.A. a fost numit la scurt timp după Unirea de la 24 ianuarie 1859.

Cu trei ani în urmă, la 5 noiembrie 1918, secretarul de stat al S.U.A. Robert Lansing dăduse publicității o declarație, în care se preciza:

„...În spiritul unității naționale și al aspirațiilor românilor de pretutindeni, guvernul Statelor Unite împărtășește profund necazurile românilor și nu va neglija ca la timpul cuvenit să-și exercite influența astfel încît poporul român să-și poată obține drepturile politice și teritoriale și să fie asigurat împotriva oricărei agresiuni străine".

1922

25 iulie. *Telegrama secretarului de stat C.E. Hughes către reprezentantul S.U.A. (Blake) în Albania:*

„La 28 iulie puteți transmite ministrului afacerilor externe al Albaniei o notificare scrisă a recunoașterii de jure a Albaniei de către Statele Unite... Efectuarea recunoașterii va fi dată publicității în ziarele din dimineața zilei de 28 iulie".

Surse: Arhivele statului București, Fond Casa Regală, **Dosar 18/1921, fila 2; The Department of State,** Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, **1919, Volume II, Washington, 1934, pp. 85, 90, 741, 743, 899; 1922, Volume I (1938), p. 604.**

en-Laye[1]. La 29 august a fost semnat, la Budapesta, *Tratatul dintre Statele Unite ale Americii și Ungaria* și al cărui conținut era *similar* cu acelea semnate cu Germania și Austria, și avea la bază tot proiectul american. Încă la 17 august, Hughes, într-o telegramă adresată împuternicitului S.U.A. la Budapesta, U. Grant Smith, aprecia ca *„nerecomandabil să se stipuleze în acest tratat, atît drepturile, avantajele și privilegiile specifice pe care Statele Unite le revendicau, cît și drepturile, limitările sau condițiile în favoarea Ungariei. O astfel de procedură ar echivala cu o încercare de a introduce în acest caz un comentariu asupra Tratatului de la Trianon, ceea ce nu este în intenția guvernului nostru. Tot ceea ce se cere, este un acord simplu, declarînd în acest scop că Statelor Unite li se acordă acele drepturi cuprinse în rezoluția păcii, cu referire specială la acele părți ale Tratatului de la Trianon, pe care prin tratatul în discuție Statele Unite vor să le accepte*". Numai după semnarea, ratificarea și intrarea în vigoare a Tratatului, mai preciza aceeași telegramă, *„vor putea fi reluate relațiile diplomatice"*.

Preambulul tratatului lua în considerare că *„fosta monarhie austro-ungară a încetat să existe și a fost înlocuită, în Ungaria, de un guvern național ungar"* și că *„Tratatul de la Trianon, la care Ungaria este o parte, a fost semnat la 4 iunie 1920 și a intrat în vigoare conform Articolului 364, dar nu a fost ratificat de Statele Unite"*. Deci, preambulul fixa intrarea în vigoare a Tratatului de la Trianon și ratificarea lui de către Ungaria. Tot în preambul erau reproduse, din Rezoluția comună a Congresului american, referirea la încetarea stării de război cu „guvernul imperial și regal al Austro-Ungariei" și secțiunile 4 și 5 ale documentului. În Tratat, pasajele din Rezoluție ocupă mai mult de jumătate din întregul text. Partea dispozitivă cuprinde trei articole. În primul, *„Ungaria se angajează să acorde Statelor Unite, iar Statele Unite vor avea și se vor bucura de toate drepturile, privilegiile, despăgubirile, reparațiile sau avantajele specificate în Rezoluția comună a Congresului Statelor Unite din 2 iulie 1921, inclusiv toate drepturile și avantajele stipulate în beneficiul Statelor Unite în Tratatul de la Trianon, pe care Statele Unite le vor avea pe deplin, în pofida faptului că acest tratat nu a fost ratificat de Statele Unite"*. Articolul 2 prevedea că „drepturile și avantajele" Statelor Unite sînt cele prevăzute în părțile V, VI, VIII, IX, X, XI, XII, și XIV ale Tratatului de la Trianon[2], că Statele Unite nu vor fi legate

[1] Este vorba de Partea V-VI, VIII-XII și XIV. Vezi, în *1918*, vol. IV (1986): Clauze militare, navale și aeriene, Prizonieri de război și morminte (pp. 323-337), Reparațiuni, Clauze financiare, Clauze economice, Navigația aeriană, Porturi, căi pe apă și căi ferate (pp. 338-420), Clauze diverse (pp. 421-425).

[2] Vezi, în *1918*, vol. VI (1986): Clauze navale și aeriene (pp. 294-306), Prizonieri de război și morminte (pp. 306-308), Reparațiuni (pp. 309-325), Clauze financiare (pp. 325-337), Clauze economice (pp. 337-378), Navigația aeriană (pp. 378-379), Porturi, căi pe apă și căi ferate (pp. 379-393), Clauze diverse (pp. 394-398).

de prevederile Părții I (Convenția Societății Națiunilor) și „nu-și vor asuma vreo obligație" decurgînd din părțile II, III, IV și XIII[1]. În Articolul 3, se stabilea procedura ratificării.

Tratate separate, dar cu prevederi exprese

Tratatele semnate de Statele Unite cu Germania, Austria și Ungaria au fost aprobate de Senat în luna octombrie și imediat ratificate prezidențial, iar schimbul instrumentelor de ratificare a putut avea loc pînă la sfîrșitul anului. Cum sînt privite aceste acte în istoriografia americană? Reputatul istoric Thomas Bailey opiniază: *„Statele Unite au făcut pace fără Europa — o pace a avantajelor, fără obligații"*. Pentru Arnold Offner, aceste tratate *„reflectau extrem de naționalista atitudine de «a-ți avea prăjitura și a o mînca» prevalentă în Statele Unite și chiar Hughes a admis că aranjamentele trebuie să fie înghițite «strîmbînd din nas»"*. Profesorii J.W. Pratt, V.P. De Santis, J.M. Siracusa, în *Istoria politicii externe a Statelor Unite* (ed. IV, 1980), în subcapitolul *Statele Unite renunță la război, dar dau cu piciorul mecanismului păcii*, observă: *„Tratatele rezervau Statelor Unite, în conformitate cu prevederile Rezoluției comune din 2 iulie, toate drepturile la care ar fi fost îndreptățite conform tratatelor de la Versailles, St Germain și Trianon, în timp ce o despovărau de toate răspunderile ce le-ar fi revenit ca parte a acestor tratate. Astfel,* [aceste tratate din 1921] *au adus Statele Unite la o încheiere fără glorie a cruciadei lor, în numele democrației, dreptului internațional și păcii mondiale"*.

Desigur, abandonarea Societății Națiunilor și încheierea separată a păcii cu Germania, Austria și Ungaria nu însemnau cîtuși de puțin că Statele Unite nu au recunoscut realitățile teritoriale consfințite pe planul dreptului internațional în tratatele de la Versailles, Saint-Germain-en-Laye și Trianon, așa cum unii corifenți la istorie din rîndul adepților revizionismului au căutat să acrediteze, prevalîndu-se de faptul că, în Senatul american, aceste din urmă tratate nu au întrunit sprijinul de ratificare. La tratatele separate încheiate de Statele Unite erau anexate toate acele părți din tratatele de la Versailles, Saint-Germain-en-Laye, Trianon în care se făceau referiri la noul statut teritorial. Textul oficial al Tratatului între Statele Unite ale Americii și Ungaria, semnat la Budapesta, la 29 august 1921, dat publicității de Departamentul de Stat, includea, ca apendice, părțile V, VI, VIII, IX, X, XI, XII și XIV ale Tratatului de la Trianon, semnat la 4 iunie 1920. Astfel, în Art. 107 (Partea V) se vorbește de *„limitele teritoriale ale Ungariei, astfel precum acestea sînt fixate prin tratatul de față"*[2], respectiv în Partea II. În anexa II, la Partea VIII, Secțiunea I, se vorbește de „situația economică și financiară reală a teritoriului ungar, așa cum este delimitat prin prezentul tractat"[3], iar în Anexa V de „resursele Ungariei în actualele ei fruntarii, astfel cum sînt definite prin prezentul tractat"[4]. În Articolul 186 (Partea IX) se stipula: „Fiecare dintre statele cărora li s-a transferat un teritoriu al fostei monarhii austro-ungare și fiecare dintre statele create în urma dezmembrării acestei monarhii, inclusiv Ungaria, vor trebui, *întrucît le-au fost recunoscute teritorii, conform cu tractatul de față* [subl. ns.], să-și asume răspunderea unei părți din datoria fostului guvern ungar, garantată cu drumuri de fier sau alte bunuri, așa precum era constituită la 28 iulie 1914"[5] Lista ar putea, desigur, continua. Să mai menționăm doar Art. 161 (Partea VIII): „Guvernele aliate și asociate declară, iar Ungaria recunoaște, că Ungaria și aliații ei sînt răspunzători pentru că le-au cauzat toate pierderile și toate pagubele suferite de guvernele aliate și asociate și de conaționalii lor ca urmare a războiului, care le-a fost impus de agresiunea Austro-Ungariei și a aliaților ei"[6]. Printre clauzele Tratatului de la Versailles recunoscute de Tratatul americano-german se află și Articolul 434 (Partea XV): „Germania se obligă să recunoască completa valoare a tractatelor de pace și a convențiunilor adiționale care pot fi încheiate de către Puterile aliate și asociate cu puterile care au luptat alături de Germania, să accepte dispozițiunile ce vor fi luate cu privire la teritoriile fostei monarhii a Austro-Ungariei, ale Regatului Bulgariei și ale Imperiului otoman și să recunoască noile state înăuntrul fruntariilor ce le sînt astfel fixate".[7]

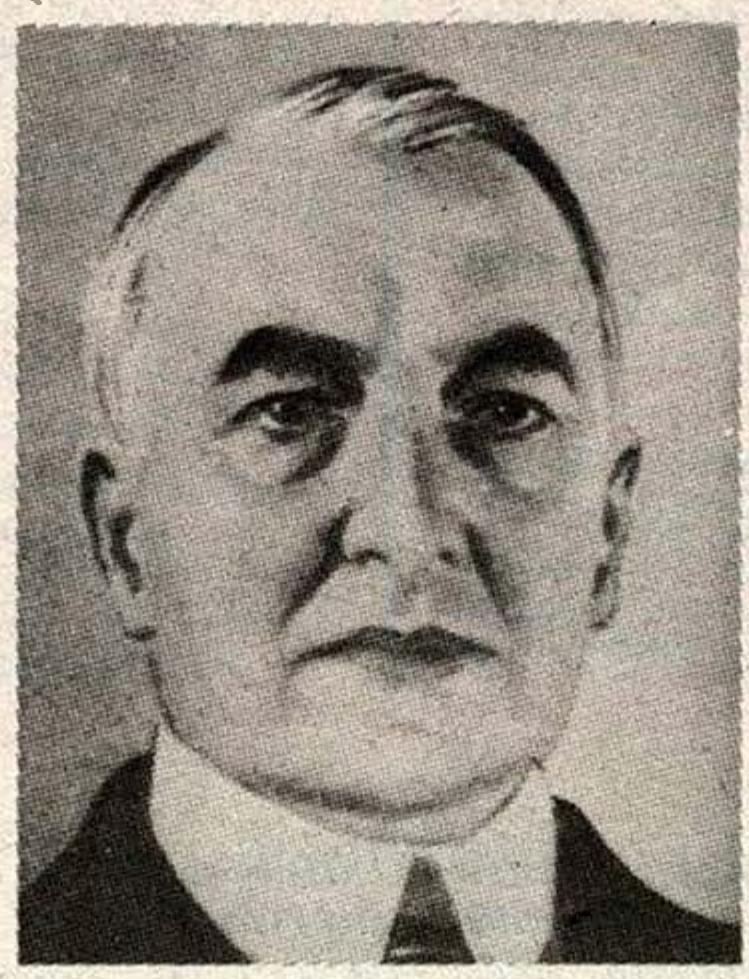

Un senator republican puțin cunoscut, devenit președinte al S.U.A. în urma scrutinului din noiembrie 1920: W.G. Harding

* * *

În anii '20 ai secolului nostru, după remarca istoricului britanic A.J.P. Taylor, revizionismul ungar „a făcut mult mai mult zgomot" decît cel german. La numai cîteva zile după ratificarea Tratatului de pace de la Trianon de către Adunarea Națională a Ungariei, primul ministru P. Teleki și-a exprimat, la 18 decembrie 1920, în fața forului legislativ, convingerea „că revizuirea [tratatului] va veni

(Continuare în p. 25)

[1] Fruntariile Ungariei, Clauze politice europene, Interese ungare în afara Europei, Munca.

[2] *1918*, vol. VI, p. 295.
[3] *Idem*, p. 315.
[4] *Idem*, p. 322.
[5] *Idem*, p. 327.
[6] *Idem*, p. 369.
[7] *1919*, vol. III, p. 805.

1917. Trimisul Spaniei în România raportează:

„UNITATEA NAŢIONALĂ — CAUZĂ A PARTICIPĂRII LA RĂZBOI"

EUGEN DENIZE, PAUL OPRESCU

În primăvara anului 1917, armata română se afla în plin proces de refacere şi reorganizare, pregătindu-se pentru reluarea luptei cu invadatorii. Lupta românilor avea să culmineze cu izbînzile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz[1]. În pofida condiţiilor grele, speranţa se menţinea vie. Poporul român a ştiut să găsească şi de această dată resursele necesare pentru a-şi realiza aspiraţiile sale de libertate şi unitate.

Un puternic factor de îmbărbătare pentru starea de spirit a maselor de soldaţi-ţărani l-a constituit şi anunţarea unui program de reforme social-politice, menite să răspundă unor mai vechi deziderate de ordin economic şi politic. De altfel, în conştiinţa maselor populare, dar şi a claselor conducătoare, amintirea anului 1907 era încă vie. Şeful Partidului Naţional-Liberal, Ion I.C. Brătianu, care era totodată şi prim-ministru al guvernului, om politic cu o îndelungată experienţă, a intuit că pentru asigurarea realizării idealului naţional, în care era interesată întreaga societate românească, dar şi pentru a păstra capacitatea de guvernare a partidului său şi a-i menţine suprafaţa electorală, trebuia să formuleze, pe lîngă obiectivul desăvîrşirii unităţii naţional-statale, şi o serie de măsuri economice şi politice care să răspundă cerinţelor arzătoare ale maselor. Între acestea, pe primul plan se si-

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1977, 7.8/1987.

În faţa gării din Iaşi, voluntari transilvăneni salutaţi de generalul Prezan şi de Vintilă Brătianu

tuau reforma agrară și cea electorală. Făgăduite încă din primăvară, cele două legi, ce urmau a fi aplicate după eliberarea teritoriului, au fost votate de Parlament în iunie 1917.

Printre personalitățile diplomatice aflate în acea vreme la Iași și care au înregistrat starea de spirit ce domnea în rîndul poporului român, s-a numărat și reprezentantul diplomatic al Spaniei, Manuel Multedo y Cortina. Interesul cercurilor politice și al opiniei publice spaniole față de situația din România era stimulat de afinitățile de origine și de limbă, ca și de legăturile mai vechi stabilite între cele două popoare. Relațiile oficiale dintre cele două state s-au inaugurat în aprilie 1869, cînd s-a creat la București primul consulat general spaniol, condus de vicontele d'Ecquevillar. În februarie 1881, guvernul spaniol a propus guvernului român înființarea unei legații la București, numind și un însărcinat cu afaceri în persoana lui Juan Pedro de Aladro. Răspunzînd inițiativei spaniole, guvernul român acredita, un an mai tîrziu, pe Alexandru Pherekyde — reprezentantul diplomatic de la Paris — și la Madrid.

În corespondența sa diplomatică Manuel Multedo y Cortina face ample referiri la marile probleme care frămîntau în acel moment societatea românească: realizarea unității naționale și înfăptuirea programului de reforme social-economice și politice cu vădit caracter democratic. Între rapoartele ministrului spaniol — aflate în colecția de microfilme a Direcției generale a Arhivelor statului și din care prezentăm în continuare, pentru prima oară în traducere românească, pasajele cele mai semnificative — se află și un document din 10/23 iunie 1917. Caracterul drept al intrării României în primul război mondial constituie ideea centrală a acestuia: „Aspirația națională — cauză a războiului — de a realiza unitatea națiunii române prin unirea cu provinciile încorporate în Imperiul austro-ungar, s-a manifestat odată mai mult cu ocazia unui act solemn: jurămîntul de credință care s-a celebrat în dimineața zilei de ieri pe cîmpia de la Maluri [lîngă Iași][1]. [Jurămîntul a fost] depus de soldații înrolați voluntar pentru a lupta în armata română, recrutați dintre [transilvănenii] aceia care au fost prizonieri la ruși și acum eliberați ca urmare a mișcării revoluționare ce a triumfat în acea țară. Soldații transilvăneni au jurat pe steagul românesc în prezența M.S. regelui Ferdinand și a principelui moștenitor, a unei reprezentanțe a guvernului și a Camerelor...

Ieri după-amiază, cei care au depus jurămîntul de credință au asistat la o sărbătoare care a avut loc în piața cu același nume și în care, în anul 1859, a fost celebrată unirea celor două Principate, Moldova și Țara Românească. A fost de față o reprezentanță a guvernului, iar oratorii care au luat cuvîntul au scos în evidență semnificația ceremoniei ce a avut loc lîngă statuia principelui Cuza. Președintele Consiliului de Miniștri [Ion I.C. Brătianu] a luat cuvîntul pentru a reaminti că acolo, în același loc, s-a născut România actuală. A urat bun venit transilvănenilor care aspiră să realizeze România Mare. S-a referit la destinul istoric îndeplinit de această națiune pentru a se îndrepta pas cu pas spre o unitate încă nerealizată: «Din adîncul mormintelor lor, părinții și strămoșii noștri ne binecuvîntează în ziua de azi...». Apoi alți oratori au luat cuvîntul de pe piedestalul statuii lui Cuza Vodă, care evocă pentru români unirea celor două vechi principate despărțite de secole. Publicistul transilvănean, domnul Goga, a pronunțat un vibrant discurs, afirmînd că jurămîntul soldaților ardeleni era una din temeliile pe care se va înălța viitoarea victorie românească. Domnul istoric Iorga și mitropolitul Moldovei au ținut de asemenea cuvîntări patriotice. În continuare, soldații, personalitățile politice și intelectualii, luîndu-se de mîini, au jucat dansul național numit horă".

Aspectul căruia diplomatul spaniol i-a acordat cea mai mare atenție a fost acela al reformelor preconizate de guvernul român. El sesiza caracterul lor democratic și mai ales stringenta lor necesitate. Într-un prim raport, datat 7 aprilie 1917, Manuel Multedo arăta: „...În mijlocul nenorocirilor în care a fost cufundată România ca urmare a desfășurării războiului, guvernul, reprezentat de președintele său Ion I.C. Brătianu, a menționat în nenumărate ocazii dorința încurajatoare care îl animă să realizeze de urgență și anticipat două reforme foarte importante, pe care partidul liberal le-a adus în discuție de mult timp: una este împărțirea pămînturilor către țărani, prin intermediul exproprierii moșierimii și cealaltă este introducerea votului universal. Acordînd acestei intenții cea mai mare importanță, M.S. regele Ferdinand, cu ocazia vizitării trupelor Armatei 2 de sub comanda generalului Averescu, într-un discurs pronunțat la sfîrșitul ceremoniei de acordare a unor medalii militarilor care s-au distins în ultima campanie, ceremonie care a avut loc în ziua de 4 aprilie, a promis solemn înfăptuirea ei. Problemele de politică externă au împiedicat [pînă acum] realizarea acestui obiectiv.

Pentru trupe, formate în cea mai mare parte din țărani, pe care regimul latifundiar din România îi menține în sărăcie, reînnoirea promisiunii are valoarea de fortifiant moral și recompensă meritată. Nu există nimic nou în această promisiune, decît urgența cu care se profilează acum transformarea ei în realitate.

Diferitele fracțiuni politice s-au pus de acord asupra celor

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1978.

două reforme pe care le consideră de interes național[1].

Parlamentul este convocat la sfîrșitul lunii și se va reuni cu caracter de Constituantă. Realizarea celor două reforme va fi unul din evenimentele cele mai importante în dezvoltarea națională a României... În această situație, viața economică și politică a țării se va așeza pe baze noi.

Odată consolidată pacea, reforma va deveni realitate. Deocamdată, cu mai mult de jumătate din țară ocupată de străini și cu Rusia vecină și aliată zguduită de revoluție, stabilitatea momentului politic este deosebit de fragilă".

Pe data de 2 iunie, ministrul spaniol revenea cu un nou raport, consacrat aceleiași probleme.

„În cadrul Parlamentului s-au format o comisie și o subcomisie, al căror scop este acela de a redacta un anteproiect care să fie prezentat spre discuție și aprobare Camerelor. Amploarea reformei agrare este pusă în evidență de numărul de hectare de teren arabil care, fie că sînt proprietate de stat, sau a patrimoniului regal, fie că aparțin străinilor și absenteiștilor [cei aflați în străinătate, care-și administrau moșiile prin intermediari], vor forma obiectul exproprierii. Pămînturile astfel vizate vor atinge suprafața de 2,5 milioane hectare [de fapt, erau 2 326 337 ha]. În plus, trebuie adăugat la această ridicată cifră pămîntul pentru pășuni, care va avea un caracter comunal, fiind destinat folosului public, în detrimentul proprietarilor menționați... Subsolul se declară proprietate a statului, prevăzîndu-se posibilitatea descoperirii de petrol care va fi exploatat de stat, ca sursă de acoperire a cheltuielilor impuse de reformă.

Comisia a elaborat și proiectul referitor la vot. Anteproiectul stabilește sufragiul universal, direct și secret, pentru alegerea deputaților, adăugînd și condiția votului obligatoriu. În privința alegerii senatorilor, se stabilește că unii dintre aceștia vor fi aleși și alții numiți de drept; se exclude procedeul colegiilor cenzitare pentru desemnarea senatorilor.

O dovadă grăitoare a urgenței cu care guvernul atacă reformele, este aceea că, abia terminată munca preliminară a comisiei, s-a anunțat că în Parlament se va trece la expunerea și discutarea proiectelor".

Raportul din 23 iunie anunța guvernului spaniol rezultatul votului din Parlamentul român: „...la sfîrșitul unei animate discuții, care a avut loc în Parlament, referitoare la proiectul de reformă agrară, acesta a fost votat de o majoritate foarte apropiată de unanimitate. Nici un partid nu a scăpat ocazia să-și facă cunoscută opinia și toți oamenii politici de prestigiu din viața publică au studiat problema din diferite puncte de vedere... Președintele guvernului, domnul Brătianu, a rezumat dezbaterile, acordînd puțină atenție opoziției și consolidînd în rîndurile majorității sentimentul datoriei de a vota fără nici o întîrziere reforma. Rezultatul a fost că în ședința de astăzi, din cei 144 deputați care au luat parte, 130 au votat în favoarea proiectului și 14 împotrivă". ■

[1] Reforma agrară din România s-a înscris într-o tendință generală din sud-estul Europei, care urmărea să creeze un regim agrar mai bine adecvat exigențelor dezvoltării economice a agriculturii pe calea capitalistă și aspirațiilor sociale ale țărănimii. În cadrul acestor reforme, cele din România și Iugoslavia pot fi apreciate drept mai hotărîte și mai importante prin implicațiile lor economice, sociale și naționale decît cele din Polonia și Cehoslovacia. Reforma agrară și introducerea votului universal au reprezentat — alături de constituirea statului național român unitar — momente importante, cu un puternic caracter progresist în dezvoltarea societății românești. (*XV Congrès international des sciences historiques*. Rapports, vol. II. *Section chronologique*, București, 1980, pp. 669-671).

S.U.A. ȘI TRATATELE DE PACE DE DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

(Urmare din p. 22)

inevitabil". Pretențiile revizioniste au găsit terenul propice abia după ascensiunea nazismului în Germania, deși fascismul se instaurase în Ungaria, Italia, Bulgaria, încă de la începutul anilor '20. Cum nota istoricul britanic de origine germană George Lichtheim, „este important să înțelegem că fascismul și revizionismul sînt fenomene asociate", că „puterile fasciste și cele care le urmau tindeau să răstoarne reglementările din 1919-1920, atît în aspectele lor teritoriale, cît și în ce privește regimurile liberal-democratice" (*Europe in the Twentieth Century*, New York, 1972, p. 122).

După vîlvătăile celui de-al doilea război mondial, o serie de lecții ale istoriei s-au impus. În februarie 1947, chiar în luna în care au fost semnate tratatele de pace, Departamentul de Stat a publicat un volum intitulat *Making the Peace Treaties, 1941-1947*. Sintetizînd prevederile armistițiului cu Ungaria, încheiat la Moscova, cu U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, la 20 ianuarie 1945, în acest volum se preciza pe primul loc obligația Ungariei privind „retragerea din teritoriile Cehoslovaciei, Iugoslaviei și României și abrogarea întregii legislații referitoare la anexarea sau încorporarea de astfel de teritorii" (p.9). În legătură cu textul Tratatului de pace cu Ungaria, se spunea: „Tratatul cu Ungaria prevede ca această țară să înapoieze României bogatul teritoriu al nordului Transilvaniei, care este populat de 3 000 000 de persoane, dintre care cei mai mulți sînt români. Acest teritoriu i-a fost dat Ungariei de Hitler" (p. 31).

Acesta era adevărul istoric, recunoscut ca atare de cea de a doua conferință de pace de la Paris. ■

O excepţională descoperire arheologică:

TEZAURUL MONETAR DIN CETATEA ARMANUL NEGRU

SERGIU IOSIPESCU

● 612 grame de aur de cea mai fină calitate ● Ţechini veneţieni în serie completă ● Cînd Dunavăţul era navigabil ● De la Vicus Celeris la castelul Armanul Negru ● Dezvăluirile fotografiilor aeriene ● Placa turnantă a comerţului maritim la Pontul Euxin

Vadu, 9 septembrie 1987. Dimineaţa celei de-a 36-a zile a companiei de cercetări arheologice desfăşurată pe raza acestei localităţi sub egida Centrului de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară. Mîine vom părăsi satul, pînă la campania din anul viitor. Ceaţa dimineţii mai stăruie deasupra bălţii, spre lacul Sinoe şi Marea Neagră. Începe deci ultima zi de lucru. Este ora opt şi treizeci de minute. Într-unul din sectoare, la circa un metru adîncime sub nivelul solului, apare pîntecul unui ulcior.[1] Nu este primul descoperit în săpăturile de la această cetate a Armanului Negru (sau Karaharman, cum i se mai spune prin părţile locului). S-au scos nenumărate, întregi sau sfărîmate. Contururile gropii în care a fost pus şi poziţia vasului îmi atrag însă atenţia şi, cu precauţia cuvenită, încep degajarea sa din peretele secţiunii.

Pămîntul este tare; scot fărîme cu o lamă bine ascuţită şi, în sfîrşit, vasul se desprinde. Operaţia decurge neaşteptat de greu; toarta este ruptă, vasul nu are capac şi este, pînă la gură, plin cu pămînt negru, afînat. Este însă prea greu pentru a fi umplut numai cu pămînt. Scot o parte din el, cu aceeaşi lamă, şi, în soarele ce a biruit ceaţa de septembrie, apare o monedă strălucitoare.

Mergem la cantonamentul nostru — grădiniţa satului Vadu — şi, pe măsuţele joase, acoperite cu hîrtie albastră, golim ulciorul. În grămăjoara de pămînt strălucesc monede de aur şi argint: 176 monede de aur, — cîntărind 612 grame — şi 71 de argint (mai masive şi sudate între ele, din pricina timpului îndelungat de păstrare şi a presiunii la care au fost supuse) toate cîntărind peste un kilogram.

La 9 septembrie 1987, străvechiul nostru pămînt dobrogean ne oferea, la Vadu, cel mai mare tezaur monetar din vremurile moderne de pe aceste meleaguri.

Aurmat operaţia de curăţare, identificare şi sortare a monedelor. O primă constatare surprinzătoare. Majoritatea monedelor nu sînt aşa cum ne-am fi aşteptat otomane (acestea păreau să fie monedele cu cea mai largă circulaţie în sec. XVII, în această parte a continentului), ci de altă provenienţă: 147 din cele 176 monede de aur sînt veneţiene, iar între monedele de argint, preponderenţa o deţin cele spaniole — 47 exemplare, dintre care unele au provenit din emisiuni monetare pentru continentul latino-american.

Urmează, în ordine numerică, monede de aur şi argint ale Sfîntului Imperiu romano-german şi doar şapte piese de aur otomane.

Constatări interesante oferă şi tipurile de monede reunite în acest tezaur. Seria monedelor veneţiene, de pildă — vestiţii ţechini (avînd reprezentată pe avers imaginea lui San Marco înmînînd dogelui îngenuncheat

---

[1] Apariţia vasului a fost semnalată de soldatul Ion Cristian. Lui, ca şi soldatului Glcu Castravete, precum şi întregului detaşament de soldaţi conduşi de locotenentul Mircea Misceac participanţi la săpături, le sînt recunoscător pentru sprijinul permanent şi interesul cu care au urmărit desfăşurarea cercetărilor.

vexillumul — însemnul autorității) — este aproape completă, cuprinzînd monede emise de dogele Nicola de Ponte (1578-1585) și apoi de toți dogii pînă la Alvise Contarini (1679-1684), deci pe intervalul a aproape un secol.

Monedele sînt excelent păstrate și, după curățare, se arată în toată splendoarea lor. Impresionanți sînt ducații de aur ai Provinciilor Unite ale Țărilor de Jos, cu imaginea războinicului în picioare, cu viziera ridicată, cu spada în dreapta și fasciile în stînga, semn al războiului purtat cu Spania vreme de aproape 80 ani, pentru dobîndirea independenței. Perfect păstrate sînt și monedele germane cu chipurile împăraților Rudolf II și Matthias, fin gravate, în maniera barocului incipient, sau cu efigiile unor orașe imperiale: Deventer, Campen, precum și ale republicii Niirnbergului.

O primă și firească întrebare: cum a ajuns acest tezaur aici, la Vadu, între zidurile cetății Armanului Negru și — legat de această întrebare — care este, măcar ipotetic, explicația ascunderii lui? Pentru a căpăta răspuns se impune o succintă privire istorico-geografică asupra fortificației și a rosturilor înălțării ei. Localitatea Vadu se află, în prezent, așezată în vecinătatea complexului lagunar Razelm-Sinoe, la distanță de aproximativ 3 km de Marea Neagră. Cu secole în urmă însă, pe aici curgea cel mai sudic dintre brațele Dunării, al cărei curs făcea legătura, prin Dunavăț și lacurile Razelm și Sinoe, cu marea, vărsîndu-se în aceasta printr-un estuar (Gura Boazului sau Șenalul). În timp, estuarul s-a colmatat, satul Vadu nemaiavînd legătură directă cu marea.

În veacul trecut, datorită numeroaselor vestigii antice descoperite pe raza satului Vadu, s-a crezut că pe aceste locuri ar fi fost antica cetate Histria (opinie împărtășită, între alți învățați, și de Grigore Tocilescu). În anul 1868, învățatul francez Ernest Desjardins a identificat adevăratul amplasament al Histriei, vestita cetate antică, pe care săpăturile arheologice inițiate în anul 1914 de Vasile Pârvan l-au confirmat cu strălucire. Care era totuși explicația antichităților descoperite la Vadu? Cum s-a stabilit ulterior, aici s-a aflat una din așezările rurale ce gravitau în jurul Histriei, anume *Vicus Celeris* (satul lui Celer), al cărui nume e atestat de două inscripții: una descoperită chiar în Vadu, din anul 177 e.n. purtînd numele primarului Ulpius Ulpianus săpat pe altarul lui Jupiter și al Junonei Regina; alta, identificată în ruinele zidului de incinta al Histriei, amintind populara sărbătoare a trandafirilor — *Rosalia* — celebrată anual la 8 iunie.

Identificarea Histriei a determinat o scădere a interesului față de Vadu. La începutul deceniului șase al secolului nostru, aici, pe promontoriul Ghiaurchioi, a fost efectuat un sondaj arheologic, repede abandonat.

Din hărțile cartografilor medievali, îndeosebi harta Mării Negre din *Atlasul* lui Seyd Nuh (o reproducere după hărțile lui Piri Reis, cunoscutul capudan-pașa = amiral al Porții) se știa de existența, aproximativ în zona satului Vadu, a unei „schele" (cum erau numite în epocă amenajările portuare). Această schelă numită a Armanului Negru (Karaharman) e menționată și într-o reglementare vamală din vremea sultanului Soliman Magnificul. În ultimul pătrar al secolului XVI, așezarea, ca și întreaga zonă înconjurătoare, a avut deseori de suferit de pe urma succesivelor invazii ale cazacilor. Pentru protejarea navigației în fața țărmurilor dobrogene, ca și pentru apărarea satelor și tîrgurilor atacate și pe mare și pe uscat de cetele de cazaci, la sfîrșitul deceniului trei al secolului XVII s-a hotărît construirea unei fortificații, castelul de la Armanul Negru: „De cînd s-a construit această cetate — consemna la jumătatea secolului celebrul călător otoman Evlia Celebi —, nu mai apar cazacii la această trecătoare și nici la orașul Babadag". Sub zidurile puternice ale castelului, prevăzut cu o numeroasă artilerie navală, portul Armanului Negru cunoștea o continuă dezvoltare. Potrivit mărturiei de la 1634 a misionarului italian Emidio Portelli din orașul Ascoli Piceno, acest port era principalul debușeu al mărfurilor pe țărmul stîng al Pontului, încet-încet în jurul portului dezvoltîndu-se o așezare cu 300 case acoperite cu olane și șindrilă și 70-80 hanuri pentru negustorii și marinarii de pe mulțimea de vase acostate la cheiurile canalului navigabil al Dunării.

Portul Armanului Negru nu valorifica numai produsele dobrogene, ci ale întregii Țări Românești; de altfel, locuirea românească a fost aici neîntreruptă, cum o atestă și tezaurul de bani de argint din vremea marelui voievod Mircea, domnul Țării Românești, descoperit cu ani în urmă pe aceste locuri[1].

Începînd din veacul XVIII, importanța castelului Armanului Negru a scăzut, acesta năruindu-se cu trecerea vremii. Zidurile de piatră au fost folosite de localnici la ridicarea diferitelor construcții, astfel că la suprafață nu a mai rămas nici o urmă a castelului.

La începutul anilor 1980, în cadrul unui complex de cercetări inițiat de Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară privind sistemul de apărare a frontierelor în evul mediu, urmărind în primul rînd modul de amplasare al fortificațiilor teritoriului de graniță, ideea identificării cetății Armanului Negru (despre care se păstrau doar știri documentare) a revenit în actualitate. Studiul fotografiilor aeriene a arătat posibila existență, în raza satului Vadu, a unei fortificații, iar săpăturile arheologice, începute în anul

[1] Descoperit la sfîrșitul anilor '50 de săteanul Constantin Brezeanu, el cuprindea aproape 300 monede.

1981, împreună cu Muzèul de istorie şi arheologie din Constanţa, au confirmat ipoteza. Cercetările efectuate în perioada 1981-1987 au scos la lumină o cetate patrulateră, cu solide turnuri rotunde la fiecare colţ — o fortificaţie deci ce reproduce întocmai planul castelului central de la Cetatea Albă, ctitorit de domnul Moldovei Ştefan II, mărturie şi pe cale arhitectonică a continuei prezenţe româneşti la ţărmul Mării Negre.

Recenta descoperire a valorosului tezaur monetar adăpostit în cuprinsul cetăţii — cel mai mare din perioada istoriei moderne a Dobrogei şi una din cele mai importante descoperiri de acest fel din întreaga ţară — confirmă încă o dată semnificaţia deosebită a cetăţii Armanul Negru şi, în acelaşi timp, furnizează noi temeiuri de abordare pentru cercetarea istorică a acestei zone. Înainte însă de a le formula, se impune o precizare: existenţa tezaurului trebuie legată, în mod cert, cu activitatea comercială maritimă desfăşurată în portul Armanul Negru. Adunarea laolaltă a unui tezaur atît de valoros şi mai cu seamă componenţa lui eterogenă — monede veneţiene, spaniole, germane, din Ţările de Jos şi otomane — îndeamnă la o concluzie. Multă vreme, Marea Neagră a fost considerată un „lac turcesc", în care comerţul se rezuma doar la transportul produselor agricole din ţările române („chelerul" Porţii — cum erau considerate) spre capitala Imperinlui otoman. Masiva prezenţă de monede veneţiene, spaniole ş.a. ne conturează însă o altă imagine a activităţii comerciale, Marea Neagră arătîndu-ni-se, şi în veacurile XVI şi XVII, ca o autentică „placă turnantă a traficului internaţional", cum atît de potrivit a caracterizat-o Gheorghe Brătianu[1].

Avînd prin intermediul tezaurului — imaginea bogatei activităţi comerciale şi ştiind, totodată, că portul Armanul Negru era un important debuşeu pentru mărfurile Ţării Româneşti, putem avansa — măcar cu titlul de ipoteză — că prin comerţul practicat prin acest port a existat una din posibilele căi prin care domnul Ţării Româneşti, Constantin Brîncoveanu, supranumit de otomani Altîn-bey (Prinţul aurului) îşi va fi sporit avuţiile. Data emisiunii monetare cea mai recentă din tezaur (din vremea dogelui Contarini, aproape contemporan cu Brîncoveanu) constituie un argument. Desigur, este deocamdată, o ipoteză; una din multele şi încă necunoscutele cerinţe ale istoriei pe care fiecare nouă descoperire, cum este şi aceasta a tezaurului de la Cetatea Armanului Negru, le pune în faţa cercetării. ■

[1] *Magazin istoric*, nr. 4-6/1987.

• CLIO ANUNŢĂ •

ISTORIE ROMÂNEASCĂ ÎN „HISTORIA"

„...Acest popor şi-a salvat existenţa şi spiritualitatea refugiindu-se în munţi... La adăpostul acestora, de-a lungul defileelor Prahovei, atît de dragi prinţesei [Martha] Bibescu, ei asistau de departe la «revărsarea asiatică»... O mie de ani de invazii teribile, dintre care numai una singură ar fi fost de ajuns pentru a extermina un popor obişnuit... Săraci, dar liberi, ei au cunoscut un început de viaţă politică. Satele lor, inaccesibile, aveau în frunte cnezi, iar provinciile lor voievozi".

Pornind de la strînsa legătură ce a existat între strămoşii noştri şi pămîntul pe care aceştia l-au locuit din cele mai vechi timpuri, scriitoarea şi ziarista franceză Florica Dulmet aduce, în numărul din decembrie 1986 al cunoscutei reviste lunare franceze Historia *un elogiu ţărănimii române şi îndelungatei lupte pentru pămîntul românesc purtată de ea de-a lungul istoriei.*

Născută în România, unde şi-a petrecut o parte a tinereţii, Florica Dulmet a cunoscut bine oamenii acestor locuri. Tatăl ei, absolvent al şcolii de agricultură de la Grignon, fusese adus în ţară, în 1898, la sugestia fraţilor Emmanuel şi Anton Bibescu, de prinţul Constantin Basarab-Brîncoveanu, care dorea să introducă metode agrotehnice moderne pe proprietăţile sale. Lucrînd mai întîi la moşia Breaza, apoi la Bureni şi Rastu în Oltenia, tînărul agronom francez — avea 24 ani cînd a venit în România — va învăţa să respecte şi să iubească oamenii locului. „Simpatia sa pentru ţăranul român va fi deplină", notează fiica sa, care i-a moştenit sentimentele. Munca şi lupta necurmată a locuitorilor acestor meleaguri — constantă a istoriei românilor — este urmărită de autoare în succesiunea anilor şi epocilor, din antichitatea geto-dacă şi pînă în epoca modernă. Se subliniază faptul că „fiii lui Decebal şi Traian au trebuit să plătească costul ocupaţiei trupelor străine ce n-au încetat să brăzdeze ţara, să suporte numeroase corvezi" şi devastările provocate de acestea. În Transilvania, „unde românii constituiau majoritatea absolută a populaţiei" au avut loc puternice răscoale, adevărate războaie ţărăneşti îndreptate contra opresiunii şi nedreptăţii sociale şi naţionale. Autoarea articolului se referă, de asemenea, la marea răscoală a ţărănimii din 1907.

Apărut — cum am arătat — în decembrie 1986, în preajma aniversării a 80 ani de la marea mişcare socială din 1907, într-o publicaţie cunoscută şi de largă circulaţie, eseul datorat Floricăi Dulmet s-a constituit într-un cald omagiu adus istoriei româneşti şi ţăranului român.

FINLANDA,

PE RUTA ORIENTALĂ A VIKINGILOR

EINO JUTIKKALA, KAUKO PIRINEN

Orice volum consacrat trecutului Finlandei[1], cît şi epopeea naţională finlandeză, Kalevala, care nu este o cronică istorică, ci rodul creaţiei poporului, evidenţiază o trăsătură fundamentală a acestui popor: tenacitatea lui seculară întru păstrarea identităţii etnice şi lingvistice, în pofida obstacolelor istoriei. Mîndri de fidelitatea lor faţă de pămîntul natal şi de originile lor, finlandezii au reuşit, printr-o politică de echilibru faţă de puterile vecine, să-şi menţină o „voce" originală în concertul naţiunilor lumii.

Finlanda a accedat la independenţă abia în urmă cu 70 ani, în decembrie 1917. Pînă atunci a făcut parte integrantă din regatul Suediei, pentru ca, în 1809, să fie ataşată imperiului ţarist, ca mare ducat autonom. Începuturile istoriei finlandezilor, ca şi ale altor popoare, se pierd în negura vremurilor. Se pare că teritoriul Finlandei de azi a fost, la origine, domeniul exclusiv al laponilor, pescari sau crescători de reni, aşa cum o atestă urmele arheologice şi toponimice. Popor de origine şi de limbă fino-ugrică, finlandezii ocupau atunci teritoriul dintre cursul mijlociu al Volgăi şi Urali. Împinşi spre apus de alte neamuri, ei au ajuns în Europa în jurul anului 500 î.e.n. şi s-au stabilit de-a lungul malurilor sudice ale Balticii. De aici au pornit, la începutul erei noastre, noi migraţii pe teritoriul Finlandei de astăzi.

Epoca vikingilor, cuprinsă între anii 700 şi 1000, a marcat contactul finlandezilor cu lumea exterioară. Despre aceste secole ne relatează doi cunoscuţi istorici finlandezi: Eino Jutikkala, membru al Academiei Finlandei, fost profesor la Universitatea din Helsinki, şi Kauko Pirinen, profesor la aceeaşi universitate, în lucrarea lor Historie de la Finlande (1978), din care reproducem, cu titlul şi subtitlurile redacţiei noastre, un fragment şi reperele cronologice din trecutul istoric al Finlandei, pînă la cucerirea independenţei, moment de la care se împlinesc în această lună şapte decenii.

F. D.

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1982.

Repere cronologice

1155 sau 1157
Prima cruciadă suedeză, sub conducerea regelui Eric cel Sfînt (expediţie militară, urmată de creştinare) în Finlanda de sud-vest

1171 sau 1172
Primul document istoric oficial care menţionează Finlanda: o bulă a papei Alexandru III (către episcopul de Uppsala, care se referise la faptul că finlandezii nu se împăcau cu creştinarea)

1238 sau 1249
A doua cruciadă suedeză, în Tavastia, condusă de Birger Jarl

1293
A treia cruciadă suedeză, în Carelia, condusă de Tyirgil Knutsson. Este întemeiată fortăreaţa Viipuri (Viborg)

1323
Tratatul de la Pähkinäsaari: delimitarea primei frontiere între Finlanda suedeză şi Rusia

1362
Finlanda participă pentru prima oară la alegerea regelui suedez

1397-1523
Suedia-Finlanda fac parte din Uniunea de la Kalmar, a regatelor danez, norvegian şi suedez

1495-1497
Război împotriva Rusiei

1542
Autorităţile decretează popularea regiunilor neocupate din interiorul Finlandei

1548
traducerea în finlandeză a Noului Testament

1555-1557
Război împotriva Rusiei

1556-1563
Cea mai mare parte a Finlandei este acordată, ca ducat, lui Jan, viitor rege al Suediei

1570-1595 Război împotriva Rusiei („lunga inamiciţie"). În 1595 se încheie pacea de la Täyssinä

1596-1597
Răscoală ţărănească („războiul bîtelor"), reprimată crunt de guvernatorul Klaus Fleming

1597-1599
Nobilimea finlandeză îl înfruntă cu forţa armelor pe ducele Carol, regentul Suediei

1609 (1613)-1617
Război împotriva Rusiei; în 1617 se încheie pacea de la Stolbovo

1640
Se fondează Universitatea din Turku, la iniţiativa contelui Per Brahe, guvernatorul Finlandei

1640-1719
În Suedia-Finlanda domneşte absolutismul

1700-1721
Război împotriva Rusiei; în 1713-1721: ocuparea de către Rusia („Marea furie"); în 1721: pacea de la Uudenkaupunki

1741-1743
Război împotriva Rusiei; în 1742 — manifestul ţarinei Elisabeta, aşa-zis „al independenţei", prin care împărăteasa îi cheamă pe finlandezi să formeze un stat finlandez sub protecţia Rusiei. Rusia primeşte de la Suedia Finlanda de sud-est

1772, apoi 1789
Suedia-Finlanda adoptă o nouă constituţie (1772), modificată şi comple-

Blănuri şi somon

La începutu ile epocii fierului, întreaga populaţie sedenta ă din Finlanda era concentrată pe coasta de apus. În secolul IX, cînd golful Finic a devenit principală cale de trecere pent u un important comerţ internaţional, situaţia s-a schimbat. Către sfîrşitul veacului VIII, vikingii din Danemarca şi din No vegia au început să facă incursiuni de jaf înspre apus. Cei din Suedia însă s-au îndreptat spre răsă it, în intenţia de a stabili unele contacte cu bogata lume arabă. Expediţiile lor aveau, în orice caz, un scop comercial, dar la epoca aceea comerţul nu se prea deosebea de jaf. Aceşti mari „călători ai răsăritului", cărora în Rusia li s-a dat numele de varegi, şi-au întemeiat propriile lor colonii pe întreg parcursul drumului străbătut, constituind o clasă conducătoare, în sînul seminţiilor slave şi fino-ugrice.

Uriaşa rută comercială către Orient traversa Marea Baltică, apoi, dincolo de arhipelagul Aaland, o lua de-a lungul ţărmului nordic al Golfului Finic, protejat de insule, pentru a ajunge la Neva şi, de-a lungul ei, pînă la lacul Ladoga. De acolo, pe cale fluvială, atingea cursul superior al Niprului, pe care cobora apoi pînă la Marea Neagră, pentru a ajunge, în cele din urmă, la Constantinopol şi în ţă ile arabe. Coasta meridională a Finlandei se afla, în felul acesta, în contact direct cu una dintre marile căi comerciale internaţionale.

La început, acest aspect nu a avut nici un fel de consecinţe, dar cînd comunităţile varege au devenit independente, regiunile intermediare au dobîndit mai multă importanţă, deoarece acolo puteau fi procurate blănuri. Evoluţia demografiei finlandeze demonstrează influenţa exercitată de această rută maritimă: sudul ocupat de Ostrobotnia, retras, s-a depopulat în întreginie, ca şi zona Karjaa-Tenhola, de pe coasta de sud, care, nefiind protejată de insule, a fost expusă incursiunilor. Dimpotrivă, regiunile din inte ior, situate la o prudentă distanţă de coastă, au început să se dezvolte înspre răsărit, paralel cu ruta, şi, făcînd un salt îndrăzneţ înainte, au atins în sec. IX malul lacului Ladoga, în Carelia.

Cele mai vechi vestigii ale epocii fierului găsite în Carelia sînt exact de acelaşi tip cu cele care au fost descoperite în vestul Finlandei. Cu toate acestea, încă din epoca de piatră, existau diferenţe notabile între apusul şi răsăritul ţării, care au persistat pînă tîrziu şi care pot fi constatate şi astăzi în viaţa culturală, materială şi intelectuală, precum şi în dialecte. Este deci greu să afirmăm că, pur şi simplu, Carelia a fost o colonie a finlandezilor din vest. Acolo exista o populaţie mai veche, aflată încă în stadiul civilizaţiei lemnului şi a osului, căreia i s-au adăugat finlandezii veniţi din apus.

Carelia se bucura de o poziţie favorabilă: situată aproape de coloniile varege din răsărit (mai ales de Fo t-Ladoga, înălţat pe cealaltă parte a lacului), ea putea să menţină legături, prin golful Finlandei, şi cu centrele comerciale din apus. Mare achizitoare de blănuri, a cunoscut, în scurtă vreme, o prosperitate deosebită. În ciuda influenţelor care acţionau dinspre răsărit, civilizaţia carelianâ de la vest de Ladoga a păst at un caracter eminamente occidental. O foarte netă demarcaţie — care apare cu precădere în obiceiu ile funera e — îi deosebea pe carelienii ce trăiau la vest de Ladoga de populaţia statornicită pe ţărmul oriental şi care, fără îndoială, era compusă din finlandezi de pe ţărmul Mării Baltice. Este posibil ca această diferenţă să nu fi survenit decît în epoca vikingilor.

Influenţa expediţiilor vikingilor asupra Finlandei a fost indirectă, căci finlandezii n-au participat la ele în nici un fel. Singura excepţie o formează insulele Aaland, colonizate încă din veacul VI, în principal de către suedezi, deşi elementul finlandez, mai ales la început, pă ea să fi fost, şi el, relativ important. S-au

găsit aici vreo 1 400 monede arabe, pe care insularii le-au adus cu siguranţă din expediţiile în Orient, unde au luat-o pe urmele fraţilor de neam. Foarte puţine astfel de monede au fost descoperite în Finlanda continentală. Cererea crescîndă de blănuri, datorată traficului vikingilor, i-a silit pe finlandezi să-şi împingă expediţiile de vînătoare pînă în Laponia şi pe ţărmurile Oceanului Arctic. Impetuoasele rîuri din nord, bogate în somon, îi atrăgeau în mod egal. De asemenea, aici îşi puteau îmbogăţi prada, impunînd laponilor tribut şi jefuindu-i pe vînătorii străini.

Alfred cel Mare atestă

În Finlanda de vest, centrul comerţului cu blănuri pare să se fi stabilit foarte devreme la Pirkkala (situat în punctul unde apele o porneau spre nord, pe cursul superior al lui Kokemäejoki), care s-ar putea să-şi tragă numele de la primul oraş suedez datat documentar: Birka. De fapt, vestigiile celei mai vechi epoci a vikingilor, găsite în Finlanda, vădesc în mod clar influenţa centrului comercial de la Birka şi, mult mai puţin, pe aceea a expediţiilor îndepărtate ale vikingilor.

Pentru a-şi procura cît mai multe blănuri şi pentru a-şi asigura tributul laponilor, colindătorii Nordului s-au constituit în comunităţi înarmate, care reaminteau pe cele ale varegilor. Cele mai vechi relatări despre aceste asociaţii provin dintr-o sursă anglo-saxonă; celebra geografie a regelui Alfred cel Mare, de la sfîrşitul veacului IX. Acesta adunase informaţii despre regiunile din Extremul nord, în special de la un norvegian numit Ottar, care ştiuse să-i povestească despre Kainuu (Kvenland), ţinut situat în spatele munţilor, pe care kainuenii (kvenii) îl ocoleau trăgîndu-şi navele cu frînghii, pentru a se duce să efectueze incursiuni pe litoralul arctic. Sub numele de kvenir, kvenii figurează şi în aşa-numitele saga scandinave, unde sînt prezentaţi, împreună cu carelienii, drept rivalii norvegienilor în Laponia. Kvenii nu constituiau un trib, ci pur şi simplu o ramură a finlandezilor de vest, care cutreierau Laponia. Comunităţi similare existau şi în regiunile de răsărit, aflate sub influenţa varegă — îndeosebi ale biarmilor (beorma's), citaţi de către Alfred cel Mare şi menţionaţi în unele saga, ca locuind, pe ţărmurile Mării Albe. Ei vorbeau un dialect înrudit cu cel finic. După toate aparenţele, îşi stabiliseră bazele la nord de Ladoga. Carelienii din Finlanda au cunoscut şi ei Laponia, cel puţin începînd din sec. XI. Folosindu-se din plin de remarcabila reţea lacustră şi fluvială a ţinutului, ei au atins, de o parte, capătul extrem al golfului Botnia, iar de altă parte, ţărmurile Mării Albe, unde au întemeiat colonii finice.

Sfîrşitul erei vikingilor, în sec. XI, a fost o perioadă agitată, după cum atestă descoperirea numeroaselor ascunzători, miile de monede anglo-saxone şi germane depuse în acele „bănci de lut". Canonicul Adam de Brême, a cărui cronică este una dintre principalele surse pentru cunoaşterea istoriei ţărilor nordice în sec. XI, povesteşte cum prinţul Anund de Suedia a încercat, fără succes, să cucerească ţinutul Kainuu. Expediţiile întreprinse de suedezi au constituit doar simple incursiuni, în scopul de a aduna prăzi şi tribut. Ele n-au dus niciodată la o cucerire durabilă. De altfel, se pare că influenţa exercitată asupra Finlandei de către principalele centre ale vieţii politice suedeze a descrescut, după căderea oraşului Birka.

Rolul pe care acesta îl jucase în comerţul cu Finlanda a fost preluat în veacul XI de insula Gotland, care era marea piaţă a Balticii şi care, în secolul următor, a trecut sub puternica influenţă germanică. Gotland şi-a menţinut supremaţia comercială asupra Finlandei chiar şi în epoca cruciadelor, cînd biserica se străduia să interzică, ameninţînd cu excomunicarea, vînzarea de arme celor care se încăpăţînau să rămînă în tenebrele păgînismului.

tată prin Actul de uniune şi de securitate (1789). Ele vor constitui legile fundamentale ale Finlandei, pînă în 1919

1788-1790

Război împotriva Rusiei; mişcare separatistă în sînul nobilimii finlandeze

1808-1809

Rusia ocupă Finlanda

1809

Dieta de la Porvoo. Finlanda intră în componenţa Imperiului ţarist ca mare ducat, cu autonomie politică şi culturală

1844

J.W. Snellman, filozof şi om de stat, întreprinde acţiuni în favoarea drepturilor limbii finlandeze (scrie manuale şi cursuri în limba finlandeză).

1863

Finlandeza este folosită, de-acum înainte, în administraţie, paralel cu suedeza

1863

Finlanda obţine recunoaşterea legilor sale constituţionale specifice şi a modului de funcţionare a Dietei

1865

Se adoptă un sistem monetar independent

1878

Lege privind recrutarea în armată: Finlanda dispune de armată proprie

1899

Manifestul din februarie (emis de ţarul Nicolae I), care abrogă puterea legislativă a Dietei finlandeze, în diferite domenii

1901-1904

Armata naţională finlandeză este dizolvată; luptă împotriva recrutărilor ilegale

1903-1904

Dictatura guvernatorului general N. Bobrikov, care moare asasinat

1905

Grevă generală şi abrogarea manifestului din februarie, pînă la noi ordine

1906

Reformă democratică a Dietei finlandeze, care este înlocuită printr-o Cameră cu 200 deputaţi, aleşi prin vot universal

1910

Principalele atribuţii legislative ale Camerei finlandeze sînt preluate de Senatul imperial rus

1917

Guvernul provizoriu rus abrogă dispoziţiunile ilegale luate începînd de la manifestul din februarie 1899. Camera finlandeză proclamă independenţa Finlandei la 6 decembrie. La 31 decembrie, guvernul sovietic recunoaşte independenţa Finlandei

În p. 29: *războinici finlandezi din sec. XVI (imagine dintr-o cronică a vremii)*

Curtea interioară a castelului medieval din Turku

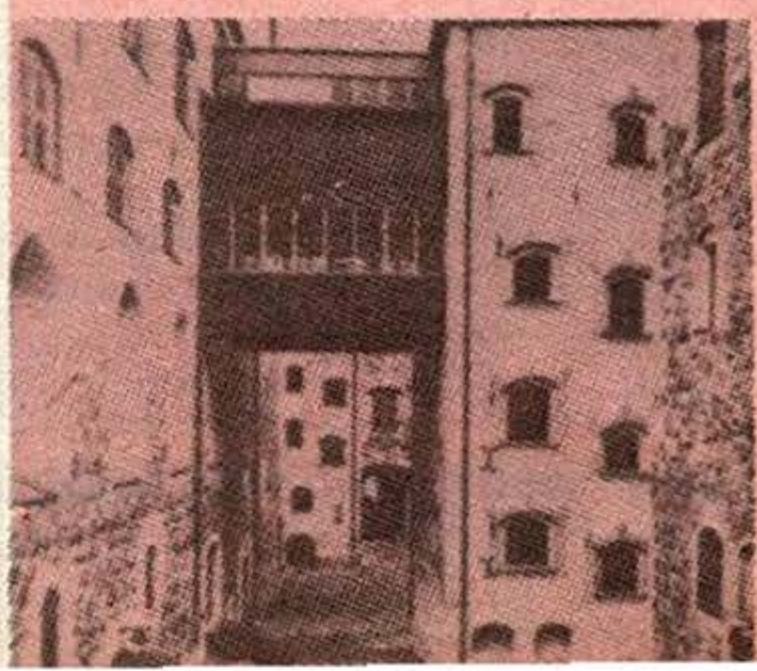

Cu excepţia insulelor Aaland, la sfîrşitul epocii păgîne, nu a avut loc o veritabilă infiltrare suedeză în Finlanda. Din timp în timp, negustori străini se stabileau aici; la început aceştia au fost goţi, apoi suedezi şi, probabil, şi cîţiva ruşi, dar în număr atît de redus, încît ei au fost absorbiţi de populaţia locală sau pur şi simplu s-au întors acasă la ei, cînd conjunctura s-a schimbat.

Relee de semnalizare a prezenţei inamicului

La sfîrşitul perioadei păgîne, Finlanda continenta ă prezenta trei zone de populare, relativ omogene. La sud-vest se găseau finlandezii (suomalaiset), care au transmis în cele din urmă numele lor întregului ţinut (Suomi). Teritoriul lor, care cuprindea şi leagănul kvenilor, era mult mai bogat decît ar fi lăsat să presupună condiţiile naturale. Evident că de-a curmezişul lui se scurgea cel mai mare trafic interior. Regiunea lacurilor, incluzînd sistemele fluviale din Kokemäejoki şi din Kymi, era stăpînită de tavastieni (hämäläiset), care controlau, de asemenea, fără să-l locuiască, o parte din litoralul golfului Finlandei, unde practicau pescuitul şi unde se întîlneau, pentru schimburile lor, cu negustorii rutei de răsărit. Conform unei vechi legende, Tavastia se întindea „de la o mare sărată la altă mare sărată", adică de la Golful Finic pînă la golful Botnia. Ţărmurile nu rămîneau nici ele nelocuite. La răsărit se aflau carelienii, ale căror centre (din cele mai prospere) erau implantate pe malul occidental al lacului Ladoga, în timp ce litoralul golfului Finic — arteră principală a comerţului cu răsăritul — rămînea oarecum pustiu.

Civilizaţia materială a finlandezilor atinsese aproape acelaşi nivel cu aceea a vecinilor lor de la apus. Ca urmare a multiplelor contacte, ea a căpătat o amprentă scandinavă, deşi rădăcinile sale fuseseră cu totul altele, în special baltice. Dar în ceea ce privea organizarea socială, finlandezii rămăseseră în urma vecinilor lor. Cel mai tîrziu în cursul sec. XI, diversele comunităţi scandinave s-au constituit în trei regate, în vreme ce la finlandezi nu s-a format nici un fel de stat unificat. Cu toate acestea, în cadrul unor foarte mici spaţii, ei s-au organizat, pentru a asigura ceremoniile religioase, pentru a administra justiţia şi a se apăra împotriva agresiunilor. Această ultimă preocupare este atestată de existenţa unor foarte vechi locuri fortificate — au fost identificate aproape 90 — de fapt nişte movile stîncoase, întărite prin elemente de construcţie din piatră şi din lemn, netencuite. Focuri aprinse în vîrful acestor movile fortificate dădeau imediat de ştire tuturor oamenilor din regiune, chemîndu-i să respingă agresorul. Lanţul continuu de relee prin semnale, format pe aceste înălţimi fortificate, dovedeşte că în regiune — sau provincie — se atinsese cel mai înalt grad de organizare politică şi militară a vechii societăţi finlandeze.

Slaba organizare politică se explică prin densitatea redusă a populaţiei în zonele locuite. În plus, centrele de populare se aflau la distanţă unele de altele, fiind despărţite prin vaste întinderi de pădure. Limita septentrională a regiunilor locuite abia dacă se apropia de linia formată astăzi de oraşele Pori, Ikaalinen, Tampere, Mikkeli şi Sortavala. Dincolo de aceasta, nu se aflau, la sfîrşitul epocii păgîne, decît cîteva cătune cu locuinţe răzleţe. Cam la 200 km de ţărmuri, începeau marile spaţii pustii (erämaat). Printre finlandezi se găseau destui oameni pentru a trage toate foloasele cu putinţă din aceste vaste pustietăţi, pînă la ţărmurile Oceanului Arctic şi ale Mării Albe. În schimb, ei erau prea puţini pentru a se opune cu succes atacurilor bine pregătite ale vecinilor lor de la răsărit şi de la apus, superiori din punct de vedere numeric. Din cauza aceasta, avînd o populaţie rară, pe de o parte, pe de alta, posedînd importante bogăţii naturale, Finlanda va deveni curînd o foarte uşoară pradă pentru vecinii ei, avizi de expansiune. ■

În românește de
Dorina TULPAN

PLANSELE NOASTRE

① ② ③ ④ Noi imagini bucureştene din a doua jumătate a veacului trecut, realizate de pionierii artei fotografice din ţara noastră:

a) Ateneul român în anul inaugurării, 1888;
b) Universitatea şi...
c) ...fostul Bulevard al Academiei (astăzi Republicii), în 1880, la intersecţia cu Calea Victoriei;
d,e) Capitala, în septembrie 1896, cu prilejul vizitei împăratului Franz Iosif;
f) Gara Filaret şi...
g) ...casa Filipescu, de pe Calea Victoriei

ALBUM ISTORIC

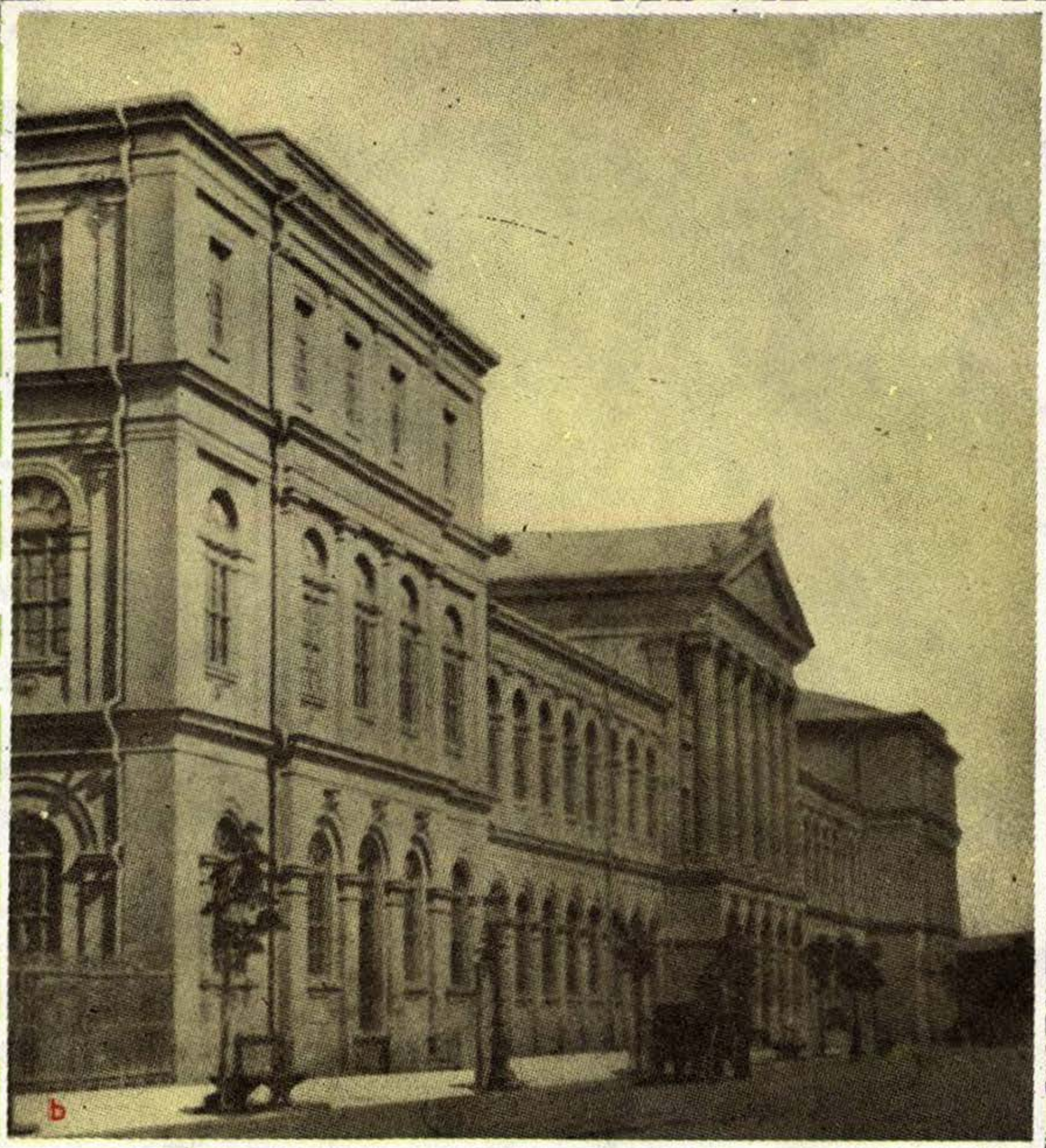

b

c

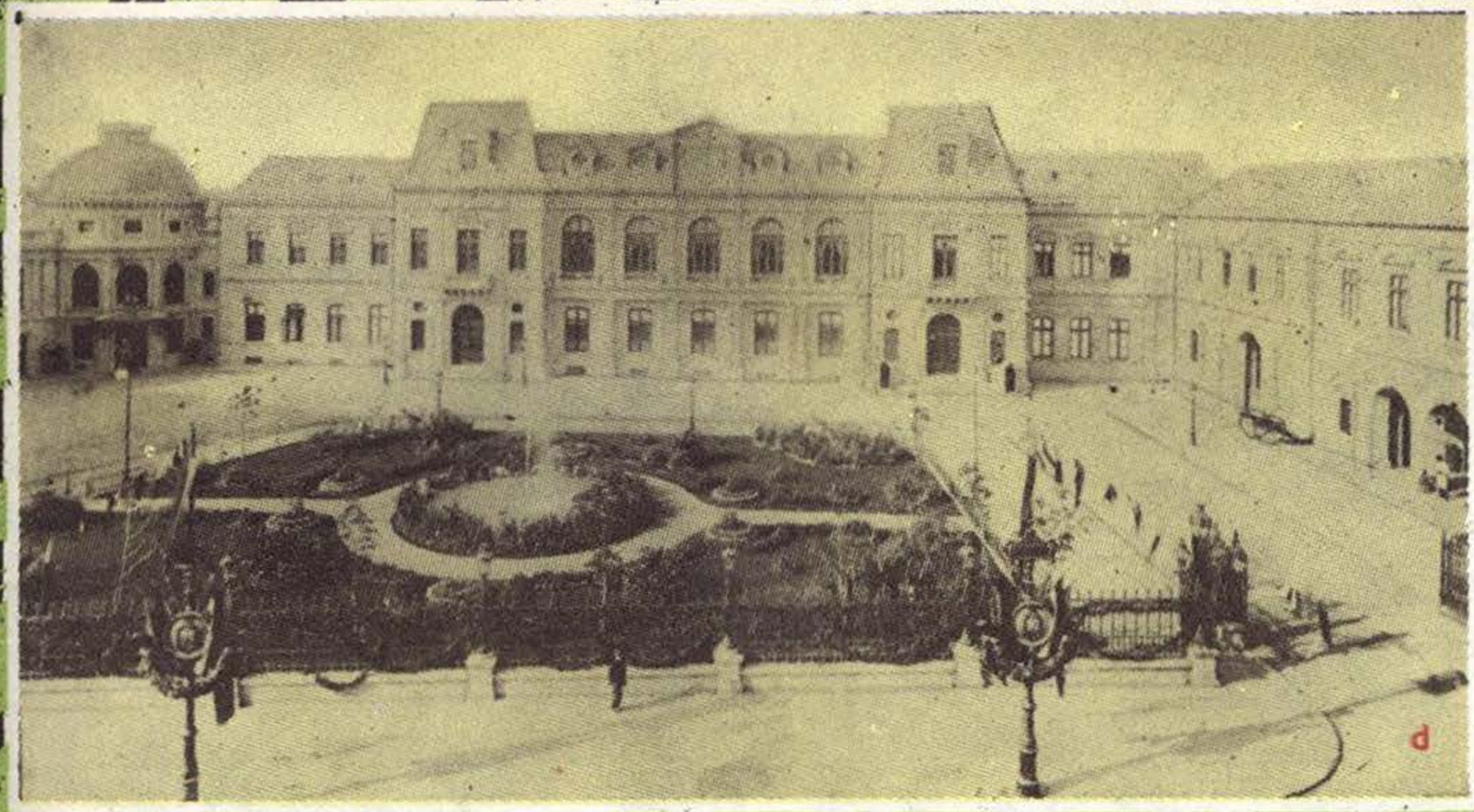

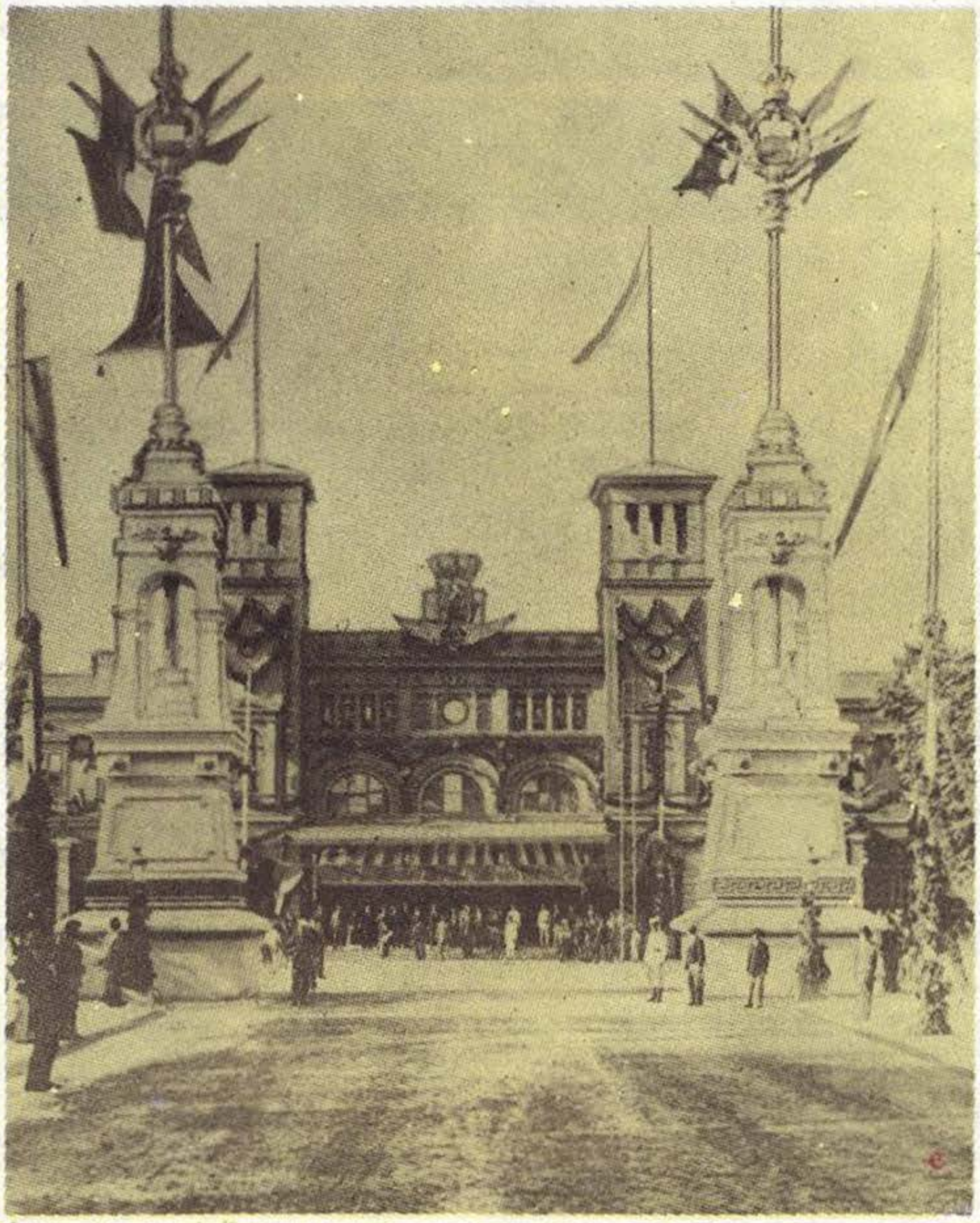

IDEALUL INDEPENDENȚEI ALBANEZE DEVINE REALITATE

GELCU MAKSUTOVICI

În urmă cu 75 ani, la 28 noiembrie 1912, în micul orășel-port albanez Vlora, de la Marea Adriatică, era înălțat steagul național albanez, cu vulturul bicefal negru pe fond roșu, ca simbol al emancipării de sub stăpînirea Imperiului otoman. Aici s-a întrunit Adunarea Națională a poporului albanez, formată din delegați ai tuturor regiunilor, și, prin glasul hotărît al lui Ismail Qemali, a proclamat independența Albaniei. Era încoronarea unei lupte de veacuri a albanezilor pentru libertate și independență națională, cu deosebire a mișcării de Renaștere națională albaneză (Rilindja Kombetare Shqiptare), din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX. În noiembrie 1912 a fost constituit primul guvern național, avînd ca obiectiv organizarea noului stat și recunoașterea lui pe plan internațional. El a notificat marilor puteri europene, Înaltei Porți și statelor balcanice, Hotărîrea de la Vlora, solicitînd recunoașterea statului albanez și a guvernului său. O delegație a guvernului, în frunte cu șeful lui, deputatul Ismail Qemali, a plecat la Londra, unde se desfășura Conferința ambasadorilor marilor puteri, pentru a susține cauza Albaniei. După lungi și contradictorii discuții, la 29 iulie 1913, Conferința ambasadorilor a recunoscut independența Albaniei.

România — „a doua patrie"

În lupta lor pentru realizarea idealului independenței, mulți dintre militanții poporului albanez au găsit adăpost în țările române și și-au desfășurat activitatea cu sprijin românesc [1]. În virtutea legăturilor de veacuri existente între cele două popoare [2], în 1840, de exemplu, Naum Veqilharxhi, inițiatorul și organizatorul mișcării de Renaștere națională albaneză, care participase activ la Revoluția lui Tudor Vladimirescu, a lansat de la București un patetic apel către compatrioții săi, chemîndu-i la lupta unită împotriva ocupației turcești, pentru învățămînt și cultură în limba națională. Circa patru decenii mai tîrziu, tot la București, luau ființă societățile culturale albaneze „Drita" (Lumina) și

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1972, 11/1975, 11/1982.

[2] În raportul agentului Giovanni de Marini Poli către consilierul imperial Pezzen, datat 1595, martie 14/24, Alba Iulia, se relatează că Mihai Viteazul a îngăduit unui număr de 15 000 albanezi să se așeze în Țara Românească și a alcătuit o oaste cu care a făcut expediții la sudul Dunării, lovindu-i pe turci.

Monumentul independenței Albaniei (1912), înălțat în orașul-erou Vlora, de la Marea Adriatică

„Dituria" (Cultura), între conducătorii cărora, alături de patrioţi albanezi, figurau şi unii români. Sub egida lor aveau să apară numeroase cărţi şi publicaţii în limba albaneză, difuzate în Albania şi în comunităţile albaneze din străinătate. La începutul sec. XX, aceste două societăţi s-au contopit cu o a treia, sub denumirea „Bashkimi" (Unirea), creînd o mai bună coordonare a acţiunilor de eliberare naţională. Din 1892, la Bucureşti funcţiona şi o şcoală normală albaneză, care pregătea tineri pentru a fi folosiţi în noile şcoli create în teritoriile locuite de albanezi.

La începutul secolului nostru, problema cuceririi independenţei Albaniei se punea cu tot mai multă insistenţă, în toate cercurile patriotice din ţară şi din străinătate. În anul 1905, din iniţiativa prinţului Albert Ghica, se întrunesc la Bucureşti, într-un Congres, perso-

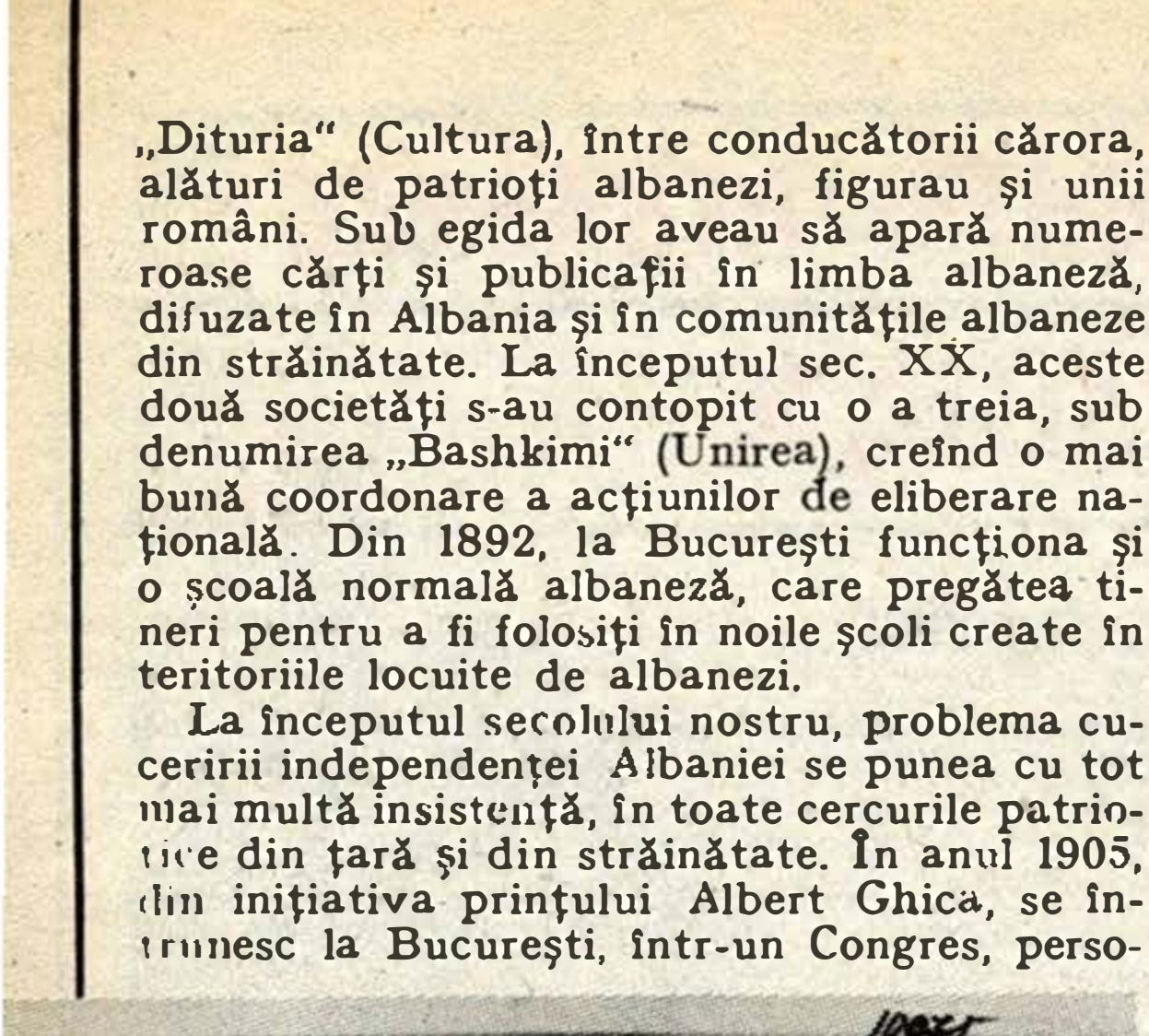

Bancnotă albaneză emisă în România, în anul 1965

nalităţi politice albaneze din Albania şi reprezentanţi al comunităţilor albaneze din străinătate, pentru „a se face tot ce va fi posibil pentru libertatea Albaniei". În acelaşi timp, se creează un Comitet Central pentru îndrumarea mişcării de independenţă, cu numele de „Kombi" (Naţiunea).

Recent, prin străduinţa cercetătorului Radu Ocheşeanu, a fost descoperit în Colecţia Maria şi dr. George Severeanu un interesant document numismatic, un bilet de 10 franci al împrumutului naţional albanez, emis la 15 mai 1905, în România.

Congresul naţional albanez de la Bucureşti, de sub preşedinţia lui Albert Ghica, s-a bucurat de un larg ecou şi în presa românească a vremii, susţinătoare activă a cauzei poporului albanez şi a luptei sale pentru dobîndirea neatîrnării.

În acelaşi timp, semnalăm dragostea şi recunoştinţa albanezilor faţă de ţara gazdă şi ospitalieră. În toate documentele, ei numeau România „a doua patrie". În acest sens ni se pare revelator unul dintre documentele existente la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, răspunsul preşedintelui societăţii culturale albaneze „Drita", N.N. Nacio, la invitaţia la sărbătorirea semicentenarului Unirii din 1859. „Am primit cu cea mai vie bucurie patriotică — scria N.N. Nacio — invitaţiunea cu care ne-aţi onorat de a lua parte la marea serbare naţională de 50 ani a faimosului şi măreţului act al Unirii Principatelor Române. Colonia noastră albaneză, cea mai veche dintre coloniile acestui înfloritor regat, a fost totdeauna cu inima, cu sufletul şi cu corpul alături de elementul român, în toate împrejurările grele din vremile de restriste ale desunirei. Tot aşa şi în momentele sublime de entuziasm ale actelor mari de unire şi consolidare naţională, colonia noastră a împărtăşit aceleaşi onoruri nobile şi vii ale elementului etnic glorios, cu care noi sîntem fraţi de sînge şi avem o soartă comună, atît aici cît şi în Balcani".

Era vorba de o manifestare loială, de dragoste şi respect, faţă de poporul român şi istoria sa naţională, a celor ce se bucurau de calda sa ospitalitate, de sprijin permanent şi dezinteresat în susţinerea idealului independenţei Albaniei. În trecerea sa prin Bucureşti, în anul 1912, patriotul Ismail Qemali, conştient de responsabilitatea misiunii sale, într-un interviu acordat ziarului *Dimineaţa*, plin de speranţe în ajutorul românesc, declara că: „Albania întreagă îşi are privirile aţintite asupra României", declaraţie ce era în concordanţă deplină cu politica de susţinere a luptei poporului albanez de către ţara noastră.

„Pe-al nostru steag e scris unire"

În anii 1908-1912, se înregistrează un reviriment în lupta de eliberare naţională a albanezilor, manifestat în aproape toate regiunile atît prin revolte şi răscoale, cît şi printr-o intensă activitate de pregătire a noi şi eficiente acţiuni propagandistice. Această nouă stare de spirit se face simţită şi în rîndurile albanezilor ce activau pe teritoriul României. Comunitatea ortodoxă albaneză din Bucureşti face intense pregătiri pentru a primi pe unul dintre cei mai remarcabili luptători ai cauzei albaneze, scriitorul Fan S. Noli, care întreprindea o călătorie în Europa. El fiind şi preot, se gîndesc să-i asigure şi posibilitatea de a sluji în limba albaneză într-o biserică din Bucureşti. În acest sens, se adresează autorităţilor române, solicitîndu-le sprijinul. La 8 aprilie 1911, Primăria oraşului Bucureşti, cu adresa nr. 20 158/8808 B, comunica Epitropiei Bisericii Enei că a aprobat comunităţii albaneze să folosească localul bisericii „Dintr-o zi", din strada Academiei. Patriotul Fan S. Noli s-a bucurat de o caldă primire la Bucureşti, unde s-a întîlnit cu numeroşi oameni politici români şi cu fruntaşi ai emigraţiei albaneze de aici, solicitînd şi obţinînd un sprijin serios în activitatea sa. Este semnificativ faptul că în anul 1913, traducînd din limba greacă în limba albaneză *Triodul cel mic*, pe care-l tipăreşte la Boston, el adaugă pe prima

(Continuare în p. 57)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

ÎN CRETA, ACUM 3 500 ANI

NICOLAOS PLATON

În ultimele decenii ale veacului trecut, cunoştinţele referitoare la începuturile civilizaţiei greceşti antice au fost revoluţionate de cîteva descoperiri arheologice senzaţionale. Heinrich Schliemann[1] scosese la iveală — la Troia, la Micene[2], la Tirint — vestigiile unei lumi aproape

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1967; 11/1974; 6/1967, 6/1970.

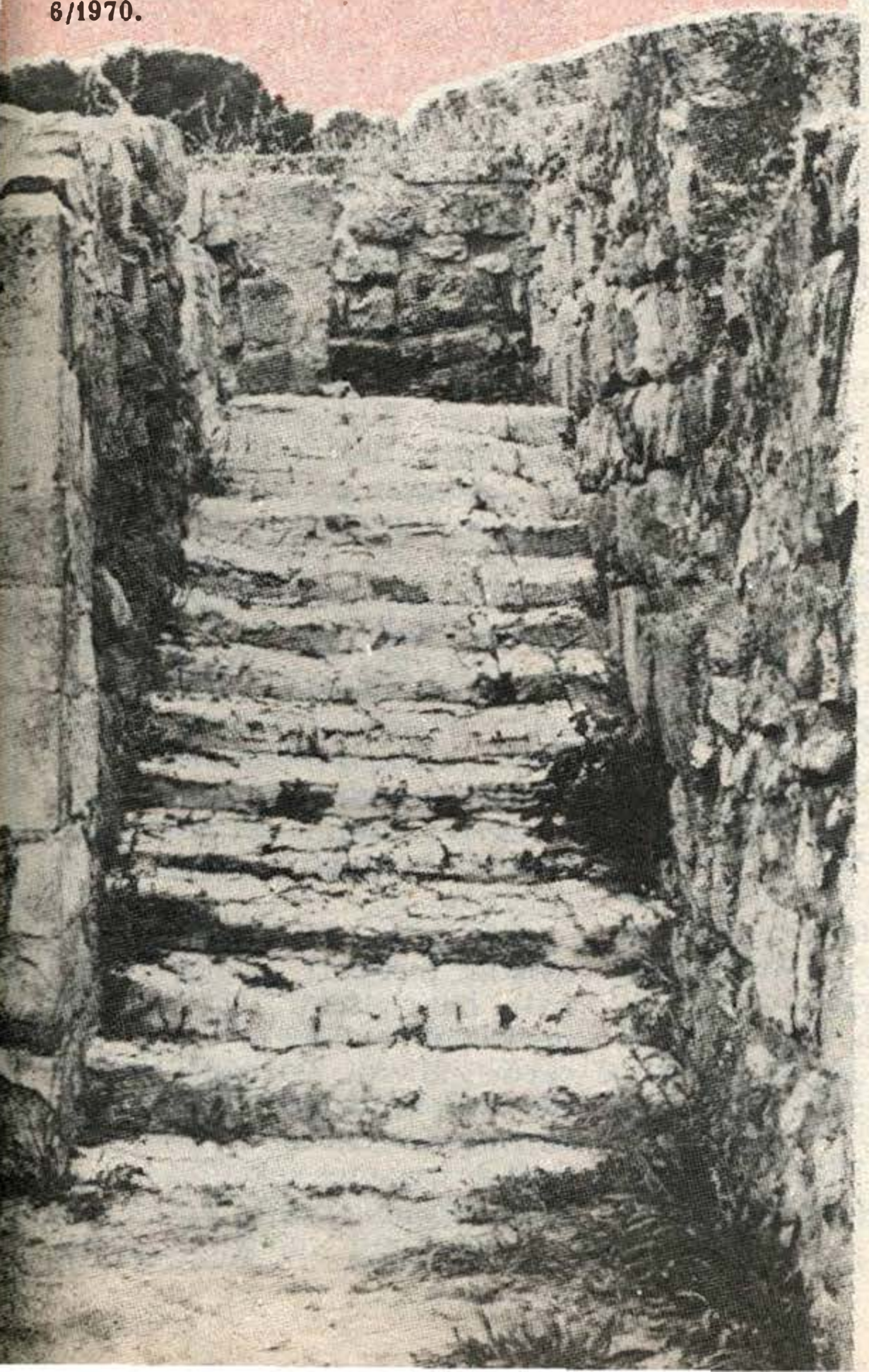

uitate şi trecute în legendă: cea a ahelor, veniţi în Grecia în mileniul II î.e.n. şi deveniţi, mult mai tîrziu, eroi ai epopeilor homerice. Incitat de aceste rezultate spectaculoase ale investigaţiilor arheologice pe urmele vechilor tradiţii ale grecilor, un tînăr arheolog britanic pe nume Arthur Evans pornea să cerceteze insula Creta, căreia mitul şi epopeea îi atribuiseră un trecut strălucitor.

Într-adevăr, începînd din 1900 săpăturile de la Cnossos[3] scoteau la lumină resturile unor magnifice palate, obiecte de artă şi artizanat, fresce şi construcţii de un rafinament neaşteptat, datînd, în marea lor majoritate, din prima jumătate a mileniului II î.e.n. Precedînd, aşadar, civilizaţia micenlană de pe continentul grec şi oferindu-i modele, influenţe şi inovaţii de o deosebită însemnătate.

După opt decenii de cercetări ample şi sistematice, Creta epocii bronzului este azi mai exact cunoscută, dar nu mai puţin fascinantă decît în anii primelor descoperiri. Cadrul cronologic propus de Evans, cu trei etape principale — care au primit nume derivate de la cel al legendarului rege Minos al Cretei: minoicul antic (sau timpuriu), minoicul mijlociu şi minoicul recent (sau tîrziu) — a fost precizat, nuanţat şi corelat cu cronologia civilizaţiei contemporane din Grecia continentală, numită heladică şi, în faza ei tîrzie, micenlană.

Perioadei minoicului mijlociu îi corespund şi cele două faze de construcţie a palatelor, cuprinse între sec. XVIII î.e.n. şi aproximativ 1450 î.e.n. Este perioada de maximă înflorire a civilizaţiei cretane, dominată de „palate" ample centre de reşedinţă ale aristocraţiei şi dinaştiilor. Suveranii cretani ce locuiau în aceste „palate" îşi rezervau o bună parte din bogăţiile teritoriilor stăpînite, îndeplinind totodată şi rolul de coordonatori ai efortului întregii societăţi şi de redistribuitori ai avuţiei. Tot ei organizau sărbătorile, ceremoniile şi procesiunile, avînd grijă să fie reprezentate în fresce de o rafinată vivacitate.

Lumea aceasta, aflată la răscrucea între Egipt, civilizaţia Mediteranei de est şi Grecia, şi care a receptat, reelaborat şi transmis nenumărate inovaţii şi influenţe, este evocată cu o deosebită pasiune şi o bogată documentaţie de profesorul grec Nicolaos Platon, în lucrarea sa intitulată Civilizaţia cretană, **apărută la Paris în anul 1981. Reproducem în continuare — cu titlul şi subtitlurile redacţiei** Magazin istoric **— un fragment din această carte, a cărei versiune românească se află în pregătire la Editura Meridiane.**

← *Scară din vila regală de la Haghia Triada*

Corsajul alb al „Pariziencei"

În epoca neopalațială, structura arhitecturală a caselor a urmărit în mod special să asigure familiei o viață cît mai plăcută. Apartamentele bărbatului, cele ale femeii și camerele copiilor erau astfel dispuse încît să permită, în același timp, comunicarea între membrii familiei, dar și izolarea celui care căuta liniștea. Casa era înconjurată de porticuri cu bănci pe care te puteai odihni, curți interioare și grădini, iar pe acoperișuri erau amenajate terase sau pergole. Exista un sistem de alimentare cu apă pentru încăperile principale și spălătorii, în timp ce canalele de scurgere, gropile septice și diferite alte instalații asigurau igiena în condiții satisfăcătoare. Despre mobilierul caselor și palatelor știm puține lucruri: lemnul, atît de perisabil, n-a rezistat vitregiilor vremii. Ni s-au păstrat mai ales tronuri, jilțuri oficiale, scaune pliante fără spătar și taburete pentru picioare. Paturile erau, de fapt, niște socluri mari, joase și dreptunghiulare, pe care se așterneau saltele groase și perne moi, ce asigurau un confort pe care îl mai întîlnim încă și astăzi în Orient.

Avem mai multe informații în legătură cu veșmintele, pieptănăturile și pălăriile, feluritele tipuri de încălțăminte și alte articole de uz personal. Toți cercetătorii au subliniat farmecul special al veșmîntului minoic, croit anume pentru a-i face purtătorului o talie subțire și suplă. Această tendință s-a păstrat pînă azi în insulă: în regiunea Lassithi, bebelușii sînt înfășați în scutece care le strîng talia pentru a le forma „mijlocul tras prin inel", după cum spune un distih cretan. Veșmintele erau foarte variate și este imposibil să le descrii în cîteva cuvinte. Să notăm doar faptul că se foloseau culorile vii, juxtapuse în benzi sau pătrate alăturate. Numeroase podoabe — cum erau, de exemplu, coroniței mici cu funde de pe corsajul alb al „Pariziencei" — completau ținuta feminină.

Acești oameni, care acordau atîta importanță aspectului vestimentar, se îngrijeau în egală măsură și de pieptănătura lor. Atît femeile cît și bărbații își aranjau, cu multă grijă, părul, ondulat natural, în șiruri de bucle. Unele femei preferau coafurile înalte, prinse în cocuri. Erau la modă mai multe tipuri de pălării: tiara conică, sau din ce în ce mai largă spre vîrf; toca prevăzută cu tot felul de ace; boneta sau bereta moale; pălării cu boruri late sau cele foarte ample în partea din față, asemănătoare cu cele purtate azi în provincia franceză Bretagne, turbanele etc. Li se puteau adăuga pene, pampoane, flori sau alte ornamente.

Prin casă, chiar dacă era un palat, se umbla în picioarele goale, cu excepția situațiilor cînd încălțămintea făcea parte din costumul ritual, obligatoriu de-a lungul nenumăratelor ceremonii sacre. Pe afară, bărbații și femeile purtau sandale ușoare și elegante, prinse de picior cu noduri și cu barete mici, strînse cu șireturi. Tocurile înalte nu erau, se pare, cunoscute. Oamenii de la țară, curierii, atleții și acrobații purtau pantofi înalți cu un fel de jambiere, care le protejau piciorul.

În palate existau încăperi special destinate toaletei în care s-au descoperit o mulțime de piepteni, oglinzi, pensete, brice, vase pentru parfumuri și farduri. Asupra rezultatelor obținute prin folosirea acestora ne dau informații, pînă la un punct, frescele care înfățișează femei fermecătoare, cu buzele vopsite violent, cu ochii măriți, cu pielea foarte albă, cu sprîncenele fine, arcuite, cu unghiile de la mîini și de la picioare vopsite în roșu. Puține civilizații s-au preocupat atît de mult de aspectul exterior al indivizilor, de veșminte, coafură, bijuterii și podoabe pentru trup.

O dovadă evidentă de înțelepciune

Nu știm aproape nimic despre modul cum se făcea educația tinerilor și despre sistemul de învățămînt. Dar, judecînd după iuțeala cu care a progresat civilizația cretană în numai cîteva secole, putem fi siguri că societatea s-a preocupat de această problemă fundamentală. În primii lor ani, copiii rămîneau în grija familiei; apoi ei erau încredințați unor persoane a căror experiență într-un domeniu sau altul era recunoscută de întreaga comunitate.

Folosirea timpului liber era legată în mare măsură de viața socială și cea religioasă. Ceremoniile luau forma unor distracții, mai ales pentru marea masă a populației. Afluența locuitorilor insulei la aceste sărbători le transforma într-un soi de carnavaluri a căror tradiție s-a păstrat pînă astăzi.

Jocurile practicate în societatea minoică sînt atestate de numeroasele piese descoperite, adevărate obiecte de artă: pioni, zaruri, arșice, jocuri asemănătoare șahului etc. Este greu să le precizăm regulile, la fel ca și în cazul „țintarului" ale cărui linii erau scrijelite pe... băncile din teatre. Vînătoarea și pescuitul, la origine mijloace de subzistență, au devenit în epoca neopalațială și o modalitate de a petrece în chip plăcut timpul liber. La fel, multe dintre îndeletnicirile artistice nu aveau drept scop numai producerea unor obiecte pentru negoț, ci erau în același timp și un mijloc de destindere pentru cel care le practica.

Atît în palate cît și în vile existau încăperi special destinate banchetelor, care jucau un rol important în viața fiecărui individ. Poemele homerice au păstrat amintirea acestui obicei, care reflectă o trăsătură de caracter specifică locuitorilor insulei: ospitalitatea. Ea s-a menținut pînă în zilele

noastre, cu toate că în ultimii ani a înregistrat un regres provocat de pătrunderea civilizației tehnocrate. În timpul banchetelor, oaspeții erau distrați cu ajutorul muzicii, al dansurilor și al diferitelor jocuri, fie sub forma unor întreceri, fie sub cea a exercițiilor demonstrative de acrobație și jonglerie.

Încercarea de a reconstitui viața intelectuală a societății minoice se dovedește dificilă și riscantă. Mulți savanți, bazîndu-se pe faptul că arhivele au păstrat doar texte contabile, cît și pe lipsa inscripțiilor religioase și a oricărui simț istoric în cadrul ciclurilor zugrăvite în fresce, au tras concluzia că orizontul intelectual al cretanilor nu îngloba decît latura practică a vieții de toate zilele, fără a se ridica pînă la cunoașterea trecutului sau la pregătirea unui viitor mai bun. Ei au crezut chiar că această lume nu a năzuit să exprime ceea ce se afla dincolo de realitatea prozaică, nu a cunoscut căutările poetice și filosofice. O asemenea concluzie se baza doar pe lipsa izvoarelor scrise. Dacă analizăm însă atent operele de artă care ni s-au păstrat, putem descoperi un suflu poetic comparabil cu cel din arta chineză și cea japoneză. În plus, nu este posibil ca o pace durabilă — cum a cunoscut societatea minoică — să nu fi fost susținută de o morală individuală, socială și politică destul de elevată, întemeiată pe dreptate. De aici li s-a tras regilor minoici renumele de înțelepți și drepți. Locuitorii Cretei s-au străduit să trăiască intens și total în prezent și nu au urmărit să își etaleze cu vanitate trecutul, ori să își proiecteze cu orgoliu personalitatea în viitor. Dar nu trebuie să trageîn concluzia că n-au profitat cît mai mult de experiența generațiilor trecute și că nu s-au preocupat să deschidă căi noi generațiilor viitoare. Ei aveau o idee foarte precisă despre posibilitățile lor și despre limitele impuse de natură și încercau, pe cît le era cu putință, să se adapteze cît mai bine și să se înfrățească cu natura într-un chip armonios. Era o dovadă evidentă de înțelepciune.

Bucuria de a trăi

Astăzi, tot mai mulți cercetători sînt de acord să plaseze în epoca neopalațială rădăcinile poeziei mitice și ale epopeii creto-miceniene. Într-adevăr, acesta a fost momentul cînd, sub influența egeeană, au apărut imnurile și poemele în regiunea siro-feniciană, pline de elemente cretane. Este lipsit de sens deci să mai vorbim de absența prozei literare și a poeziei în Creta. Și știm foarte bine, pe baza exemplelor oferite de alte civilizații, că existența unei literaturi nu trebuie condiționată de fixarea ei în scris.

În Orient, omul s-a aflat într-o condiție de inferioritate față de forțele naturii. Viața materială era concepută în mod static și repetîndu-se la nesfîrșit, ceea ce a determinat apariția în plan artistic a unor forme înghețate, căci principalul rol al artei era acela de a preamări pe suveran.

În lumea minoică, omul a dat dovadă de mai multă înțelegere față de forțele naturii. El a perceput în mai mare măsură influența lor binefăcătoare — care i-a îngăduit să evolueze și să se dezvolte — decît aspectul lor destructiv. Viața a fost concepută într-o veșnică schimbare, o reînnoire ciclică. Plasînd omul ca un element dominant, în jurul căruia se organiza totul, arta cretană a pus accentul pe categoria estetică a frumosului, adică pe echilibru, armonie și simetrie, înrudindu-se astfel cu arta sumeriană, cea chineză, japoneză și indiană primitivă. Esențialmente grafică și nu plastică, ea a recurs, pentru a reda diversitatea și neprevăzutul formelor naturii, la alternanța de culori, de forme, de mișcări, care generează iluzia unui flux continuu. Înfășurări, torsiuni, spirale, explozii de raze subliniau, în spațiu, mișcarea.

Bucuria de a trăi a fost redată în mod intens, mai ales în frescă, printr-o orgie de culori asociată cu o opoziție neîntreruptă de lumini și umbre. Ca artă a încîntătorului, ea s-a preocupat mai ales de ceea ce era rafinat, delicat și sensibil, de unde a rezultat și tendința spre miniatură.

Se poate afirma cu certitudine că în Creta a apărut prima civilizație europeană. Încă și astăzi ea ni se pare infinit mai apropiată de noi decît civilizațiile orientale. Și apoi, sensul vieții, așa cum l-au descoperit cretanii, fericita lor împăcare cu natura nu sînt oare elemente căutate astăzi cu tot mai multă înflăcărare? ■

Prezentare și traducere de
Zoe PETRE

• CLIO ANUNȚĂ •

O STATUIE STRĂBATE VEACURILE

În nordul Indiei (Kașmir), în localitatea Ladakh — aflată la 4 500 m altitudine, într-o vale îngustă a munților Himalaia — a fost descoperită cea mai veche statuie de lemn din această țară. După cum precizează revista britanică New Scientist, *statuia are 3 m înălțime și îl reprezintă pe Buddha Maitreya, viitorul Buddha, într-un mic templu din care s-au mai păstrat doar temelia și zidul din spate.*

Vîrsta ei — aproximativ 1 200 ani — a putut fi stabilită prin comparație cu alte două statui-gigant, săpate în piatră și aflate la 100 km depărtare de Ladakh. Specialiștii consideră că ele aparțin perioadei de apogeu a artei din Kașmir (secolul VIII e.n.), caracterizată, între altele, și de gustul pentru reprezentările de mari proporții realizate în piatră, metal ori lemn.

Condițiile atmosferice grele — iarna mercurul termometrului coboară pînă la —25°C — au afectat într-o oarecare măsură lemnul statuii, dar ea este, în ansamblu, foarte bine conservată. Cantitatea redusă de ploi ce cad în această regiune a permis păstrarea acestui unicat al artei indiene. Oamenii de știință caută acum cele mai potrivite metode pentru a o conserva.

MAKSIM LITVINOV LA LONDRA (III)

Z.S. ŞEINIS

În ianuarie 1918, printr-o radiogramă a lui V.I. Lenin, M.M. Litvinov, emigrant politic, secretar al coloniei bolşevice ruse din Londra, era numit ambasador al Rusiei sovietice în Marea Britanie[1].

Londra era acelaşi oraş enorm, inundat de ceaţă şi fum, cu străzile lui cunoscute, pe care Litvinov le bătuse în lung şi în lat, în cei aproape zece ani petrecuţi acolo. Dar poziţia lui se schimbase. De-acum înainte nu mai putea intra în orice cîrciumă, să bea o halbă de bere. Nu mai putea fotografia, pentru curiozitatea lui, podurile de peste Tamisa, cu vagabonzii adăpostiţi la picioarele lor. Londra devenise acum oraşul în care el reprezenta o ţară, o ţară mare, Rusia sovietică.

O înţelegere într-un mic restaurant

Arthur James Balfour, ministrul de externe al Marii Britanii, nu l-a primit pe Litvinov, pentru că guvernul englez nu vroia să recunoască Rusia bolşevică. Dar ministrul nu putea respinge nota de investire a ambasadorului unei puteri de talie mondială. De aceea, primind-o printr-un funcţionar al Ministerului afacerilor externe, i-a transmis lui Litvinov că va ţine legătura cu el printr-o persoană împuternicită, tînărul consilier al ministerului, Rex Liper. Aşa a început activitatea diplomatică a lui M.M. Litvinov.

În ultimele luni ale anului 1917, pînă la numirea sa ca ambasador, Litvinov făcuse tot ce putuse pentru a-l elibera pe Cicerin din închisoarea Brixton[2]. Purtase tratative cu laburiştii, care simpatizau Rusia sovietică şi personal, pe Cicerin, şi obţinuse ajutorul lor. În Parlament se făcuseră interpelări în legătură cu situaţia sa. Motive întemeiate de arestare nu existau. Opinia publică din Anglia se pronunţa tot mai ferm pentru eliberarea lui Cicerin. Vladimir Ilici Lenin făcuse şi el tot ce-i stătuse în putinţă pentru a-l scoate din închisoare şi a-l aduce în ţară cît mai repede. În zadar, însă. Pînă la urmă, s-a găsit soluţia. Guvernul sovietic a comunicat că ambasadorul englez la Moscova, Buchanan, care trebuia să se întoarcă la Londra, nu va primi viza de ieşire decît după eliberarea lui Cicerin.

În noile condiţii, Litvinov a vizitat din nou Foreign Officeul şi i-a transmis lui Balfour că Moscova a hotărît ferm să nu-i dea drumul lui Buchanan. Guvernul englez ar fi vrut, în acelaşi timp, să-l înlocuiască pe acest diplomat bătrîn cu un altul, mai tînăr. Candidatul pentru postul de la Moscova era Bruce Lockhart, fost viceconsul la Moscova, întors de la Petrograd, cu puţin înainte de Marea revoluţie socialistă din octombrie.

Numirea lui Litvinov la Londra reprezenta o conjunctură favorabilă pentru trimiterea lui Lockhart în Rusia sovietică. La iniţiativa lui Balfour, fostul viceconsul la Moscova a intrat în legătură cu Litvinov. S-au întîlnit într-un mic restaurant din Strand şi au ajuns la următoarea înţelegere: Litvinov la Londra şi Lockhart la Moscova vor beneficia de privilegii diplomatice. Litvinov a întocmit pe loc scrisoarea către comisarul poporului pentru afaceri externe de la Moscova şi i-a înmînat-o lui Lockhart, căruia îi servea ca permis de liberă trecere în Rusia.

Toate acestea au favorizat eliberarea lui Cicerin, care a şi plecat curînd în patrie. Maksim Maksimovici l-a condus la gară, în calitate de ambasador al Rusiei sovietice.

Păstrată ca prin minune, o mapă personală a lui Litvinov[3] — în care aduna diverse materiale, tăieturi din ziare şi alte documente privitoare la primii lui paşi în activitatea diplomatică — conţine şi date despre felul în care şi-a petrecut el ziua de 3 ianuarie 1918, după ce l-a condus la gară pe Cicerin. A fost vizitat de un corespondent al ziarului *Daily Chronicle*. Litvinov nu reuşise încă să obţină o clădire pentru ambasadă, aşa că l-a primit pe ziaristul englez în locuinţa sa personală. Corespondentul ştia că opinia publică este interesată de personalitatea noului ambasador, de aceea a relatat foarte în amănunt convorbirea pe care au avut-o.

„Reprezentantul uneia dintre cele mai mari naţiuni din lume, a scris el, locuieşte într-o casă modestă, cu nimic deosebită de o mulţime de alte căsuţe din vecinătate. Toate alcătuiesc şiruri uniforme, dis-

---

[1] Despre viaţa personală şi de om politic a lui Maksim Litvinov în anii emigraţiei, revista noastră a publicat două articole, în nr. 10 şi 11/1987. Continuăm cu prezentarea activităţii sale de ambasador al Rusiei sovietice la Londra, prezentare pe care o reproducem din revista istorică sovietică *Novaia i noveişaia istoriia*, nr. 1/1987, într-o formă prescurtată şi cu titlul şi subtitlurile redacţiei noastre.

[2] La 7 august 1917, agenţi ai serviciului secret britanic îl arestaseră pe Cicerin, cauza constituind-o o discuţie a sa cu Nabokov, reprezentantul ţarist la Londra, în care Cicerin afirmase că „Kerenski (primul ministru de atunci) nu este cu nimic mai bun decît [ţarul] Nicolae".

[3] Aflată în arhiva autorului.

puse la fel, şiruri cu care ne-am obişnuit în cartierele de la periferia Londrei. Un culoar îngust duce spre cabinetul de lucru al ambasadorului: o cameră mică, al cărei mobilier constă din cîteva rafturi de cărţi, un birou şi o maşină de scris.

În puţinul timp cît m-a lăsat să-l aştept, m-am uitat în cel mai apropiat raft de bibliotecă. Cineva a spus odată că după cărţile care-i aparţin, poţi stabili caracterul omului. Dacă zicala asta o fi adevărată, atunci fiecare să interpreteze cum vrea existenţa în acel raft a cîtorva romane umoristice engleze. În ultimă instanţă, ele dovedeau că posesorul lor ştia limba engleză şi, mai ales, că preţuia caracterul şi umorul englezului. Mult mai semnificativă în acest sens mi s-a părut *Istoria Comunei din 1871*, pe care ambasadorul numai ce o lăsase din mînă. Cea mai mare parte a raftului era ocupată cu cărţi ruseşti şi cu o ediţie veche a *Enciclopediei britanice*.

Uşa s-a deschis şi în cameră a intrat un bărbat solid, îndesat. Era ambasadorul. A urmat o puternică şi cordială strîngere de mînă. În ochii lui cenuşii, din spatele pince-nezului, strălucea o vie inteligenţă. Bărbia bine conturată, proaspăt rasă, şi ceafa puternică exprimau multă voinţă, fermitate în opinii. Şi-a aprins o ţigară rusească, apoi s-a aşezat în faţa căminului, în care ardeau mocnit cîţiva cărbuni, şi a început să-mi vorbească calm, fără grabă, gîndind fiecare cuvînt şi privind tot timpul nu la mine, ci la flăcările căminului.

— Misiunea mea de ambasador — mi-a spus Litvinov — va consta în propagarea adevărului despre Rusia. Eu trebuie să spulber vălul de minciuni creat din înţelegerea greşită — mai ales din interpretarea greşită — a unor iniţiative ale guvernului sovietic, a caracterului şi scopurilor sale.

În anii petrecuţi în Anglia, Litvinov îşi însuşise la perfecţie limba. Munca de ziarist pe care o practicase din cînd în cînd — dovadă şi maşina de scris aflată în cameră — îl obişnuise cu formulările literare şi îi crease deprinderea de a-şi alege cu precizie cuvintele. Vorbea ca şi cum dicta un articol. Cele mai influente ziare engleze îl publicaseră, iar în ultimul timp, ca vechi prieten şi tovarăş al lui Lenin, se aflase şi în obiectivul editorilor. Dar numirea sa ca ambasador pusese punct carierei sale de publicist.

Cartea de vizită a primului ambasador al puterii sovietice la Londra; Litvinov şi soţia sa, amuzîndu-se cu lectura unui roman umoristic englez

Victoria Street 82

Peste ani, într-o convorbire cu Ivan Mihailovici Maiski[1], Litvinov povestea despre activitatea sa: „Aşa am ajuns eu reprezentant plenipotenţiar, fără să am nimic: nici directive de la Moscova, nici bani, nici personal! De prisos să mai spun că nu aveam nici experienţă, nici pregătire pentru

[1] Ambasador l Uniunii Sovietice la Londra între anii 1939 şi 1943, apoi (1943-1946) loctitor al comisarului poporului pentru afaceri externe. Autor a două volume de memorii, apărute sub titlul *Amintirile unui diplomat sovietic* (1965 şi 1971), unul dintre ele trad s şi în limba română, la Editura Politică.

activitatea diplomatică. A trebuit să o iau literalmente de la zero. Înainte de orice, trebuia să iau legătura cu Moscova. Am profitat de revenirea în Rusia sovietică a unui tovarăș de emigrație și am expediat la Comisariatul poporului pentru afacerile externe, proaspăt format, o scrisoare cu rugămintea de a-mi trimite instrucțiuni și bani. Cu același tovarăș, am trimis la Comisariatul poporului pentru afacerile externe (C.P.A.E.) cifrul întocmit de mine cu ajutorul unui funcționar simpatizant de-al nostru, care lucrase la fosta misiune militară țaristă de la Londra. Pînă atunci, nu avusesem cifru către C.P.A.E. Toată corespondența dintre noi se purta prin telegrame în clar. Întrucîtva refăcut, cifrul nostru a fost apoi difuzat tuturor reprezentanților plenipotențiari. Creîndu-se astfel posibilitatea corespondenței cifrate, relațiile mele cu C.P.A.E. s-au mai strîns.

După multe insistențe din partea mea, în martie 1918, mi s-a comunicat, în sfîrșit, de la Moscova că C.P.A.E. îmi trimite primul curier diplomatic. Ușor de imaginat cu cîtă nerăbdare l-am așteptat! Am urmărit cu maximă încordare etapele drumului lui complicat. Trebuia să treacă prin Finlanda, Suedia și Norvegia. M-am dus să-l primesc personal la gară... Dar vai!... Poșta nu mi-a adus ce așteptam... Sub un anume aspect însă, îmi rezolvase dificultățile: am primit aproximativ două mii de ruble în credite țariste, care pe atunci mai erau valabile la Londra. Puteam acum să trec la întocmirea structurii organizatorice a primei reprezentanțe plenipotențiare sovietice la Londra. Am închiriat o clădire specială, în Victoria Street 82 (pînă atunci reprezentanța se aflase în locuința mea), am comandat antete și ștampile și am convocat cîțiva colaboratori. Secretar al reprezentanței era soția mea, care se ocupa de întreaga corespondență în limba engleză. În afară de ea mai lucrau vreo 3-4 persoane, dintre imigranți și dintre foștii funcționari ai misiunii militare țariste.

Pe ușa reprezentanței am agățat o tăbliță cu inscripția «Ambasada rusă a poporului». Tot aici funcționa și Consulatul, intitulat «Consulatul rus al poporului». Toate aceste denumiri fuseseră formulate de mine, deoarece, repet, nu aveam nici un fel de indicație de la Moscova, nici măcar referitoare la titlul meu oficial"[1].

În mapa personală a lui Litvinov s-a descoperit un exemplar din cartea sa de vizită cu titulatura și programul de lucru al ambasadei ruse de pe Victoria Street 82. Era deschisă pentru vizitatori între orele 11 și 13 și 16 și 17, iar sîmbăta numai dimineața.

Casa refugiu

Înainte de a continua povestirea lui Litvinov, să ne întoarcem acasă la el și să vedem ce se petrecea acolo, la două săptămîni după numirea sa ca ambasador. Ne relatează ziarista britanică Marion Ryan, care la 20 ianuarie 1918 a publicat în ziarul *Weekly Dispatch* articolul *Litvinovii la ei acasă*: „Mr și Mrs (Domnul și Doamna) Litvinov erau oameni energici. În Rusia se petreceau evenimente cruciale, visurile lui Litvinov erau aproape de realizare. Emigranții luaseră drumul casei, dar el rămăsese la Londra. Îl cunoștea bine pe Lenin și scria despre el că este un om talentat și plin de energie.

Și deodată, acest domn simpatic, pașnic, semănînd cu un politician englez sau cu un modest om de știință, credincios tinerei sale soții și copilașului lor, a fost numit reprezentant al poporului rus, ambasador recunoscut neoficial, cu ambasadă oarecum neoficială.

Bolșevicii l-au ales datorită convingerilor sale, a șederii sale îndelungate în Anglia și a cunoașterii limbii la perfecție.

Din acel moment, viața familiei Litvinov s-a modificat radical. ceea ce s-a răsfrînt asupra întregii străzi. Toată ziua vedeai acum la ușa lor vizitatori, taxiuri, reporteri, curieri, iar vecinii Litvinovilor se aflau într-o stare permanentă de agitație. Era suficient să suni de cîteva ori la clopoțelul de la poarta casei și să nu iasă nimeni, pentru ca un vecin amabil să-ți spună exact cînd au ieșit din casă locatarii respectivi și, poate, cînd se vor întoarce.

Am rătăcit și eu pe străzile acoperite cu noroi, prin vînt și ploaie, în căutarea casei Litvinovilor. Am găsit-o în sfîrșit și clopoțelul meu a fost auzit. Mrs Litvinov era acasă. M-a primit într-o cameră mică, folosită ca birou, sufragerie, cameră de oaspeți și de joacă pentru micul Misa Litvinov, în vîrstă de un an.

Mrs Litvinov era tînără, înaltă, zveltă, cu trăsături distinse, cu ochi și păr închiși la culoare, tunsă după ultima modă.

«Nu vrem să se scrie în ziare despre noi, mi-a spus ea. Și nu vreau deloc, ca noi două să vorbim despre politică. Am să vă servesc cu un ceai și am să vi-l arăt pe Misa al meu. Cuvîntul ambasadă te duce cu gîndul la scări de marmură, vestibule și saloane imense, cu flori parfumate, a adăugat ea așezîndu-se în genunchi în fața focului, pentru a-mi prăji o bucățică de pîine. De aceea n-aveți de ce să numiți casa noastră ambasadă — neoficială sau mai știu eu cum —, iar despre mine nu trebuie să relatați ca despre soția ambasadorului neoficial, pentru că eu nu aduc deloc cu așa ceva, chiar și neoficială. Soțul meu reprezintă poporul rus. Asta este suficient.

Vom încerca să închiriem o casă ceva mai mare, cu telefon. La drept vorbind, niciodată nu mi-am închipuit că telefonul este un obiect atît de necesar. Abia acum două săptămîni am înțeles.

Despre soțul meu n-aș putea să vă povestesc mai multe, pentru că știu că nu i-ar face plăcere. Vrea pur și simplu să-și vadă de treburile lui; să nu-l împiedice nimeni, ceea ce acum nu se poate. Această mică încăpere a fost întotdeauna pentru el un refugiu. Acum nu mai este așa, pentru că chiar dacă el are un sediu de lucru în City, oamenii continuă să vină aici. Toate străduințele mele de a-mi îndeplini cît mai bine rolul de polițist care ve-

[1] Maiski, I.M., *Vospominania sovetskogo diplomata*, Moskva, 1971.

ghează la liniștea lui nu sînt suficient de eficiente.

De fapt, nu sînt cu adevărat secretara lui, chiar dacă îl ajut la corespondență. Vorbește și scrie admirabil în engleză, dar are atîtea treburi, încît nu se poate descurca cu tot ce este de scris. Pînă să mă căsătoresc cu el nu prea m-a interesat politica. Simpatiile mele înclinau într-adevăr spre socialism, dar cred că n-aveam nici un fel de concepții, cît de cît cristalizate.

Prietenii de aici ai soțului meu, în mare parte tot imigranți ruși, semănau cu el. Acum, mulți dintre ei s-au întors în patrie. Pe unii dintre ei i-am cunoscut bine și tare mult aș fi vrut ca toți englezii să-i cunoască pe ruși la fel de bine ca mine. Erau interesanți acești imigranți. Trăiau în sărăcie, luptau pentru dreptul de a-și cîștiga pîinea, dar niciodată nu se plîngeau. Visau și sperau că pînă la urmă sacrificiile lor nu vor fi zadarnice».

Cînd ne-am despărțit, am privit înapoi. Am rămas cu imaginea acestei femei tinere, stînd în prag, cu copilul în brațe. Ziua ei de lucru nu ajunsese nici la jumătate — trebuia să-și culce băiețelul, să pregătească cina, să analizeze împreună cu soțul ei articolele apărute la rubrica Știri și, în sfîrșit, să-l ajute în rezolvarea corespondenței".

La o recepție în Downing Street 10

Astfel și-a început Litvinov misiunea în Anglia, despre care G.V. Cicerin spunea: „Rolul lui Litvinov consta, înainte de toate, în a stabili legături cu lumea industrială și comercială".

Iată ce povestește despre activitatea sa însuși M.M. Litvinov: „Ce relații aveam cu guvernul englez și cu societatea engleză? Din acest punct de vedere, se disting două perioade: una pînă la tratatul de la Brest[1], cealaltă — după el. Pînă la încheierea păcii de la Brest, atitudinea Angliei față de mine, a Angliei oficiale și neoficiale, era — în funcție de moment și împrejurări — relativ favorabilă... Legătura cu Ministerul afacerilor externe britanic continuam să o păstrez prin Rex Liper. Eram cunoștințe vechi. Foreign Officeul a hotărît să folosească relația mea cu el în scopuri diplomatice. Întîlnirile mele de afaceri cu Liper nu erau lipsite de un anumit romantism: ne vedeam într-o cafenea, într-un restaurant sau într-unul din parcurile Londrei.

Bineînțeles că primind de la Balfour recunoașterea *de facto*, am vrut să lichidez vechea ambasadă țaristă, care încă mai funcționa la Londra. I-am scris lui Konstantin Nabokov, pe atunci însărcinat cu afaceri, și i-am cerut să întrerupă această comedie și să-mi cedeze clădirea ambasadei. L-am trimis la Nabokov cu o scrisoare pe unul dintre colaboratorii mei. Nabokov l-a primit și, într-o formă politicoasă, i-a răspuns că dacă guvernul britanic ar fi recunoscut oficial guvernul sovietic, el s-ar fi retras și mi-ar fi predat ambasada țaristă, dar atîta timp cît nu beneficiez de această recunoaștere, el consideră pretențiile mele neîntemeiate. O scrisoare asemănătoare i-am trimis și consulului general țarist, dl. On, aflat și el încă la Londra. Acesta s-a dovedit un tip mult mai grosolan decît Nabokov. I-a sugerat curierului meu să o șteargă cît mai repede. În schimb, am avut un mare succes în altă parte: am trimis

[1] La 3 martie 1918 la Brest-Litovsk s-a semnat pacea între Rusia sovietică, pe de o parte, și Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria, pe de alta. Cele pentru state capitaliste au impus condițiile grele Rusiei sovietice, dar aceasta le-a acceptat, pentru a permite puterii sovietice să se consolideze. La 13 noiembrie același an, guvernul sovietic a declarat anulate condițiile tratatului de pace de la Brest-Litovsk.

Moscova, Piața Roșie, 7 noiembrie 1918. Prima aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie

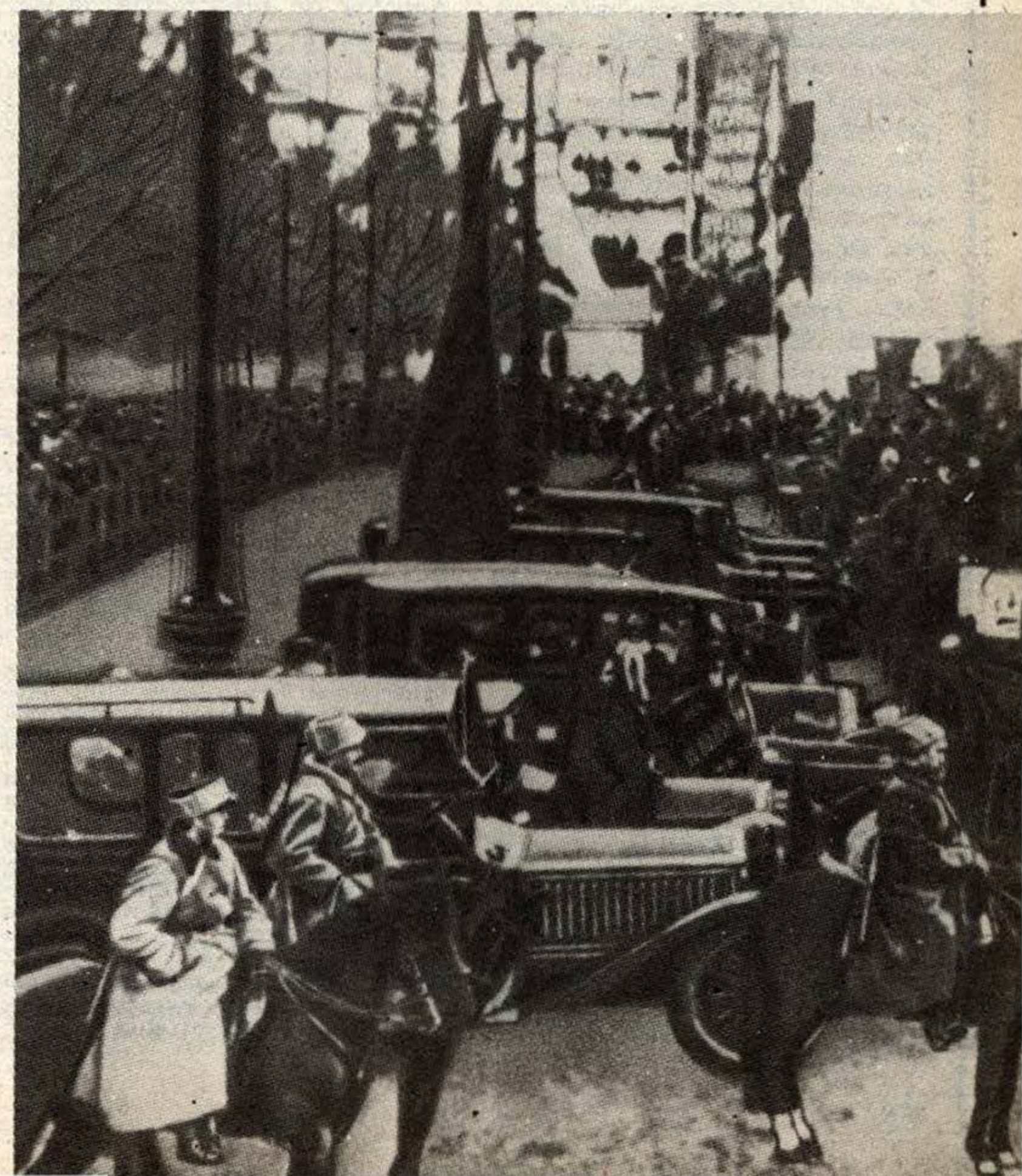

la Banca Angliei o scrisoare, în care ceream să fie blocate toate fondurile depuse de guvernul ţarist pentru plata ambasadei şi misiunii militare ţariste de la Londra. Banca a ţinut seama de cererea mea, aşa că ambasada şi misiunea au încetat să mai primească bani.

În ceea ce priveşte atitudinea presei şi opiniei publice, în prima perioadă pînă la semnarea păcii de la Brest — tot aşa, în funcţie de moment şi împrejurări —, n-am avut de ce mă plînge. Mi se solicitau interviuri, mă fotografiau, erau descrise în detalii rudele soţiei mele, mă înjurau şi mă calomniau cu totul nesemnificativ".

Litvinov era invitat şi la recepţii, în ciuda faptului că Marea Britanie nu recunoscuse Rusia sovietică. A.V. Litvinova scria despre acele zile: „Deoarece exista o Mrs Litvinov, era şi ea invitată la dejunurile şi recepţiile de la Westminster şi, într-o zi, chiar din Downing Street. Acolo am stat alături de Ramsay MacDonald şi faţă în faţă cu Bertrand Russell. M-am aplecat peste masă şi l-am întrebat ce crede despre Freud. Pentru o fracţiune de secundă, filosoful şi-a oprit privirea de vultur asupra mea, dar nu m-a onorat cu nici un răspuns. Altfel, toţi se arătau extrem de amabili cu mine. Cu vecina din dreapta am legat o scurtă conversaţie.

— Trebuie să fi fost foarte şocată, Mrs Litvinov, — mi s-a adresat ea pe un ton cald — cînd din viaţa dv. patriarhală, alături de soţ şi de copil, aţi fost brusc aruncată în meandrele evenimentelor internaţionale. Tocmai discutam între noi, într-un cerc, cam, probabil, la micul dejun în timp ce îi turnaţi ceai soţului, v-a întins *Timesul* şi v-a spus «Te felicit, draga mea, se pare că eşti soţie de ambasador».

Am asigurat-o pe vecina mea că noi nu aflasem ştirea din ziare[1]". În lunile acelea, Litvinov a stabilit contacte cu multe firme, industriaşi şi oameni de afaceri din Londra şi alte oraşe britanice. Din însărcinarea lui, consulul sovietic la Glasgow a făcut acelaşi lucru în Scoţia. Chiar dacă rezultatele acestei activităţi nu s-au văzut de la început, în curînd, cercurile industriale cu autoritate din Anglia aveau să se pronunţe pentru dezvoltarea comerţului cu Rusia sovietică, apoi pentru recunoaşterea ei.

Litvinov a luptat permanent pentru ideile lui Octombrie. În vara lui 1918, la Londra a sosit Kerenski[2], care a rostit o amplă cuvîntare împotriva bolşevicilor, la Conferinţa laburiştilor, prezidată de Arthur Henderson. Litvinov a cerut cuvîntul ca să-i răspundă. În sală, mii de oameni strigau: „Să se dea cuvîntul ambasadorului, lăsaţi-l să răspundă!" Henderson nu i-a permis să vorbească. Cîteva zile mai tîrziu, laburiştii de stînga au organizat o adunare specială în Caxton-Hall, unde Litvinov a fost îndelung ovaţionat.

Moscova urmărea cu mare atenţie lupta lui Litvinov la Londra. Dar greul abia avea să vină. Anglia a adoptat o politică de intervenţie făţişă, ceea ce a complicat situaţia lui Litvinov[3]. „Într-o dimineaţă, cînd am venit la reprezentanţă, am găsit pus lacătul. Am aflat că proprietarul casei din Victoria Street 82 hotărîse să lichideze o dată pentru totdeauna o instituţie atît de periculoasă şi, încălcînd contractul încheiat între noi, a agăţat lacătul de uşă. M-am adresat justiţiei. Tribunalul mi-a analizat plîngerea şi a stabilit că proprietarul nu şi-a respectat contractul. Acesta din urmă şi-a adus în sprijinul acţiunii sale faptul că eu mă ocupam în Anglia cu «propagandă periculoasă împotriva regelui şi patriei». Tribunalul i-a dat dreptate lui şi, în hotărîre, a specificat că deşi contractul a fost încălcat de una dintre părţi, eu trebuie să renunţ la acţiunea intentată. Am socotit inutil să mai apelez şi la alte instanţe, mai înalte, cu atît mai mult cu cît cursul evenimentelor nici nu mai m-a lăsat să o fac. În concluzie, «ambasada rusă a poporului» din Victoria Street 82 a încetat să funcţioneze. A trebuit să o mut în apartamentul meu particular din Bigwood Avenue 11, Holders Green." S.Z.".

„Oaspetele Majestăţii Sale"

Situaţia lui Litvinov a devenit şi mai grea. Ceea ce s-a repercutat şi asupra familiei sale. I s-a născut al doilea copil — o fetiţă, pe care au botezat-o Tatiana. Ivy Litvinova îşi aminteşte: „La vreo două săptămîni după ce m-am întors de la maternitate. Charlotte, menajera noastră, ne-a anunţat prin cineva că nu mai vine, aşa că am rămas singură cu doi copii mici, dintre care unul sugar, iar celălalt la vîrsta cînd nu trebuie să-l slăbeşti o clipă din ochi. Edith, mătuşa mea, s-a dus la Charlotte să o întrebe ce s-a întîmplat. Bîntuia «gripa spaniolă» şi am crezut că Charlotte s-a molipsit. Dar ea era bine merci. Nu, nu, nu mai poate lucra la Mrs Litvinov. Niciodată nu şi-ar fi permis aşa ceva, dar nu vrea ca oamenii să o vadă intrînd şi ieşind dintr-o casă supravegheată de poliţie. Observase deja de cîteva zile că lîngă felinarul de lîngă ferestrele Litvinovilor stau nişte agenţi, care cum iese Mr. Litvinov din casă se iau după el. Ea, personal, nu-şi poate imagina cu ce a greşit el în faţa autorităţilor, pentru că este aşa de blînd şi de politicos, dar, în orice caz, ea una nu vrea să aibă de-a face cu poliţia".

Cercurile guvernamentale engleze nu se puteau împăca

---

[1] Extrase din amintirile soţiei lui Litvinov, apărute în revista *Novîi mir*, 1966, nr. 7.

[2] După 7 noiembrie 1917, Kerenski, prim-ministru al Guvernului provizoriu în perioada iulie-noiembrie, a fugit din Petrograd pe front, unde a condus o răscoală armată, cu scopul de a ocupa Capitala şi a înlătura puterea sovietică, proclamată în Rusia. După înfrîngerea mişcării sale, Kerenski a fugit pe Don. În 1918 a emigrat în Franţa, iar din 1940 a trăit în Statele Unite ale Americii, pînă în 1970, cînd a murit, la New York.

[3] La 9 martie 1918, trupe de desant engleze au debarcat la Murmansk: începea intervenţia Angliei împotriva Rusiei sovietice.

cu gîndul că în Anglia se afla un reprezentant al Rusiei sovietice, fie el și semioficial. Charlotte avusese dreptate: Litvinovii erau urmăriți. Deocamdată o urmărire nedeclarată. Dar, la 3 septembrie 1918, au renunțat la această politețe formală. În ziua aceea, la Moscova, a fost arestat, pentru activitate contrarevoluționară, Bruce Lockhart. Imediat, în ziarele londoneze a apărut un comunicat: „Astăzi la «ambasada» sovietică a fost plantat un agent al Scotland Yardului, iar acțiunile domnului Litvinov sînt atent supravegheate. Dl. Litvinov a declarat că nu deține informații directe referitoare la arestarea d-lui Lockhart. A mai declarat că supravegherea sa, instituită de către organele poliției, îi va îngreuna munca".

Și nu numai că i-a îngreunat munca. În curînd, Litvinov a fost arestat. „Ca represalii, guvernul englez — scria Litvinov — mi-a percheziționat casa, la 6 septembrie, și m-a arestat. Odată cu mine, au fost percheziționați și arestați aproape toți funcționarii reprezentanței. M-au închis în închisoarea Brixton".

Pe ușa celulei lui Litvinov, polițiștii au atîrnat o tăbliță cu inscripția: „Oaspetele Majestății Sale". Și „oaspetele" bătea în lung și lat celula — trei pași înainte, trei înapoi — gîndindu-se mereu ce să facă să iasă de acolo. De afară soseau vești rele. Ziarele cereau să se ia măsuri severe împotriva ambasadorului roșu. Într-unul dintre ele *(Times)* a apărut chiar o notiță al cărei autor pretindea că „la cea mai mică violență comisă față de Lockhart, Litvinov trebuia împușcat". Greu de spus dacă acest număr din *Times* a ajuns la Brixton, dar în mapa lui Litvinov tăietura există, iar cuvintele despre împușcarea lui sînt încercuite cu roșu.

Dar roata istoriei merge înainte. „La cîteva zile după ce am fost arestat, m-a vizitat în închisoare Liper, a povestit Litvinov. Motivul? Pînă să fiu arestat, Foreign Officeul ținea legătura cu guvernul sovietic prin mine. După arestarea mea, legătura cu Moscova se pierduse (Lockhart se afla și el tot în închisoare). Din ziua arestării mele, această unică legătură Moscova-Londra se întrerupsese. Între timp, Londra fusese nevoită să înceapă tratative cu Moscova pentru eliberarea lui Lockhart. Ce era de făcut concret? Atunci Foreign Officeul și-a amintit de mine și mi l-a trimis pe Liper. El m-a rugat să trimit la Moscova o telegramă cifrată, conținînd propunerea guvernului britanic de a mă schimba cu Lockhart. I-am răspuns că nu o să trimit nici o telegramă din închisoare. Una din două: guvernul britanic mă consideră ori împuternicit al guvernului sovietic, și atunci trebuie să fiu liber, ori arestat, și atunci nu are de ce să-mi adreseze rugămintea să trimit telegrama. Ori, ori. Liper a plecat fără nici un rezultat.

Dar modul cum am pus problema a contat. Zece zile după arestare, am fost eliberat și m-am putut întoarce acasă. La cererea mea, exprimată pe un ton foarte ferm, odată cu mine au fost eliberați și alți funcționari ai ambasadei. Este adevărat că pe urmele mele continuau să pășească agenții Scotland Yardului, dar eram liber. Am fost de acord să transmit guvernului sovietic propunerea Foreign Officeului. Moscova a aprobat-o, așa că, în principiu, plecarea mea din Anglia era rezolvată.

Dar pînă la finalizarea acestui proiect am mai avut de întîmpinat și alte dificultăți, foarte serioase. Lockhart se afla la Moscova, eu la Londra. Legăturile pe calea ferată, telegrafice și telefonice între cele două capitale erau dacă nu total întrerupte, în orice caz foarte complicat de stabilit. În aceste condiții, practic era imposibil să organizăm trecerea frontierei și de către mine, și de către el, în aceeași zi și la aceeași oră. În ultimă instanță, schimbul între noi se reducea la următoarea problemă: cine trece primul granița? Eu sau Lockhart? Mult timp nu am putut cădea la înțelegere. Atunci am făcut Foreign Officeului următoarea propunere: ies eu primul din Anglia, dar nu plec imediat în Rusia. Rămîn la Christiania (Oslo)[1] și aștept acolo plecarea lui Lockhart din Rusia. Călcîndu-și pe inimă, Balfour a acceptat.

Din nou acasă

Era spre sfîrșitul anului 1918. Legăturile dintre Anglia și Rusia sovietică se făceau atunci prin Scandinavia. Ele erau îngreunate de blocada germană asupra Angliei, de submarinele și numeroasele mine din Marea Nordului. Practic, de la Londra, trebuia să merg la Aberdeen, acolo să mă îmbarc pe un vapor, care, escortat de două distrugătoare, făcea curse, mai mult sau mai puțin regulate, pe traseul Aberdeen-Bergen, apoi prin Christiania și Stockholm trebuia să încerc să ajung în Rusia sovietică. Exact cînd am plecat eu din Londra, căile ferate engleze au declarat grevă. Foreign Officeul a hotărît să ne trimită (cu mine plecau încă vreo 40 bolșevici) cu autobuzele. Am fost de acord. Liper m-a însoțit pînă la Aberdeen. La Christiania am ajuns cu bine. M-am prezentat la ministrul norvegian al afacerilor externe, i-am explicat în ce condiții am plecat din Londra și am încheiat spunîndu-i că sînt cu totul la dispoziția lui. El se afla în dificultate. Înțelegerea mea cu Foreign Officeul nu avea nici o legătură cu el, eu puteam acționa, în continuare, cum îmi dicta conștiința. Am făcut apoi o vizită misiunii britanice de la Christiania, unde am comunicat că, pentru a respecta înțelegerea cu Foreign Officeul, voi rămîne în capitala Norvegiei pînă cînd voi primi înștiințarea că Bruce Lockhart a părăsit Rusia sovietică. La 26 octombrie 1918, o notiță inserată în *Pravda* sub titlul *Sosirea reprezentanților Rusiei sovietice de la Londra* anunța: „Ieri au sosit la Petrograd și s-au oprit la Casa armatei roșii, a muncitorilor și țără-

[1] *Magazin istoric*, nr. 10/1986.

nilor membrii ambasadei din Anglia a Republicii ruse. Tovarășul Litvinov a întîrziat pe drum și va veni peste cîteva zile".

Litvinov și-a respectat cuvîntul dat ministrului englez al afacerilor externe. El a așteptat la Christiania vestea că Bruce Lockhart a trecut granița finlandeză și abia atunci a pornit la drum. La Petrograd a ajuns în ajunul primei aniversări a lui Octombrie.

Era o zi morocănoasă de toamnă. Litvinov își vedea pentru prima oară patria fără jandarmi și fără agenți de poliție. Se uita tăcut la oamenii de pe stradă, la case, la străzi. Stătuse în exil 12 ani.

Trebuia să meargă la Smolnîi. Dar pe neașteptate a vrut să vadă casa de pe strada Troițki, unde se afla redacția ziarului *Novaia jizni*, pe care îl editase în zilele primei revoluții ruse din 1905-1907; apoi, măcar în treacăt, să se uite la clădirea în care, în 1905, funcționase C.C. al bolșevicilor.

Litvinov cunoștea bine Petrogradul, dar nu își amintea exact cum să ajungă la Smolnîi și se tot uita în jur, încercînd să recunoască străzile, piețele, casele orașului. Deodată, la o intersecție a văzut un milițian. Un tînăr cu o față bună, rusească, cu pușca pe umăr și o panglică roșie pe mînecă. S-a apropiat de el și milițianul, văzînd că-l privește iscoditor, l-a întrebat:

— Ce-ți trebuie „papașa"[1] (tataie)?

Șocat de apelativul folosit de tînăr, Litvinov s-a pornit pe rîs. Milițianul, jignit, l-a privit sever:

— Cine oi mai fi și tu? Din ăia, foștii?

Ca să-i împrăștie nedumerirea, Litvinov i-a spus:

— Vreau să ajung la Smolnîi.

— Așa trebuia să spui de la început.

Și milițianul i-a explicat cum să ajungă acolo.

Litvinov era din nou în Rusia. ■

În românește de Florentina DOLGHIN

[1] „Papașa" fusese numele conspirativ din ilegalitate al lui M.M. Litvinov.

DIALOGUL TITULESCU-LITVINOV

VALENTIN LIPATTI

Între anii 1921 și 1936, cînd Nicolae Titulescu a inspirat sau a condus nemijlocit diplomația românească, politica noastră externă a cunoscut o originalitate, un dinamism și o eficiență nemaiîntîlnite pînă atunci, ceea ce a conferit României un rol de seamă în viața politică europeană. Într-o perioadă în care respectarea realităților politice și teritoriale consfințite de tratatele de pace din „sistemul de la Versailles" constituia o opțiune fundamentală pentru țările ieșite victorioase din primul război mondial, ca și pentru pacea lumii, Titulescu a combătut cu vigoare politica revizionistă și revanșistă a Germaniei hitleriste, a tuturor celor care doreau revenirea la realitățile geopolitice dinainte de 1914 și a pledat, cu nestrămutată credință, pentru apărarea legalității internaționale. Europa s-a împărțit atunci între sprijinitorii forței dreptului și apologeții dreptului forței. Doar edificarea unui sistem de securitate colectivă, bazat pe tratate bilaterale de neagresiune și asistență mutuală, pe înțelegeri regionale defensive, precum Mica Înțelegere și Antanta Balcanică, ca și pe consolidarea rolului Ligii Națiunilor, ar fi putut bara calea politicii de forță, de agresiune și de anexiuni, pe care aveau să o practice în curînd puterile Axei. O asemenea construcție europeană, întemeiată pe respectarea tratatelor și pe securitatea colectivă, trecea însă, pentru România ca și pentru alte țări, prin dezvoltarea și adîncirea relațiilor bilaterale.

Relații amicale cu toți vecinii

În cadrul acestei orientări a politicii externe românești se disting și eforturile întreprinse de țara noastră pentru normalizarea și stabilirea de relații de bună vecinătate, de colaborare si de respect reciproc cu Uniunea Sovietică, eforturi cu atît mai meritorii cu cît ele trebuiau să depășească obstacole de fond, de natură teritorială și politica-ideologică, care existau între cele două țări. După ruperea relațiilor diplomatice cu Rusia Sovietică, în 1918, încercările României, ca și ale U.R.S.S., de reluare a dialogului au fost numeroase. Redăm aici pe scurt momentele cele mai semnificative ale acestui proces discontinuu. În 1920-1921, au loc la Copenhaga negocieri între N.D. Ciotori și M.M. Litvinov, ca un prim contact între cele două țări, cu privire la raporturile româno-sovietice. În context, sînt relevante și telegramele pe care le schimbă, tot în 1921, comisarul poporului pentru afaceri străine, G.V. Cicerin („toate diferendele dintre cele două țări pot fi aplanate pe calea negocierilor pașnice, iar toate chestiunile teritoriale rezolvate prin bună înțelegere"), și primul ministru și ministrul de externe român Al. Vaida-Voevod („România dorește să stabilească în mod pașnic și să întrețină relații amicale cu toți vecinii ei..."). Schimburile neoficiale de vederi se continuă apoi la Londra.

Un moment de stagnare este marcat de încheierea, la 28 octombrie 1920, a tratatului între Marea Britonie, Franța, Italia, Japonia și România, prin care se recunoștea suveranitatea României asupra Basarabiei, tratat pe care U.R.S.S. declară că nu-l recunoaște. În octombrie 1921, are totuși loc la Varșovia o întîlnire preliminară româno-sovietică, însărcinată să stabilească programul unei conferințe bilaterale pentru normalizarea raporturilor dintre cele două state. Negocierile se încheie însă fără a se putea ajunge la un punct de vedere comun. În mai 1922, M.M. Litvinov adresează guvernului român invitația de a participa, împreună cu alte state limitrofe Uniunii Sovietice, la o Conferință de dezarmare la Moscova. Trei luni mai tîrziu, guvernul român răspunde că ia în considerare propunerea guvernului sovietic, deoarece România nu are nici o intenție agresivă și se pronunță în favoarea unui pact de neagresiune permanent; partea română consideră, cu toate acestea, că primul act pe calea spre o înțelegere de dezarmare trebuie să fie recunoașterea frontierelor existente.

În decembrie 1922, la Conferința de la Lausanne consacrată tratatului de pace cu Imperiul otoman și regimului Strîmtorilor, delegatul român C. Diamandy are o întrevedere cu G.V. Cicerin, cu privire la reglementarea relațiilor bilaterale. Reprezentantul sovietic propune recunoașterea unirii Basarabiei cu România, sub o formă oarecare, contra tezaurului și bijuteriilor Coroanei; reglementarea celorlalte chestiuni pendinte; încheierea unui pact de neagresiune. În mai 1922, guvernul român aprobă începerea de tratative cu U.R.S.S privind reluarea relatiilor comerciale bilaterale, iar în noiembrie 1923 — ca un prim acord româno-sovietic — sînt convenite procedurile de prevenire și aplanare a conflictelor pe Nistru. În noiembrie-decembrie 1923, la Tiraspol și Odessa, continuă negocierile privind relațiile comerciale. În martie 1924, primul ministru român, I.C. Brătianu, dă instrucțiuni pentru negocierile cu U.R.S.S., ce urmează a se ține la Viena: despărțirea problemei teritoriale de cea a tezaurului; reluarea de relații pașnice, normale și amicale cu U.R.S.S., cu condiția recunoașterii granitei existente; în acest context, încheierea unui tratat bilateral de neagresiune; considerarea favorabilă a intereselor sovietice, în problemele navigației pe Dunăre. În martie-aprilie 1923, negocierile de la Viena privind normalizarea raporturilor bilaterale se încheie însă, fără a se ajunge la a înțelegere. O reluare a dialogului se produce abia în februarie 1929, cînd România semnează la Moscova, alături de Estonia, Letonia, Lituania, Polonia și U.R.S.S., Protocolul pentru punerea în aplicare cu anticipație a Pactului Briand-Kellogg. În aceste împrejurări, Litvinov declară că prezența unui stat ca România, cu care U.R.S.S. nu are relații diplomatice normale și cu care există vechi și serioase conflicte încă nelichidate, nu este decît o nouă dovadă a spiritului pașnic de care este însuflețită Uniunea Sovietică. La 25 august 1931, răspunzînd unei invitații poloneze, guvernul român prezintă textul unui tratat de neagresiune între România și Uniunea Sovietică, bazat pe recunoașterea frontierelor și soluționarea diferendelor, prin conciliere și arbitraj. În decembrie 1931 la Riga, apoi în septembrie-octombrie 1932 la Geneva, rundele de negocieri între cele două părți continuă, fără să ducă la vreun rezultat.

Poruncile geografiei și istoriei

În promovarea eforturilor de normalizare a relațiilor bilaterale cu U.R.S.S., un moment calitativ nou s-a produs odată cu reintrarea directă în scenă a lui Nicolae Titulescu, în 1932, ca ministru de externe. Secvența strădaniilor sale de a reglementa definitiv și durabil raporturile României cu marea vecină de la răsărit, care s-a eșalonat între 1935 și 1936, a fost adesea relatată de istorici și politologi. Titulescu era conștient nu numai de însemnătatea instaurării unor relații de bună vecinătate cu toate țările limitrofe — ca element important al unui sistem de securitate colectivă pe continent —, dar și de rolul particular pe care Uniunea Sovietică era chemată să-l joace, alături de Franța, în construcția unui atare sistem. El avea, de asemenea, capacitatea de a separa analiza lucidă a raportului de forțe pe plan extern de convingerile sale anticomuniste, așa cum le profesa pe planul politicii interne. Astfel, construirea unor relații sincere și amicale cu U.R.S.S. era concepută de Titulescu în mod principial. În discursul pe care l-a rostit în Parlament la 16 martie 1933, ministrul de externe român își preciza astfel

poziția față de U.R.S.S.: „România este decisă să ducă cea mai pacifică politică față de Rusia Sovietică. În așteptarea momentului cînd împrejurările vor permite să stabilim cu ea relațiuni politice normale, cu respectul intereselor vitale ale țării".

Un curent de simpatie personală între Titulescu și Litvinov a apărut mai ales în momentul în care, la Geneva, în februarie 1933, reprezentantul sovietic a prezentat, în cadrul comisiei generale a Conferinței dezarmării, un proiect de definire a agresorului. Reprezentantul român l-a susținut imediat și fără rezerve, considerîndu-l ca un element primordial de securitate. A făcut-o atît în numele României, cît și al Micii Înțelegeri. Luna mai 1933 a înregistrat un nou „episod de încălzire", tot pe tema definirii agresorului: la cea de-a 65-a ședință a Conferinței pentru reducerea și limitarea armamentelor, Titulescu a declarat că „cele trei state din Mica Înțelegere aderă cu totul la definiția agresorului, așa cum a fost formulată de delegația sovietică". La care, în absența lui Litvinov, reprezentantul sovietic, V. Dovgalevski, a declarat ministrului de externe român că „atitudinea Dv. în susținerea punctului de vedere sovietic va cîntări în balanță". Practic, dezghețul se produsese, iar normalizarea relațiilor bilaterale putea fi considerată ca o perspectivă probabilă.

Relațiile dintre Titulescu și Litvinov au cunoscut o nouă apropiere în timpul procesului de redactare a Convențiilor pentru definirea agresorului, la care Titulescu și-a adus a contribuție de seamă, cunoscută în literatura de specialitate sub numele de „Convenția Titulescu-Litvinov" sau „Formula Titulescu-Litvinov". Semnînd în numele României, la 3 și 4 iulie 1933, Convențiile pentru definirea agresorului, Titulescu sublinia, în discursul său, oportunitatea definirii riguroase a agresorului, într-un moment în care pacea apăreo mai fragilă decît oricînd.

„Dumitale, domnule Litvinov, și delegației sovietice îi revine onoarea de a fi precizat pentru prima dată în viața internațională cu curaj, franchețe și claritate definiția agresiunii.

Eu nu revendic pentru țara mea și pentru statele Micii Înțelegeri decît meritul de a fi înțeles, împreună cu Polonia, din primul ceas în care definiția dumneavoastră a devenit publică, toată importanța ei pentru menținerea păcii generale și de a o fi susținut din toate puterile noastre în dezbaterile de la Geneva.

Cu cît această definițiune va fi acceptată de un mai mare număr de state, cu atît se va fi lucrat mai mult pentru consolidarea păcii generale". În același timp, ministrul de externe român evidenția semnificația specială pe care aderarea României la Convențiile de la Londra o reprezenta pentru perspectivele normalizării raporturilor ei cu Uniunea Sovietică: „România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste — declara Titulescu — sînt vecine și istoria nu a înregistrat un război între națiunile noastre. Aceasta înseamnă că ele sînt sortite să fie prietene. Nu am nici o îndoială că, în munca ei neobosită pentru menținereo păcii generale, România va face tot ce depinde de ea și am toate rațiunile să cred că Guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste va face la fel pentru ca cele două națiuni să realizeze, pentru cel mai mare bine al lumii, poruncile geografiei și istoriei".

Suspiciuni și interpelări insidioase

Un an mai tîrziu, în mai 1934 la Menton, pe Coasta de Azur, convorbirile dintre Titulescu și Litvinov cu privire la stabilirea de relații diplomatice s-au îndreptat — spre deosebire de tratativele din trecut — către un deznodămînt pozitiv. În iunie, cei doi miniștri au căzut de acord asupra tuturor condițiilor de restabilire a relațiilor, după ce un gentlemen's agreement, realizat între ei, permisese ca problema statu-quoului teritorial între România și U.R.S.S. să nu fie ridicată în nici un fel. Schimbul de scrisori Titulescu-Litvinov din 9 iunie 1934 consfințea stabilirea de relații diplomatice normale între cele două țări. „Am ferma convingere — declara atunci Titulescu — că relațiunile astfel stabilite vor rămîne pentru totdeauna normale și amicale și că națiunile noastre vor continua să coopereze pentru cel mai mare bine reciproc al lor și menținerea păcii în lume".

Un alt moment al apropierii dintre România și Uniunea Sovietică l-a reprezentat intrarea acestela din urmă în Societatea Națiunilor. La 15 septembrie 1934, 30 state, printre care și România, au adresat guvernului sovietic invitația de a deveni membră în forumul internațional de pe malul Lemanului, iar la 18 septembrie Titulescu a votat în favoarea intrării U.R.S.S. în Societatea Națiunilor.

Anul 1935 a fost și el prielnic pentru dezvoltareo relațiilor româno-sovietice, considerate în contextul mai larg al relațiilor de alianță, menite să consolideze securitatea și pocea în Europa. Referindu-se la rolul stabilizator al Micii Înțelegeri și al Antantei Balcanice, Titulescu declara în ianuarie 1935, la sesiunea Consiliului permanent al Înțelegerii Balcanice: „Aceste înțelegeri, precum și alianța noastră cu Franța, alcătuiesc fundamentul politicii noastre externe. Amiciția între România și Uniunea Sovietică și dintre Uniunea Sovietică și Franța garantează funcționareo normală a tuturor acestor aliante, care nu sînt îndreptate împotriva nimănui, din contră, constituie o garanție de pace în partea Europei în care țările noastre sînt situate". La 2 mai 1935, în urma eșuării proiectului Pactului oriental[1], Franța și U.R.S.S. au semnat un tratat de asistență mutuală pentru o durată de cinci ani. Titulescu nu numai că a sprijinit încheierea tratatului, dar, la rugămintea guvernului francez, a participat nemijlocit și la redactarea textului, pe care-l considera ca „baza organizației viitoare a securității în Europa". În septembrie același an, la Geneva, în convorbiri neoficiale cu Litvinov, ministrul de externe român a tatonat pentru prima oară

[1] În cadrul schemei securității colective, Pactul oriental, un pact regional de consultare, de neagresiune și de asistență mutuală, ar fi trebuit să se încheie între U.R.S.S., Germania, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia și Cehoslovacia. El a eșuat din cauza acțiunilor de forță ale statelor agresive și revizioniste.

posibilitatea încheierii unui pact de asistență mutuală între cele două țări.

Cum era și de așteptat, apropierea româno-sovietică avea să ridice întrebări și să provoace suspiciuni în cercurile politice conservatoare din țară. La 13 decembrie 1935, într-un discurs rămas celebru, pe care l-a rostit în Camera deputaților, pentru a răspunde interpelărilor insidioase ale lui Gheorghe Brătianu, Titulescu declara următoarele, cu privire la politica pe care înțelegea să o ducă față de U.R.S.S.: „Numai printr-o strînsă prietenie cu aceasta, numai prin raporturi de încredere reciprocă, între ea și țara noastră putem înlătura pericolele la care s-a gîndit interpelatorul nostru. În fața amiciției nu poate exista neînțelegere. La focul ei să topim tot ce ar putea stînjeni interesele românești. Acesta este sensul politicii mele față de U.R.S.S. ... Nu știu dacă România va încheia sau nu vreodată un tratat de asistență mutuală cu U.R.S.S. Ceea ce știu este că interesul național cere să nu micșorăm cu nimic libertatea de acțiune a României pentru ziua de mîine... Vorbind cu bună-credință, nici un stat străin nu poate considera ca un act îndreptat împotriva lui, și în special ca o tendință de încercuire, sforțările României de a cîștiga prietenia unui popor care reprezintă a șasea parte din planetă și 170 000 000 de suflete și pe care, mai presus de toate, soarta a vrut să-l așeze la hotarele noastre. Este vorba aici de un comandament al geografiei. Voi adăuga: și al istoriei, pentru că istoria nu a înregistrat niciodată un război între poporul român și poporul rus... Numai printr-o politică constantă de pace și de prietenie cu toate popoarele, fără deosebire, se pot asigura viața și dezvoltarea țării conform destinelor ei!"

La nici trei ani

Titulescu a obținut, la 15 iulie, reconfirmarea fără rezerve a deplinelor puteri în vederea încheierii pactului de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, precum și un ansamblu de măsuri menite să favorizeze pe plan intern realizarea unui asemenea obiectiv.

Reîntors la Montreux, Titulescu a negociat cu Litvinov un protocol, care cuprindea principiile de bază ale viitorului pact: 1) asistență mutuală în cadrul Societății Națiunilor; 2) intrarea în acțiune a fiecăreia din cele două țări numai cînd Franța va intra în acțiune; 3) trupele sovietice și române nu vor putea trece granița dintre ele, fără o cerere formală a guvernului român și, respectiv, sovietic; 4) la cererea guvernului român, trupele sovietice se vor retrage de pe teritoriul român, după cum trupele române se vor retrage de pe teritoriul sovietic. Cei doi miniștri au căzut de acord asupra tuturor punctelor, cu excepția punctului 2, inacceptabil pentru Litvinov și din care Titulescu făcea o condiție sine qua non. Cu acest embargo parțial, textul Protocolului a fost totuși parafat la 21 iulie, cu înțelegerea ca tratatul să fie convenit definitiv și semnat în septembrie.

Dar, la 29 august, Nicolae Titulescu — aflat în străinătate — a fost demis pe neașteptate din guvern și înlocuit la Ministerul afacerilor străine cu Victor Antonescu[1]. Rezonanța internațională a îndepărtării celui care, vreme de un deceniu și jumătate, ilustrase politica externă a României a fost enormă. Momentul a marcat și începutul eșecului lent, dar sigur, al sistemului de securitate colectivă în Europa și al idealurilor Ligii Națiunilor, pe care Titulescu le apărase cu o energie fără seamăn. Pe de altă parte, odată cu plecarea lui Titulescu, apropierea de Uniunea Sovietică — ce urma a se materializa peste foarte puțin timp — a fost și ea temporizată.

Litvinov i-a comunicat lui Titulescu, în septembrie, într-o întrevedere particulară, că nu mai considera valabil textul Protocolului parafat în iulie la Montreux, motivînd că interpreta ieșirea lui din guvern drept o schimbare evidentă a politicii externe românești. În toamna acelui an, la sesiunea Ligii Națiunilor, relațiile lui Litvinov cu Victor Antonescu succesorul lui Titulescu au continuat, firește, pe un ton amical și plin de bune intenții, de o parte și de alta. Momentul înfăptuirii pactului de asistență mutuală fusese însă iremediabil pierdut.

Știm ce a urmat. Acordurile de la München dintre Anglia, Franța, Germania și Italia, (septembrie 1938), tratatul de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania (august 1939) și, mai presus de orice, lanțul de agresiuni săvîrșite de puterile Axei, care au schimbat configurația geopolitică a Europei de după Versailles, au rulnat, în cele din urmă, idealurile pentru care fusese creată Societatea Națiunilor și au permis declanșarea celui de-al doilea război mondial. Iureșul evenimentelor nu avea să cruțe nici România. „Poporul român, lipsit de orice sprijin, părăsit de puterile europene și supus presiunilor — arăta președintele Nicolae Ceaușescu — a fost nevoit să accepte o altă orientare decît aceea susținută de Nicolae Titulescu".

La mai puțin de trei ani de la eliminarea lui Titulescu, Litvinov a fost și el, în mai 1939, schimbat de la conducerea diplomației sovietice, fiind înlocuit cu V.M. Molotov. O epocă se încheia și, odată cu ea, părăseau scena politică oameni de mare pricepere, de mare anvergură și de mare talent, care nu precupețiseră nici un efort pentru apărarea păcii și securității internaționale. Evocînd peste ani, și nu fără melancolie, personalitatea lui Titulescu, Litvinov îi rezuma meritele în cuvinte bine cîntărite: „A fost un mare diplomat, unul dintre cei mai iluștri ai perioadei dintre cele două războaie... A fost printre puținii diplomați care și-au dat seama — în condițiile venirii lui Hitler la putere — că numai printr-o înțelegere între Uniunea Sovietică și țările occidentale ar fi putut să fie barată calea războiului..."

Întîlnirea și conlucrarea dintre Titulescu și Litvinov constituie un exemplu, poate rareori întîlnit, în acea epocă, de abordare politică realistă și responsabilă în condițiile deosebit de grele prin care trecea Europa în anii premergători celui de-al doilea război mondial. ■

[1] Magazin istoric, nr. 9/1969, 12/1978, 4/1979, 8/1981, 3-5/1987.

DECEMBRIE 1937

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● Reproducînd din Istoria Teatrului Național 1877-1937, Adevărul din 7 decembrie dă titlurile a 33 de piese din stagiunea 1877-1878 din timpul directoratului lui Ion Ghica. A 33-a piesă jucată era Roma învinsă, a lui Parodi, în traducerea marelui nostru dramaturg I.L. Caragiale. „Artist în mînuirea versului clasic, Caragiale a tălmăcit Roma învinsă într-o limbă armonioasă, sonoră, încîntînd deopotrivă pe ascultători și pe actori. După un deceniu de la reprezentarea lucrării (cu mult succes) Ioan Slavici a publicat-o în Tribuna din Sibiu, în «foiță» gazetei în numerele de la 7 la 28 noiembrie 1887, fără întrerupere; iar după aceea a scos-o în nr. 45 din Biblioteca populară a Tribunei".

● Citim în Adevărul din 16 decembrie despre Un record românesc. De cînd Gutenberg (1400-1468) a inventat tipografia s-au făcut pe lîngă cărți groase și mari și inversul acestora: cărți mici de tot. „Singurul exemplar cunoscut al celei mai mici cărți tipărite vreodată — mică cît o unghie — se află în colecția de cărți minuscule a unei colecționare din București. Dar nicîodată și nicăieri — continuă ziarul menționat — nu s-a editat o serie întreagă de cărți minuscule, cum e «Biblioteca Mărțișor» care cuprinde cîte un volum de Alecsandri, Arghezi, Caragiale și Creangă și trei ghiduri cu fotografii și hărți fiecare în mărimea unei mărci poștale, așezate într-o etajeră în miniatură. Ele se datoresc bibliofilului H. Fischer-Galați, autorul recordului editorial".

● În inima Londrei, în Piccadilly Street 178, s-a deschis la 10 decembrie expoziția de cusături românești. „Culorile însorite ale țesăturilor noastre — scrie Timpul din 16 decembrie — aduc o atmosferă caldă și plăcută în rigida și mohorîta Londră. Expuse într-un aranjament tineresc, ilie și scurteicile și tot felul de casete

Scena politică în această lună de sfîrșit de an este marcată de campania electorală, una din cele mai agitate din istoria vieții parlamentare a României interbelice. Rezultatele acestor alegeri au constituit „o lovitură de teatru" pentru toate grupările politice din țară. Ele nu numai că nu au dus la simplificarea situației extrem de complexe a țării la finele anului 1937, dar au complicat-o și agravat-o și mai mult. Dar să urmărim desfășurarea alegerilor prin intermediul presei bucureștene de acum cinci decenii. Astfel, *Adevărul* din 10 decembrie, la rubrica *Glose politice*, relatează: „Abia a început perioada electorală și violențele au trecut de la limbaj, la lovituri și chiar crime. În cîteva zile naționaliștărăniștii au trei morți, iar liberalii doi... căzuți în arena politică"[1]. Totodată, campania electorală „a și adus o seamă de discursuri importante, care precizează terenul pe care diferitele partide și grupări înțeleg să dea lupta. Au luat cuvîntul între alții: N. Iorga și C. Angelescu — în Capitală; Inculeț — la Tîrgoviște; V.V. Tilea — la Sibiu ș.a. Fiecare orator a apărat punctul de vedere al grupării sale, precum și tactica pe care a adoptat-o". Cu cît se apropie data alegerilor „cu atît ciomegele au început să devină din ce în ce mai elocvente — scrie ziarul menționat, la 16 decembrie — cuvîntările mai pline de fiere și de vitriol, afișele mai numeroase și mai atîțătoare. Pînă la despuierea urnelor, au fost desbrăcați și bătuți o seamă de anonimi, iar vreo cîțiva au fost vîrîți în pămînt". Referindu-se la ciocnirile care au loc, ziarul *Timpul*, din 19 decembrie, relatează la rîndul său: „Se moare și pentru democrație și pentru nație și pentru dictatură și foarte deseori... pentru nimic. În orice caz, opoziția se plînge, guvernul se disculpă".

În asemenea împrejurări, data de 20 decembrie — ziua alegerilor — avea să consemneze deznodămîntul unei încordări extreme. Cu toate că guvernul liberal luase măsuri de asigurare a desfășurărilor „normale" a alegerilor, în ziua de 20 decembrie se cumpărau ultimele voturi, băuturile alcoolice se împărțeau în cantități industriale, zeci de mii de cetățeni fiind împiedicați să voteze, sau după cum notează C. Argetoianu în memoriile sale „s-a furat ca în codru. S-a băut, s-a schingiuit și s-a omorît".

Referindu-se la momentul alegerilor *Adevărul* din 21 decembrie scrie cu ironie: „Ploaia intervenind în harța electorală a dat și alt sens pronosticurilor neliniștitoare, emise în toiul campaniei — cînd barometrul indica «frumos». Prezența acestui factor a modificat

[1] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat cu unele excepții, cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

Decembrie 1918: unitatea națională a fost desăvîrșită. Desen apărut în Dimineața din 2 decembrie 1937

Octav Băncilă și cîteva din tablourile sale

binișor caracterul scontat al celei mai îndîrjite lupte electorale de după război. A redus cu multe grade potențialul adversarilor, a comprimat înalta tensiune a beligeranților. De efectul dușului rece, în continuu în funcțiune de 24 ore, se resimte întreg peisajul bătăliei". Pentru prima oară de cînd este în vigoare actuala lege electorală[1], un guvern nu întrunește prima de 40% și nu poate deci beneficia de cota majoritară. Distribuția mandatelor în Cameră nu dă majoritate nici partidului liberal nici altui partid. Referindu-se la confuzia și deruta din rîndul masei de alegători, fenomene puse în evidență de rezultatele acestor alegeri, organul Partidului Comunist Român, ziarul *Scînteia*, din 8 ianuarie 1938, scria: „Lipsa fundamentală a partidului nostru a fost, în campania electorală, că n-a putut să realizeze frontul tuturor organizațiilor și partidelor democratice, care trebuia să se prezinte în alegeri cu listele unice ale democrației împotriva listelor deschis fasciste și guvernamentale".

În orice caz, pactul de „neagresiune" încheiat între Iuliu Maniu și Corneliu Zelea Codreanu[2] a contribuit la derutarea forțelor participante la alegeri.

Faptul că nici unul dintre partidele politice n-a întrunit procentul de 40% din voturile pe țară și deci nu s-a putut alcătui un guvern mono-partid sprijinit pe o majoritate parlamentară proprie, a provocat o mare criză politică. „Grupările parlamentare —comentează *Timpul* din 30 decembrie — așa cum au ieșit din alegeri, reprezintă partide atît de adînc diferențiate din punctul de vedere ideologic, și al metodelor, încît o apropiere între unele din ele spre a putea alcătui o majoritate ar fi fost imposibilă". Această situație a fost arătată la 26 decembrie de Gheorghe Tătărăscu suveranului, cînd i-a prezentat demisia cabinetului liberal.

Demisia a fost primită și, la 28 decembrie, s-a format un guvern național-creștin, în frunte cu Octavian Goga, secondat, de A.C. Cuza. Această guvernare a fost o etapă de tranziție spre instalarea dictaturii personale a regelui Carol II, care a înlăturat toate partidele din viața politică și a concentrat în mîna sa întreaga putere, plan urmărit, de altfel, de mult timp de către monarh[3].

---

[1] Legea electorală spune: „Nu se declară nici o grupare majoritară în cazul cînd nici una din ele nu a obținut acest procent de voturi [un procent de 40%] precum și în cazul cînd două grupări care au obținut cele mai multe voturi au paritate de procente".

[2-3] *Magazin istoric* nr. 11/1987: 5/1968, 8/1973.

Cronică mărunță

sînt lucrate în coloritul plaiurilor noastre. Un suflet românesc se ridică de peste tot. Suavitatea coloritului și finețea borangicului trezesc un viu interes".

● În sala cinematografului „Aro" (azi Patria) are loc concertul extraordinar în care renumitul violoncelist și dirijor spaniol Pablo Casals (1876-1973) și nu mai puțin celebrul George Enescu execută, acompaniați de orchestra „Filarmonica", dirijată de George Georgescu, dublul concert pentru vioară și violoncel de Johannes Brahms. Această capodoperă muzicală a fost numai de două ori executată pînă acum la noi: în 1913 și 1931. De data aceasta „interpretarea se bucură de doi mari interpreți, pe care îl leagă — după cum notează Adevărul din 7 decembrie — nu numai admirația reciprocă, indispensabilă colaborării, ci și o veche și nedesmințită prietenie".

Tot publicația menționată, dar din 12 decembrie, consacră maestrului Enescu o pagină omagială la care colaborează: Alfred Alessandrescu, Anton Bibescu, Cella Delavrancea, Victor Eftimiu, George Georgescu, Mihail Jora, Trancu-Iași, C. Xeni ș.a. Iată cîteva spicuiri: „La Liveni, în satul acela din Dorohoi, se naște un copil care devine mai tîrziu ambasadorul patriei lui, ambasador neplătit, reprezentant al puterii creatoare al acestui popor. Belșug de muzică, forță, măreție, poezia și gingășia de gîndire a unui neam. Țara lui. Gloria ei!" (Trancu-Iași); „E singurul artist pe care în răstimpul de 30 ani de cînd îl cunosc nu mi-a pricinuit o dezlluzie și care în toate înfățișările geniului său mi-a ținut în orice clipă încordată atenția pînă la maximum. Omul și artistul se contopesc într-o ființă ce n-are pereche în nici o legendă nordică și nici în vreo poveste de mlazăr!" (M. Jora); „Ani de-a rîndul, casa părinților mei a fost la Paris portul unde veneau toți românii

DECEMBRIE 1937

Yvon Delbos, ministrul de externe al Franței, în vizită la București

Cronică măruntă

care vroiau să cucerească Cetatea Luminii. Îmi aduc aminte — reînvie acele ceasuri fericite, după cum scrie Anton Bibescu — de ei cîud, avînd 16 ani, a venit la Paris. [Și] totuși la 16 ani, compusese nouă simfonii și cînta la vioară tot așa cum cîntă azi"!

● Un incendiu puternic a distrus teatrul „Vox", unde juca trupa de revistă a cunoscutului artist C. Tănase, producînd o adîncă impresie în toate cercurile bucureștene. Din inițiativa ziarelor, susținute de mii de cititori și de admiratori ai marelui comic, pornește un călduros apel pentru ajutorarea celor peste 400 de artiști rămași pe drumuri.

● Un alt oaspete al țării noastre, în această lună, este Louis Gillet (1876-1943), membru al Academiei franceze. Deși vizita a fost foarte scurtă — datorită primirii știrii decesului decanului de vîrstă (ales din 1909) al Academiei franceze, René Doumic (1860-1937), oaspetele fiind ginerele dispărutului — Louis Gillet a declarat, după cum relatează Adevărul din 21 decembrie: „Considerăm o sărbătoare venirea mea în România. Nu aduceam cu mine mare lucru, dar veneam totuși cu acea simpatie și încredere pe care mi-a inspirat-o totdeauna țara dvs. Cînd am coborît din tren și-am văzut pe Anton Bibescu mi-am adus aminte de anii cînd, împreună, urmam cursurile la Paris și cînd, prin el, începusem să vă cunosc. Apoi mi-au venit în minte toți românii pe care i-am cunoscut, în frunte cu contesa [Anna] de Noailles, Panait Istrati ș.a. Și apoi cum să nu-mi aduc aminte cu drag de România — a continuat oaspetele francez — cînd în ziua în care eram ales membru al Academiei, Anatole de Monzie, amicul meu, îmi trimitea prima telegramă de felicitare din București, unde se afla pentru cîteva zile".

În decembrie 1937, ministrul de externe al Franței, Yvon Delbos este oaspetele României într-un moment „cînd situația internațională se prezintă extrem de confuză", cum notează B.Brănișteanu într-un editorial apărut în *Adevărul* din 9 decembrie. Întrevederile franco-române — scrie ziarul *Timpul* din 12 decembrie — formează obiectul comentariilor presei franceze. Astfel *Le Matin* declară: „România nu este de părere că organizarea păcii constă în a ceda în fața tuturor amenințărilor. Ea nu acceptă nici o discriminare ideologică în ceea ce privește politica sa externă, nici o intervenție în ceea ce privește regimul său intern". La rîndul său, *Le Populaire* scrie: „Colaborarea franco-română se așează pe un triplu plan: acela al organizării militare a Micii Înțelegeri contra oricărei agresiuni, acela al relațiilor economice putînd să înlesnească finanțarea reînarmărilor României și acela al relațiilor culturale, apte să creeze acea atmosferă comună care este condiția și garanția unei politici identice".

Vizita lui Yvon Delbos este un prilej fericit pentru ziarul *Argus*, condus de Grigore Gafencu, de a consacra un număr special relațiilor economice dintre Franța și România. Despre strînsele legături franco-române Yvon Delbos spune, după cum scrie *Timpul* din 13 decembrie, cu ocazia plecării sale din București: „Franța este fericită cînd simte că, în același ritm cu ea, bate inima caldă a României".

„Capitala Italiei se găsește într-o atmosferă de așteptare înfrigurată încă din zorii zilei de 11 decembrie — notează ziarul *Timpul* din 13 decembrie. Piața Veneția și Calea Imperiului sînt împodobite cu nenumărate drapele. Lîngă fațada palatului, în care se întrunește marele consiliu fascist, au fost ridicate patru estrade de lemn. La ora 21, Mussolini se ivește în balcon. Primele sale cuvinte anunță că Italia părăsește Societatea Națiunilor «fără nici o părere de rău. Este cu neputință să ne părăsim linia de conduită pentru a face jocul marilor democrații»".

Referindu-se la acest eveniment internațional *Lumea nouă*, organul central al Partidului Social-Democrat din România, din 19 decembrie, scrie: „De zece ori anunțat în ultimii doi ani, de zece ori amînat, presimțit de cîteva zile și înconjurat în același timp de mister și de strălucire preparatorie, acest eveniment a fost primit în liniște la Societatea Națiunilor. Italia n-a făcut decît să imite ceea ce Germania a făcut mai de mult. Astăzi, Italia se află în compania Germaniei și a Japoniei, toate trei în afară de Societatea Națiunilor, socotind, împreună cu ele, că sistemul politic al Genevei nu este favorabil intențiunilor și intereselor ei în politica internațională".

Prof. Al. Rosetti în anul 1937 cînd a apărut primul volum al Istoriei limbii române

Grigoraș Dinicu — și vioara sa — reîntors dintr-un turneu în Franța, după un mare succes

Între numeroasele noutăți literare ale acestei luni de sfîrșit de an, anunțată cu mult înainte de presa bucureșteană, este și *Istoria limbii române*, vol.I de profesorul Alexandru Rosetti. Iată ce scrie *Adevărul* din 8 decembrie despre apariția lucrării și despre autorul ei: „Pe deasupra valorii și seriozității ei, semnificația apariției acestei cărți reprezintă indiciul unor preocupări culturale de nivel european. O lecție de migală și de dragoste pentru o limbă care a fost de atîtea ori scîlciat interpretată"; iar despre autor: „Într-o lume de măști vulgare, profesorul Alexandru Rosetti e înfățișarea eleganței, a francheței și a cordialității. Un om de nuanțe, adică un om fin. Dar și o personalitate activă, creatoare, energică".

Despre această remarcabilă lucrare scrie și revista social-culturală *Societatea de mîine*, anul XIV, nr.4, de sub conducerea lui Ion Clopoțel: „Cartea d-lui Rosetti, perfect în curent atît cu metodele cît și cu faptele prezintă trecutul limbii noastre în lumina ideilor actuale, utilizînd toate publicațiile apărute pînă azi. E de observat că bibliografia este completă, deoarece sînt citați și autori ale căror păreri nu sînt adoptate".

Și tot în *Societatea de mîine* citim și despre o altă noutate: *Istoria românilor* scrisă în limba engleză și tradusă în franceză (660 pagini) a profesorului de la Universitatea din Londra, Robert Seton Watson; un constant prieten al poporului român. Referindu-se la autorul cărții, revista amintită relatează: „«Călătorul scoțian» [R. Seton Watson își semna multe scrieri cu pseudonimul Scotus Viator = călătorul scoțian] și-a făurit faima binemeritată prin anchetele sale celebre la fața locului, convingîndu-se cu ochii proprii și înfierînd, din vîrful unei mari erudiții politice și istorice, metodele abuzive de guvernare ale oligarhiilor din Budapesta și Viena — mai cu seamă cu prilejul alegerilor sălbatice, cînd jandarmul îndepărta prin teroare de la vot pe cetățenii nemaghiari". La elaborarea acestui volum, profesorul Seton Watson a folosit în afara izvoarelor românești, numeroase „surse străine foarte veridice și greu accesibile unui compatriot de al nostru. *Istoria românilor* este o operă grandioasă care justifică unitatea națională și așează poporul român în cadre solide, căci Seton Watson — conchide comentariul revistei menționate — dă o atenție deosebită tuturor popoarelor vecine și tuturor factorilor determinanți ai cursului evenimentelor". ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

● **Un tablou dramatic al frămîntatei Europe din perioada deceniilor trei și patru ale acestui secol conturează la rîndul său Winston Churchill, într-un articol publicat de ziarul Neuer Zurcher Zeitung și reprodus de Lupta din 17 noiembrie. După încheierea războiului din 1914-1918, arată Churchill, a urmat „o perioadă care ar fi putut fi ușor prevăzută: învingătorii au început să uite, iar învinșii au început să-și amintească. În Anglia, puțină vreme de la trecerea cererilor absurde, a devenit direct o virtute de a te lepăda și a blestema ceea ce s-a dobîndit cu osteneli nemaipomenite. Marea Britanie, care a sacrificat sute de mii de vieți pentru cucerirea unor sate sărmane din pustiurile de noroi ale Flandrei, dădea înapoi în fața unor lucruri neînsemnate care ar fi asigurat trăinicia păcii.**

Astăzi — continuă Churchill — nu avem în realitate nici măcar armistițiu. Ceea ce avem este războiul. E drept, un război fără participarea marilor armate și flote. Ceea ce se petrece acum este un război fără ca tunurile marilor puteri să fi deschis focul și fără ca milioane de oameni să moară. Este un război pe hartă, pe hîrtie, totuși e război.

Au trecut aproape douăzeci de ani. Tranșeele au fost acoperite. Plugul își trage brazdele pe frontul occidental. Dar fronturile puterilor occidentale și ale celor care le urmează stau cu armele în mîini față în față și țin cumpăna. Niciodată nu au fost mai înarmate ca astăzi. Uzinele lucrează zi și noapte, iar trupele gata de luptă sînt înarmate.

Încruntați zei ai războiului din timpuri trecute revin pe primul plan. Credința și fidelitatea în raporturile internaționale și legea fundamentală a Europei — cel mai mult bine pentru cei mai mulți oameni, idealul unei societăți răbdătoare și progresiste — totul este zdruncinat. Dictatorii călăresc pe tigri și nu mai îndrăznesc să se dea jos. Iar tigrii au flămînzit".

1939-1945.

CORESPONDENȚĂ SECRETĂ

CASA ALBĂ — DOWNING STREET 10

CORNELIU BOGDAN

După conferințele dintre Roosevelt și Churchill de la Quebec (14-24 august 1943), numirea comandantului suprem al trupelor aliate pentru debarcarea în Europa de nord-vest a devenit presantă[1]. În principiu, Churchill și Roosevelt căzuseră de acord asupra generalului George Marshall, cea mai respectată personalitate militară americană. Marshall însuși ar fi fost încîntat să primească această însărcinare. Dar numirile nu erau determinate numai de stricte criterii de competență militară.

Eroare de apreciere

Aflînd despre intențiile lui Roosevelt, adversarii președintelui au căutat să prezinte lucrurile ca și cum el ar fi încercat să-l înlăture pe Marshall de la conducerea statului major american. În acest sens, F.D. Roosevelt i-a scris lui Churchill, la 4 octombrie: *„Ziarele de aici, începînd cu cele ale grupurilor Hoarst și McCormick, au făcut tapaj mare despre îndatoririle generalului Marshall. Timp de cîteva zile au bătut toba destul de tare, dar acum se poate spune că osteneala lor a fost zadarnică.*

Mi se pare că dacă sîntem forțați să dăm declarații publice despre numirea comandanților militari, atunci ne vom găsi în situația ca ziarele să ajungă să conducă războiul. În consecință, sper că nu se va face nici o declarație despre această problemă, pînă cînd ea nu va fi rezolvată.

S-ar putea ca situația să impună (din alt punct de vedere decît acela al criticii presei condusă de adversarii noștri politici) o declarație comună, mai devreme decît am prevăzut, dar, pentru moment, vă îndemn cu insistență să păstrăm tăcerea".

În legătură cu preconizatele reuniuni ale celor trei puteri, Conferința miniștrilor de externe ce urma să aibă loc curînd la Moscova a constituit unul dintre cele mai dificile subiecte, sub aspectul locului unde urma să se desfășoare. Printre primele propuneri, fusese avansată Londra, dar Uniunea Sovietică s-a opus. Faptul că știrea cu privire la refuzul U.R.S.S. a „transpirat" în presă l-a iritat pe Roosevelt, care i-a trimis, la 4 octombrie, a doua telegramă din acea zi primului ministru britanic: *„În dimineața de sîmbătă, 2 octombrie, pe prima pagină a ziarului* Washington Post *a apărut o relatare cu următorul titlu:* Se spune că Stalin a respins Londra ca loc de întîlnire.

Articolul arată, în esență, că Rusia a respins în mod politicos propunerea făcută de mine personal de a schimba locul conferinței celor trei puteri de la Moscova la Londra, deoarece starea sănătății secretarului de stat Cordell Hull făcea nerecomandabilă o călătorie mai lungă. Pentru a apare în această ediție a ziarului, știrea trebuie să fi fost difuzată cu multe ore înainte ca eu să primesc răspunsul lui Stalin, în care declara că nu îi surîde să schimbe locul de întîlnire.

Acest articol, scris de Frederick Kuh pentru Chicago Sun, *a apărut ca o corespondență din Londra. Întrucît* Chicago Sun *este un ziar cu bună reputație și cu o atitudine prietenească față de actuala administrație, pare rezonabil să concluzionăm că sursa nu a fost falsificată și deci știrea și-a avut cu adevărat originea la Londra. După părerea mea, faptul că această relatare a ajuns pe prima pagină a ziarelor arată clar existența undeva a unei periculoase scurgeri de informații și, în plus, denotă o gravă greșeală din partea*

[1] Publicăm, în continuare *(Magazin istoric,* nr. 4-11/1987), extrase din corespondența Churchill-Roosevelt, apărută în trei volume, la New York, în anul 1984.

cenzorului care a lăsat ştirea să treacă spre publicare.

Nu credeţi că ar fi bine poate pentru amîndoi să eliminăm această scurgere de informaţii, aşa încît să evităm noi scăpări în viitor, cînd vor intra mai multe în joc?"

Churchill a răspuns abia la 13 octombrie: *„S-a întreprins o cercetare în legătură cu scurgerea de informaţii. Telegrama dumneavoastră conţinînd răspunsul lui Stalin a fost datată 2 octombrie şi a ajuns la mine în aceeaşi zi. Telegrama lui Kuh a fost trimisă în seara zilei de 1 octombrie. Deşi ambasada sovietică de aici nu este, în general, atît de prompt şi complet informată de Moscova, faptele sugerează că, de această dată, i s-a comunicat conţinutul răspunsului lui Stalin înainte ca el să fi ajuns la dumneavoastră şi că i-au dezvăluit telegrama lui Kuh.*

Cenzorul care a dat drumul telegramei lui Kuh a făcut o eroare de apreciere şi a fost admonestat. El a fost influenţat de faptul că în telegrama lui Kuh se afirmă că informaţia provine din «surse americane demne de încredere». Ceea ce poate să fi fost un procedeu menit să-i ascundă adevăratul canal.

Mesajele lui Kuh arată adesea că el se află în posesia unor informaţii la care în mod normal nu are acces. El ne face adesea greutăţi. Încercăm să-i identificăm sursele. Vom saluta orice ajutor din partea oamenilor dumneavoastră".

Insistenţe zadarnice

Cu toate că şi-a dat acordul cu privire la prioritatea operaţiei de debarcare în Europa de vest, Churchill a continuat să fie preocupat de estul Mediteranei, de Balcani, de sudul Europei. El i-a cerut preşedintelui american, la 7 octombrie, întărirea forţelor americane şi engleze din regiune: *„Cred că se va constata că peninsulele italiană şi balcanică sînt unite din punct de vedere militar şi politic şi că, de fapt, avem de a face cu un singur teatru de război. S-ar putea, într-adevăr, să nu fie posibilă o campanie reuşită în Italia, dacă se ignoră ceea ce se petrece în Egee. În mod evident, germanii acordă cea mai mare importanţă acestei zone răsăritene. Ei nu au ezitat să retrimită o mare parte a strîmtoratei lor forţe aeriene pentru a se menţine acolo. Ei trebuie să se teamă de dezertare din partea Ungariei şi României şi de o schismă violentă în Bulgaria. În orice moment, Turcia poate să încline balanţa în defavoarea lor. Vedem cu toţii cît de defavorabile sînt condiţiile din Grecia şi Iugoslavia pentru inamic. Dacă ne reamintim succesele strălucite rezultate din reacţiile politice determinate de eforturile noastre militare în Italia, nu ar fi oare o dovadă de miopie din partea noastră dacă am ignora posibilitatea unui succes similar sau chiar mai mare, în unele sau în toate ţările pe care le-am menţionat? Dacă am fi în stare să provocăm asemenea reacţii şi să profităm de pe urma lor, atunci sarcina noastră comună în Italia ar fi mult uşurată.*

Vă rog să luaţi în considerare aceste lucruri, să nu le lăsaţi la o parte, deoarece am putea pierde astfel unele posibilităţi, în lunile de însemnătate critică pe care le avem în faţă. Chiar dacă s-ar sustrage un număr de nave de debarcare şi de asalt, la nivelul unei divizii, de la acumularea de forţe pentru «Overlord» pe o perioadă de cîteva săptămîni, fără a modifica data zero, tot ar merita efortul. Am sentimentul că am putea scăpa cu uşurinţă o ocazie imensă, dar trecătoare. Dacă credeţi că este bine, v-aş ruga să aveţi amabilitatea să-i arătaţi generalului Marshall această telegramă, înainte de a se lua vreo hotărîre în cadrul Statului major combinat".

Roosevelt a rămas însă insensibil la apelul lui Churchill. În aceeaşi zi, a răspuns: *„Mă opun oricăror diversiuni, ceea ce, în opinia lui Eisenhower, ar pune în pericol securitatea situaţiei actuale din Italia... Nici o dispersare de forţe şi materiale nu trebuie să prejudicieze operaţia «Overlord», aşa cum a fost ea planificată".*

Dar Churchill, campionul nedezminţit al variantei sale balcanice[1], a revenit a doua zi: *„Primul ministru către preşedinte, personal şi secret. Mă rog din suflet ca părerile mele să se poată bucura de consideraţie din partea dumneavoastră în această conjunctură critică, amintind cît de rodnică a fost acţiunea noastră concertată în trecut şi cît de importantă este ea pentru viitor".*

După ce exprima punctele sale de vedere în favoarea unei acţiuni de cucerire a insulei Rhodos din Mediterana, Churchill scria: *„Trebuie să găsim o modalitate să rezolvăm aceste dificultăţi şi să căpătăm siguranţă asupra căii corecte de urmat. Sînt gata să merg la cartierul lui Eisenhower imediat, împreună cu şefii de stat major britanici, dacă îl veţi trimite pe generalul Marshall sau alt reprezentant personal, să se întîlnească cu mine acolo, iar noi putem să vă supunem dumneavoastră şi şefilor dumneavoastră de stat major rezultatele unei discuţii aprofundate. Putem ajunge acolo duminică după-amiază".*

Răspunsul lui Roosevelt a rămas însă acelaşi. Hotărîrea luată la Quebec, ca operaţiile din estul Mediteranei să fie efectuate exclusiv de către trupele aflate acolo, nu putea fi modificată.

Atît Churchill, cît şi Roosevelt erau extrem de sensibili la presiunile politice interne. Cinci senatori influenţi au formulat critici severe la adresa politicii externe a administraţiei americane, acuzînd-o că nu reuşeşte să apere şi să promoveze interesele naţionale americane în întreaga lume. Acuzaţiile au stîrnit o reacţie atît de puternică în rîndul publicului american, încît, pînă la urmă, preşedintele a fost obligat să creeze un nou super-minister, Administraţia economică pentru străinătate, care a preluat acordurile de împrumut-închiriere, ajutorul pentru străinătate şi alte programe economice ale perioadei de război.

Într-un mesaj către Churchill, care nu a fost trimis,

[1] Vezi pe larg strategia politică şi tactica militară a premierului britanic în lucrarea *Săritura de pisică* de Eugen Preda, apărută în 1976, în Editura Militară.

probabil pentru a nu încorda și mai mult relațiile personale dintre cei doi conducători, președintele american a făcut o scurtă mențiune cu privire la cei cinci senatori, criticînd aspru pe cenzorii britanici care lăsau să apară în presă informații cenzurate în S.U.A. Și Roosevelt dădea exemple concrete: dezvăluirea prematură la Londra a hotărîrii Italiei de a declara răz-

Stalin, Roosevelt și Churchill, într-o pauză a Conferinței de la Teheran

boi Germaniei și difuzarea tot la Londra a unei fotografii care îi prezenta pe ei doi într-un automobil la Hyde Park, lîngă Washington, în condițiile în care operatorilor americani nu li se permisese accesul în acel perimetru. „*Asemenea incidente*, scria Roosevelt, *nu numai că pun în pericol securitatea națională, dar stîrnesc și antagonisme în presă, ceea ce nu contribuie la colaborarea și buna înțelegere anglo-americană*"[1].

[1] În 1943, instalarea unor baze sau facilități militare aliate în Azore devenise presantă pentru operațiile militare americano-britanice. Ceea ce, cum va scrie mai tîrziu în memoriile sale George Kennan, însărcinatul american cu afaceri la Lisabona (Azorele erau posesiune portugheză), „reprezenta o preluare a insulelor de către forțele noastre armate, pe durata războiului, și ruinarea culturii și modului tradițional de viață ale locuitorilor". Americanii preferau să trateze pe cont propriu cu portughezii și, întrucît existau suspiciuni reciproce între englezi și americani în ce priveau interesele postbelice în materie de aviație în Azore, la 8 noiembrie 1943, Roosevelt a intervenit pe lîngă Churchill să dea instrucțiuni ambasadorului britanic la Lisabona, „în sensul de a-i convinge pe portughezi de importanța pe care o are pentru efortul nostru militar comun folosirea cît mai urgentă a acestor facilități de către forțele S.U.A."

Felicitări pentru triumfala ofensivă sovietică

Reușita Conferinței de la Moscova a miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S., Marii Britanii și S.U.A. (19-30 octombrie 1943 — *Magazin istoric*, nr. 2-8/1985) a înlăturat și ultimele piedici pentru întîlnirea Roosevelt-Churchill-Stalin de la Teheran. În pregătirea întîlnirii tripartite la nivel înalt, Churchill a insistat pentru o coordonare prealabilă a strategiei politice și militare între Marea Britanie și S.U.A., dar Roosevelt s-a opus constant unei asemenea tactici, invocînd tot felul de argumente care erau, după cum observă Kimball, mai curînd „pretexte" decît „explicații".

Insistențele lui Churchill s-au datorat, după toate datele existente, dorinței lui de a porni o operație masivă în Balcani, renunțînd chiar la unele angajamente în Asia (în special, era vorba despre redeschiderea drumului prin Birmania către China) și amînînd chiar și „Overlord". Dar atît Roosevelt, cît și conducătorii militari americani nici nu voiau să audă de noi modificări în planurile strategice stabilite.

Pentru președinte personal, raporturile cu U.R.S.S. au căpătat o prioritate absolută chiar față de relațiile cu Marea Britanie. După părerea noastră, această situație s-ar explica cel mai bine prin faptul că U.R.S.S. se impunea, alături de S.U.A., ca fiind una dintre cele două principale puteri după război. Toate aceste preocupări se reflectă și în mesajul lui Roosevelt trimis primului ministru la 11 noiembrie, după ce se stabilise definitiv că întîlnirea tripartită la cel mai înalt nivel a șefilor de guverne ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii să aibă loc la Teheran: „*Am auzit chiar acum că U.J.* [I.V. Stalin] *va veni la Teheran. Am primit o telegramă din partea lui acum cinci zile, în care m-a făcut să cred că nu va veni nici acolo, deoarece consilierii săi nu doresc ca el să părăsească teritoriul Rusiei.*

I-am telegrafiat imediat că pot merge la Teheran pentru a avea o scurtă întîlnire cu el și i-am spus că eram foarte fericit.

Chiar și atunci aveam îndoieli dacă va respecta vechea lui ofertă de a merge la Teheran.

Cred că acum nu mai este nici o îndoială că dumneavoastră și cu mine ne vom întîlni cu el acolo, între zilele de 27 și 30 [noiembrie].

În acest fel ia sfîrşit o situaţie foarte dificilă şi cred că putem fi bucuroşi.

În ceea ce priveşte întîlnirea de la Cairo[1] am considerat mereu, după cum ştiu că aţi considerat şi dumneavoastră, că ar fi o greşeală îngrozitoare dacă U.J. ar crede că noi ne coalizăm împotriva lui în privinţa acţiunilor militare. În timpul întîlnirilor preliminare de la Cairo, Statul major combinat se va afla, după cum ştiţi, în faza de planificare. Atît şi nimic mai mult. Nu ne va deranja nici pe dumneavoastră, nici pe mine dacă Molotov şi un reprezentant militar rus se află şi ei la Cairo[2]. Nu vor mai avea sentimentul că sînt «traşi pe sfoară». Nu vor avea aparat de stat major şi nici planificatori de operaţii. Haideţi să-i punem la curent cu jaloanele principale.

Abia acum cinci ore am primit telegrama de la U.J., prin care îmi confirmă Teheranul. Fără îndoială, Molotov şi cu reprezentantul militar vor reveni acolo împreună cu noi, între datele de 27 şi 30 şi, după ce vom fi încheiat discuţiile cu U.J., ei se vor reîntoarce cu noi la Cairo, adăugînd, posibil, şi alt personal militar, pe lîngă un reprezentant care îl va însoţi pe Molotov în prima călătorie.

Cred că este esenţial ca acest program să fie dus la bun sfîrşit. Vă pot asigura că nu vor fi dificultăţi.

Sînt gata de plecare. Vă urez să ajungem amîndoi cu bine. Roosevelt [F.D.R.]".

Molotov nu a mai venit la Cairo şi nu este exclus ca primul ministru britanic să fi contribuit, în mod decisiv, la hotărîrea lui Stalin de a nu-l mai trimite la întîlnirea prealabilă din capitala Egiptului.

La 14 noiembrie, de la bordul crucişătorului „Renown" cu care călătorea spre Cairo, primul ministru i-a scris preşedintelui: *„Am primit următorul mesaj din partea lui Stalin:*

«1. Am primit astăzi cele două mesaje din partea dumneavoastră.

2. Deşi i-am scris preşedintelui că domnul Molotov va veni la Cairo la 22 noiembrie, trebuie să vă spun însă acum că, din anumite motive serioase, domnul Molotov, spre regretul meu, nu va putea veni la Cairo. El va fi în măsură să vină la Teheran, la sfîrşitul lui noiembrie, şi va sosi acolo împreună cu mine. Voi fi însoţit, de asemenea, de cîţiva militari.

3. Se înţelege că la Teheran trebuie să aibă loc, aşa cum s-a căzut de acord, o întîlnire a numai trei şefi de guverne. Trebuie să fie absolut exclusă participarea reprezentanţilor oricăror alte puteri.

4. Vă urez succes la întîlnirea dumneavoastră cu chinezii privind afacerile din Orient. Semnat: Stalin».

I-am trimis următorul răspuns:

«Am primit mesajul dumneavoastră din 12 noiembrie. Înţeleg întru totul poziţia dumneavoastră şi sînt complet de acord cu dorinţele dumneavoastră. Mă aflu pe mare. Toate felicitările pentru continuarea ofensivei dumneavoastră triumfale»".

Înaintea deschiderii şedinţei din 29 noiembrie, de la Teheran, a avut loc o ceremonie solemnă. W. Churchill a remis lui I.V. Stalin, în prezenţa lui F.D. Roosevelt, o sabie din partea regelui George VI pentru locuitorii Stalingradului. După intonarea imnurilor de stat britanic şi sovietic, W. Churchill a spus: „Această spadă de onoare a fost lucrată de meşteri englezi, ai căror strămoşi, timp de numeroase generaţii, au făcut meseria de armurieri. Pe lama spadei este gravat: «Dar al regelui George VI pentru cetăţenii Stalingradului, oameni cu inima de oţel, în semn de respect al poporului britanic». Stalin a sărutat spada şi a spus că cetăţenii Stalingradului vor aprecia în cel mai înalt grad acest dar. Prezentîndu-i-se soţia, după ce a citit inscripţia gravată, F.D. Roosevelt a remarcat: „Cetăţenii Stalingradului au într-adevăr inimi de oţel"

Lîngă vechea Cartagină

În cele din urmă, controversa americano-engleză cu privire la viitoarele operaţii militare (Balcani sau Europa occidentală) a fost tranşată prin insistenţa şefului guvernului sovietic la Teheran pentru începerea unei operaţii masive în vestul Europei Conferinţa de la Teheran (28 noiembrie-1 decembrie) s-a încheiat cu un succes deplin. Dacă întîlnirea de la Casablanca a marcat apogeul alianţei americano-britanice, Conferinţa de la Teheran a

[1] La Cairo (22-26 noiembrie 1943 — nume de cod „Sextant"), unde au participat Roosevelt, Churchill şi Jiang Jieshi (premierul chinez numai la discuţiile privind Extremul Orient), s-a încercat realizarea unei platforme comune anglo-americane înainte de Teheran. Conferinţa s-a încheiat nedecis, deoarece Churchill şi-a menţinut punctul de vedere al acţiunilor în Balcani în detrimentul „Overlordului". Roosevelt a susţinut crearea unui comandament aliat comun al operaţiei din Mediterana cu al operaţiei de debarcare în vestul Europei.

[2] Roosevelt nu l-a informat în prealabil pe Churchill despre invitaţia adresată lui Molotov de a veni la Cairo. Primul ministru a aflat despre invitaţia de la Moscova.

marcat apogeul coaliției antihitleriste[1].

Churchill și-a sărbătorit a 69-a aniversare a zilei sale de naștere la Teheran. Roosevelt i-a dăruit, cu acest prilej, o vază foarte valoroasă, persană (Kashan), cumpărată, după mărturia lui Robert Sherwood, de la depozitul local al armatei americane. După documentele găsite la Biblioteca Roosevelt și după memoriile lui Harriman, cadoul a fost însă obținut chiar de Harriman, de la un prieten american detașat cu serviciul la Teheran. Churchill a mulțumit: *„Am fost cu adevărat mișcat de darul pe care mi l-ai făcut. Este un vas foarte frumos și îl voi păstra mereu cu drag, ca o amintire a zilelor însorite de la Teheran și a celei mai memorabile dintre aniversările mele.*

Nu pot să-ți mulțumesc îndeajuns pentru prietenia și sprijinul dumitale în anii de cînd lucrăm împreună și sînt bucuros că am prilejul să-ți transmit sincera mea afecțiune și recunoștință.

Al dumitale mereu, Winston S. Churchill".

La plecarea spre Cairo și Teheran, Churchill era răcit și avea febră. Starea proastă a persistat în timpul celor două conferințe, primul ministru plîngîndu-se mereu de oboseală. În drumul de întoarcere, el avea intenția să viziteze trupele din Italia, dar la Tunis starea sănătății sale s-a înrăutățit și pînă la urmă s-a îmbolnăvit de pneumonie. A fost obligat să stea la pat la Tunis, pînă la 29 decembrie, cînd a plecat la Marrakech[2] în Maroc, pentru două săptămîni de convalescență. De acolo a continuat să conducă activitatea guvernului de la Londra și să se ocupe de corespondența cu Casa Albă și Kremlinul.

1. *„Zac împotmolit*, scrie el lui Roosevelt la 15 decembrie, *printre ruinele Cartaginei*[3] — *unde ați stat și dv.* —, *avînd febră mare și pneumonie. Toți oamenii dv.* [Tunisul era ocupat de americani — n. *C.B.*] *fac tot ce le stă în putință pentru mine, dar nu pot să spun că mă simt bine.*

Sper să vă trimit curînd cîteva sugestii cu privire la noile numiri în posturile de comandă. Sper că ați avut o călătorie plăcută. Vă rog să transmiteți toată dragostea lui Harry [Hopkins].

2. *Viceprim-ministrul* [liderul laburist C.R. Attlee] *dorește să adaug că, din motive de securitate, nu se va face nici un fel de comentariu la faptul că primul ministru este bolnav"*.

Roosevelt a răspuns la 17 decembrie:

„Sînt întristat de pneumonia dumitale, iar Harry și cu mine te conjurăm să fii cuminte și să scapi de ea cît mai repede. Chiar acum am coborît de pe „Iowa" [navă de război americană], *urc în amonte pe Potomac.* Biblia *spune că trebuie să faci exact ce poruncește Moran* [doctorul lui Churchill], *dar în acest moment nu pot să-ți indic exact versetul și capitolul*[4]. *Mîine, de îndată ce mă reîntorc la Washington, voi încerca să-l ajut pe Chiang* [Jiang Jieshi] *în chestiunea stabilizării*[5]. *Sînt bucuros să aflu de oferta turcească*[6]. *Se pare că pentru moment nu se mai anunță nimic mai important, astfel încît să o asculți pe Sarah*[7], *căreia-i transmit toată afecțiunea mea. Ține-te bine"*.

Din cauza bolii, Churchill nu a apucat să se bucure de pomul de Crăciun trimis de Roosevelt[8], dar nu a uitat să-l menționeze în corespondența sa cu Roosevelt, de la Marakech.

„30 decembrie 1943. Primul ministru către președintele Roosevelt, personal și strict secret.

1. Am primit din partea fratelui meu, Jack, un raport complet asupra pomului de Crăciun de la Chequers. Toți nepoții mei au fost de față, împreună cu mulți alți copii, și cu toții s-au distrat de minune. Winant [ambasadorul S.U.A.], *și el prezent, a promis că vă va scrie cum a fost. Vă mulțumesc foarte mult că mi-ați trimis acest semn. De asemenea, trebuie să vă mulțumesc pentru minunata mapă de hărți care a sosit din partea dumneavoastră pentru mine și pe care sînt nerăbdător să o văd. Stăm cu adevărat confortabil în această frumoasă vilă cu flori, iar eu mă refac repede. Astăzi soarele strălucește, dar nimic nu mi-a făcut atît de bine ca telegrama dumneavoastră, care arată cît de bine conlucrează mințile noastre în mohorîtele probleme ale acestui uriaș război. Alexander îmi raportează că a pus la punct în mod satisfăcător, împreună cu Clark, planurile pentru «Shingle»*[9]. *Va folosi Divizia 1 britanică și Divizia 3 americană, cu trupe de parașutiști și blindate. Mă bucur. Ne stă bine să împărtășim la fel suferința, riscul și onoarea"*. ■

(Va urma)

Traducerea documentelor
Sergiu CELAC

---

[1] Fără a avea o ordine de zi precizată dinainte, Conferința de la Teheran a luat în discuție, în primul rînd, problema deschiderii frontului din apusul Europei, respingînd „varianta balcanică" susținută de Churchill și adoptînd hotărîrea ca al doilea front să fie deschis în mai 1944. În cadrul ei, U.R.S.S. a confirmat că, după terminarea războiului în Europa, va intra în război împotriva Japoniei.

[2] Oraș situat la poalele masivului Atlasul Mare, fondat în 1062 de emirul Iusuf ibn Tașfin, întemeietorul dinastiei almoravide. Acesta a transformat Marrakechul în capitala statului almoravid, orașul păstrîndu-și această calitate și în timpul dinastiei almohazilor (din 1147 pînă în 1269) și între 1554 și 1659.

[3] Oraș-stat sclavagist, întemeiat, potrivit tradiției, în nordul Africii, în 814 î.e.n., pe coasta golfului Tunis, de coloniști fenicieni din Tir. În sec. VII-III î.e.n., Cartagina a devenit mare putere în bazinul occidental al Mării Mediterane. A purtat cu Roma trei mari războaie (războaiele punice). Înfrîntă de romani și dărîmată (146 î.e.n.), refăcută în sec. I. î.e.n., Cartagina a fost reședința provinciei romane Africa, iar din 439 capitala regatului vandal. Cucerită de bizantini (534), a fost din nou distrusă de arabi (698).

[4] Aluzie la obiceiul lui Churchill de a-i cita lui Roosevelt, ca și altora, versete adecvate din *Biblie*, pentru a-și susține argumentarea.

[5] Este vorba despre un ajutor pentru stabilizarea monedei chineze.

[6] Turcia a acceptat anumite pregătiri pentru o prezență militară britanică pe teritoriul ei, dar în final această idee nu s-a materializat.

[7] Fiica lui Churchill, care l-a însoțit în călătoria la și de la Cairo.

[8] În apropierea Crăciunului, președintele american îi trimisese primului ministru britanic un brad, într-un ambalaj pînzat.

[9] Denumirea codificată a operației de debarcare la Anzio, în Italia.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **ERA NOUĂ** *(ediție îngrijită și studiu introductiv de* **Ion Ardeleanu***).*

Editura Eminescu, București, 1987, 370 pp., 24 lei: *antologia uneia dintre publicațiile de prestigiu editate de P.C.R. în perioada interbelică, condusă de N.D. Cocea și între ai cărei colaboratori s-au numărat Lucrețiu Pătrășcanu, Andrei Șerbănescu, Alexandru Sahia, Virgil Teodorescu, Eugen Schileru, Miron Constantinescu, Miron-Radu Paraschivescu, Radu Popescu, D. Trost, Ștefan Roll, Ștefan Voicu.*

● **Constantin Petculescu — ISTORIA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE DE TINERET DIN ROMÂNIA. REPERE CRONOLOGICE** *(sub egida Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist).*

Editura Politică, București, 1987, 446 pp., 21 lei: *lucrarea, editată cu prilejul aniversării a 65 ani de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist, conturează începuturile, continuitatea și ascendența revoluționară a mișcării de tineret din țara noastră.*

● **FILE DIN ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN, VOL. 17** *(coordonator de ediție:* **general-locotenent Ilie Ceaușescu***).*

Editura militară, București, 1987, 305 pp., 28 lei: *studii semnate de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, dr. Constantin Preda, dr. doc. Dumitru Berciu, dr. Adrian Rădulescu și Mihai Irimia, dr. Ion Horațiu Crișan, col. dr. Gheorghe Romonescu, col. dr. Cristian Vlădescu, Mihail Zahariade, dr. Ion Ioniță, acad. Emil Condurachi, acad. Ștefan Pascu, dr. Romulus Vulcănescu, maior dr. Mihail Ionescu, col. dr. Constantin Todoraș cu, consacrate împlinirii o 2 500 ani de la prima atestare a geto-dacilor în istorie.*

● **Ioana Ursu, Dumitru Preda — BIOGRAFIA UNEI CONȘTIINȚE — IOAN URSU** *(cuvînt înainte de acad.* **Ștefan Pascu***).*

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, 296 pp., 25 lei: *ceo dintîi amplă monografie despre viața și activitatea științifică și politică a istoricului Ioan Ursu, militant pentru eliberarea românilor din teritoriile aflate sub dominație străină și unirea lor cu România, bazată pe un vast material de arhivă inedit.*

● **Ion Marțolea — UDEȘTI — O COMUNĂ DIN ȚARA DE SUS.**

Editura Litera, București, 1986, 240 pp., 32 lei: *monografia unei comune de pe frumoasele plaiuri bucovinene, cu un bogat trecut istoric (vezi* **Magazin istoric***, nr. 11/1977).*

● **Alexandru Ligor — PRIN MOLDOVA ÎN TIMPUL LUI VASILE LUPU.**

Editura Sport-Turism, București, 1987, 180 pp., 20 lei: *incursiune în trecut, în societatea românească de la mijlocul sec. XVII (vezi și* **Magazin istoric***, nr. 6/1984).*

● **Pierre Chaunu — CIVILIZAȚIA EUROPEI ÎN SECOLUL LUMINILOR, VOL. I–II** *(traducere și cuvînt înainte de* **Irina Mavrodin***).*

Editura Meridiane, București, 1986, vol I — 470 pp., vol. II — 530 pp., 61 lei: *modificările structurale petrecute în societatea europeană a sec. XVIII, abordate într-o viziune interdisciplinară.*

IDEALUL INDEPENDENȚEI ALBANEZE DEVINE REALITATE

(Urmare din p. 34)

pagină dedicația: „Excelenței Sale Take Ionescu, în semn de recunoștință și stimă, traducătorul", ceea ce presupune faptul că Noli a primit și un substanțial sprijin material de la omul politic român, cunoscut de altfel ca susținător al luptei poporului albanez pentru libertate și independență.

Tot din aceeași perioadă datează și folosirea ca *Imn patriotic* de către patrioții albanezi a cîntecului românesc *Pe-al nostru steag e scris unire*, pe muzica compozitorului român Ciprian Porumbescu, tradus în limba albaneză de către scriitorul Aleks Stavri Drenova (Asdreni), pe atunci secretarul comunității albaneze din București. Cîntecul a devenit apoi imn național al Albaniei, după proclamarea independenței acestei țări, la 28 noiembrie 1912. În urma unei călătorii efectuate în Albania, în care am vizitat și casa memorială a scriitorului Asdreni de la Drenova, în apropierea orașului Korcea, sîntem în măsură să facem precizarea că traducerea cîntecului românesc amintit s-a efectuat de către Asdreni, și nu de către Victor Eftimiu, așa cum greșit se știa pînă acum.

Scriitorul albanez Asdreni, venit de tînăr în România, a scris și a trăit pînă la sfîrșitul vieții, în anul 1947, la București. În calitate de secretar al comunității albaneze, el a întocmit procesul-verbal al istoricei vizite efectuate în noiembrie 1912 la București de către patrioții Ismail Qemali și Luigj Gurakuqi, care, consultîndu-se cu patrioții albanezi de aici și primind și sprijinul acestora, au plecat la Vlora, în Albania, unde la 28 noiembrie au ridicat steagul independenței.

După proclamarea independenței țării lor, patrioții albanezi din București, mergînd pe la ambasadele de aici pentru a solicita recunoașterea actului de la Vlora, au intonat și cîntecul *Pe-al nostru steag* și, cu toate că mai tîrziu scriitorul Asdreni a scris un nou text *Flamuri Kombëtar* (Drapelul național), după o altă versiune, tot a sa, din 1903, textul Imnului național adoptat în 1912, prin traducerea textului românesc, a rămas același.

Referindu-se la raporturile româno-albaneze în anul 1913, profesorul român originar din Macedonia Pericle Papahagi scria: „Multe sunt legăturile de înfrățire și chiar de înrudire dintre aceste două neamuri, știut fiind, pe de o parte, că un fond traco-iliric stă la baza plămădirii noastre naționale, iar, pe de altă parte, existînd între ele înrudirea de limbă, căci nu trebuiește uitat un lucru: trunchiul limbei albaneze este latinesc, cu toate că morfologia sa nu este latină, ci proprie, ilirică..." Iar Nicolae Iorga, în lecția de deschidere ținută la București, la Institutul pentru studiul Europei sud-estice, intitulată *Albania și România*, din ziua de 31 ianuarie 1915, sublinia vechimea și consistența relațiilor dintre cele două țări și necesitatea cunoașterii lor pentru viitorime. ■

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Cu prilejul noului an 1988, adresăm cititorilor și colaboratorilor noștri un călduros **La mulți ani!**, împreună cu urările noastre de multă sănătate, bucurii și noi realizări în viață și activitate.

Adresăm, de asemenea, urările noastre de multă sănătate, fericire și succese în activitatea colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii", cu care colaborăm îndeaproape în procesul de apariție a revistei, precum și colegilor noștri din muzee, biblioteci, arhive pentru deosebita lor solicitudine și cooperare.

Transmitem, totodată, gîndurile noastre prietenești de mult bine și noi împliniri prietenilor și difuzorilor revistei din întreprinderi și instituții, din școli și facultăți, de la orașe și sate, tuturor celor care popularizează și difuzează revista noastră.

DIN NOU DESPRE COSTĂCHEȘTI

Am citit cu deosebit interes articolul consacrat familiei Costăcheștilor (**Magazin istoric**, nr. 3/1987) care înfățișează pe larg arborele genealogic al familiei Costache, una din cele mai vechi și cunoscute familii din Moldova — **ne scrie col. ILIE CULIȘNIUC OLARU, din București, care aduce o serie de completări și precizări.** Întrucît autoarea — **se arată în scrisoare** — consacră un spațiu mai mare ramurilor familiei din fostele ținuturi Iași și Fălciu, aș face unele precizări în legătură cu o altă ramură a familiei, din Hudeștii Mari, din actualul județ Botoșani. Pentru aceasta trebuie să întoarcem filele istorici înapoi, la victoria dobîndită de marele vornic al lui Ștefan cel Mare, Sima Boldur (pe care îl consider totuși a fi strămoșul familiei Costache). La 29 octombrie 1497, vornicul Boldur a dobîndit o victorie împotriva cavalerilor mazurieni, la satul Lențești, de unde probabil i-a rămas porecla Boldur Lățescu. Boldur a avut un fiu Andrușca, fost mare medelniceer în vremea lui Ștefăniță vodă, care la rîndul său a avut un fiu Ion, ce a trebuit să se facă preot pentru a scăpa de pedeapsa capitală. Este preotul Ion, menționat ca strămoș al Costăcheștilor.

În secolul XIX întîlnim din nou ramura Lățescu, numele ei purtîndu-l un descendent al vornicului Lupu Costache, Iordache Costache Boldur Lățescu, care a stăpînit moșia Hudeștii Mari, rămasă moștenire de la străbunicul său, Gavriliță Costache.

Colonel (polcovnic), acest Costache Boldur Lățescu a fost hatman în oștirea Moldovei și mare logofăt, avînd merite în organizarea miliției naționale, în anul 1830 cînd s-au pus bazele armatei permanente din principate. A avut, de asemenea, merite culturale, întemeind prima școală din Hudeștii Mari, în 1843. În anul 1861 a fost înființată o nouă școală, numită de localnici „Costăchească" din banii lăsați prin testament de polcovnic.

„Din studiul documentelor istorice — **arată în încheierea scrisorii col. Ilie Culișniuc Olaru** — rezultă că în diferite acte se foloseau numai funcțiile și numele de familie sau de botez ale dregătorilor sau boierilor, întrucît aceștia, fiind puțini, erau cunoscuți de către oamenii din satele și de pe moșiile pe care le stăpîneau. Documentele menționează așadar pe vornicul Boldur, spătarul Mihalache, hatmanul Iordache, aga Costache etc., fără a mai aminti numele întreg, Sima Boldur, Mihalache Costache, Iordache Costache Boldur Lățescu ș.a.m.d. și aceasta, credem, că este una din cauzele nefolosirii numelui de Boldur lîngă acela de Costache într-o perioadă de timp".

STATUIE CENTENARĂ

Prof. DUMITRU P. IONESCU, din București, după ce ne relatează că la 31 august 1987 statuia lui Ovidiu din Constanța a împlinit 100 ani, ne scrie: Numele lui Ovidiu — exilat la Tomis, unde s-a și stins din viață în anul 17 e.n. — a intrat în toponimia dobrogeană prin localitatea Ovidiu și lacul cu același nume. O înaltă cinstire poetului roman i-a fost adusă în primii ani după revenirea Dobrogei la patria mamă. În anul 1883, primul prefect al județului Constanța, Remus Opreanu (1844-1904), a înființat Comitetul pentru statuia lui Ovidiu. Comitetul a comandat sculptorului italian Ettore Ferrari (1850-1929), autorul monumentului lui Ion Heliade Rădulescu, din București, execuția unei statui în bronz a poetului roman. Monumentul a fost dezvelit la 31 august 1887 cu prilejul împlinirii a 10 ani de la Războiul de independență.

În anul 1957 — **continuă corespondentul nostru** — cu prilejul sărbătoririi a 2000 ani de la nașterea lui Ovidiu, au avut loc festivități la București și Constanța, în cadrul cărora, în Capitală, s-a dezvelit un bust al poetului, opera sculptorului Corneliu Medrea (1888-1964) și s-a întemeiat Asociația internațională „Ovidianum".

Între 25-31 august 1972, la Constanța, a avut loc primul Congres al Asociației internaționale „Ovidianum". Cu acest prilej, Liceul nr. 3 din acest oraș a primit numele poetului.

CERC DE ISTORIE

În acest an, cînd **Magazin istoric** a împlinit 20 ani de la apariția primului număr, în aprilie 1967, noi elevii Școlii generale nr. 61 din com. Dobrocești, Sectorul Agricol Ilfov, vă transmitem felicitările noastre, anunțîndu-vă totodată înființarea cercului de istorie de la școala noastră, cerc condus de tovarășa dirigoare Virginia Stoy și tovarășul profesor de istorie Vasile Răducanu.

Și, ca o primă acțiune colectivă a cercului nostru, am hotărît să participăm la atrăgătorul concurs organizat pentru tineret în vara acestui an.

Felicitări, dragi prieteni din Dobrocești și noi succese în activitatea voastră școlară și a cercului de istorie.

PENTRU LIBERTATEA PATRIEI

EUGEN MACOVEI, din București: Era pe la începutul toamnei anului 1944. Eram tînăr ofițer. Armata română, împreună cu cea sovietică, se afla angajată în efortul de a respinge inamicul nazist și pe horthyști, spre a dezrobi țara. Veneam cu unitățile noastre coborînd din munți, pe vechiul drum al Iancului, dinspre Hălmagiu. Atunci am ajuns la un loc de pe marginea Crișului Alb, la Gurahonț, unde am întîlnit un monument închinat memoriei prefectului Ioan Buteanu, omorît de Hatvány la 24 mai 1849.

Am rămas adînc impresionat de întîmplările tragice de atunci, care mi-au întărit și mai mult hotărîrea de a lupta pentru libertatea patriei mele. Am supraviețuit războiului, cu toate că glonțul a mușcat în două rînduri din trupul meu. Nu am mai trecut prin acele frumoase locuri. În inima mea însă au rămas pentru totdeauna, odată cu amintirea grelelor noastre lupte pentru zdrobirea dușmanului.

POȘTA CONCURSULUI

Am petrecut o vacanță minunată, dar n-am uitat să citim revista **Magazin istoric**. Ne-am pregătit și am răspuns întrebărilor din cadrul concursului organizat special pentru noi elevii și pentru studenți și tineret în lunile iulie și august. Avem colecția completă a revistei și 28 abonamente la cei 89 elevi din clasele V-VIII de la școala noastră. Semnează: **ECHIPAJUL PIONIERESC „DACIA FELIX"**, de la Școala cu clasele I-VIII din com. Chendrea, jud. Sălaj.

Cu aceste frumoase gînduri ale prietenilor revistei de pe meleaguri sălăjene deschidem actuala ediție a Poștei concursului pe care l-am organizat pentru tineret în vara acestui

POSTA MAGAZIN ISTORIC

an. Şi această ediţie a concursului s-a bucurat de un interes deosebit din partea cititorilor noştri din şcoli, facultăţi, întreprinderi, tineri pasionaţi de istorie, prieteni constanţi ai revistei. Alături de ei, între participanţi s-au aflat, şi de această dată, părinţii şi bunicii lor, oameni ai muncii de vîrste şi profesii diferite, din toate colţurile ţării.

Din bogata corespondenţă sosită pe adresa acestui concurs, iată cîteva fragmente de scrisori. ● Mulţumim redacţiei pentru plăcerea ce ne-a prilejuit-o organizînd acest concurs pentru tineret. Noi, tinerii din Secţia sculărie a Întreprinderii Mecanice Timişoara, participăm şi de această dată cu mult interes la concursul organizat de revistă. Membrii biroului organizaţiei U.T.C., Secţia sculărie: **MAR NEL COJOC — strungar, LEHÓ TÜNDE — inginer, STĂNUŞOIU JAN — strungar.** ● **Tot din Timişoara, primim din partea COMITETULUI U.T.C. al ÎNTREPRINDERII DE LACURI ŞI VOPSELE „AZUR“:** Pentru ridicarea nivelului de cultură şi cunoaşterea cît mai aprofundată a istoriei patriei şi poporului nostru, tinerii din organizaţia noastră U.T.C. urmăresc cu mult interes articolele publicate în **Magazin istoric.** Astfel, ne-am hotărît să participăm şi la actualul concurs şi, desigur, şi la viitoarele ediţii pe care le veţi organiza. ● **MANUELA-IOANA MAIAŞ, cls. X-a, Liceul de matematică-fizică „Em. Gojdu“, din Oradea:** Particip pentru prima dată la un concurs **Magazin istoric** şi, cu ajutorul tatălui meu — care are colecţia completă a revistei, de la primul număr —, am reuşit să răspund — sper, corect — întrebărilor acestui concurs. ● **RADU C. PANTAZESCU,** din Bucureşti: Sînt de profesie strungar. Particip pentru cea de-a patra oară la concursurile **Magazin istoric** şi o fac cu cea mai mare plăcere ● **MARCEL POPA,** din Baia Mare: Inedită şi atrăgătoare noua prezentare a întrebărilor acestui concurs. Doresc să mulţumesc pentru posibilitatea de a revedea numerele mai vechi ale revistei, căutînd răspunsurile concursului. ● **Dr. ŞTEFAN GURAN,** medic la Spitalul orăşenesc, din Aiud: Sînt vechi cititor al revistei şi constant participant la concursurile organizate. Apreciez foarte mult această nouă formă de prezentare a întrebărilor din cadrul actualei ediţii.

Mulţumim tuturor celor care ne-au scris pe marginea acestui concurs.

Acum, cînd citiţi aceste rînduri, se află în plină desfăşurare operaţia de trierea numeroaselor scrisori de participare. Ne mai despart deci puţin timp pînă la aflarea în numărul din luna ianuarie 1988 a numelor celor 250 cîştigători ai premiilor atribuite în cadrul actualei ediţii a concursului Magazin istoric.

Pînă atunci, felicităm pe toţi participanţii, urînd mult succes la tragerea la sorţi tuturor concurenţilor care au răspunsuri exacte!

DOI STUDENŢI

DUMITRU IONIŢĂ-BISTRIŢA, student anul IV, Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iaşi, după ce ne scrie că este membru activ al Societăţii Numismatice Române, ne trimite fotografia unor medalii bătute în 1904, cu ocazia împlinirii a cinci veacuri de la moartea lui Ştefan cel Mare (1457-1504).

Mulţumim atît pentru fotografie, cît şi pentru urările adresate.

Despre dragostea ei pentru istorie ne scrie şi CONSTANŢA ENE, studentă în anul IV, Facultatea T.C.M. din cadrul Institutului de Construcţii din Bucureşti: Sînt o pasionată cititoare a revistei **Magazin istoric.** De asemenea, particip cu interes la concursurile organizate, care îmi oferă noi prilejuri de a-mi verifica şi îmbogăţi cunoştinţele. Am avut şi satisfacţia de a mă afla pe lista cîştigătorilor concursului **30 din 30.**

COLECŢIE DONATĂ

Din Cluj-Napoca, primim aceste rînduri din partea tînărului nostru cititor IONUŢ ŢENE: Sînt elev în clasa a X-a a Liceului de filologie-istorie „Ady-Şincai“ şi doresc ca prin intermediul revistei noastre, să-i mulţumesc tovarăşului **MIRCEA GEORGESI,** pensionar, care aflînd că sînt un mare pasionat al istoriei mi-a dăruit colecţia completă **Magazin istoric.**

Prin aceste rînduri îi promit că flacăra acestei pasiuni nu se va stinge niciodată şi mă voi strădui ca prin activitatea ce-o voi depune în viitor să contribui la propagarea istoriei, în special a istoriei patriei, în rîndul a cît mai mulţi oameni ai muncii.

Călduroase felicitări cititorului Mircea Georgesi pentru gestul său şi lui Ionuţ Ţene pentru gîndurile sale de dragoste şi ataşament faţă de istoria patriei.

UN EMOŢIONANT DOCUMENT DIN 1913

GH. NICULESCU, cercetător principal la Institutul de geografie, din Bucureşti, ne trimite un document fotografic, descoperit cu ocazia unor cercetări în zona Cîmpina. Este vorba de o fotografie realizată la 13 septembrie 1913 pe cîmpul de la Băneşti (lîngă Cîmpina), unde s-a prăbuşit Aurel Vlaicu. Originalul fotografiei aparţine lui Radu Florea, din Cîmpina, şi a fost moştenit de la tatăl său, Radu Dumitru, care în acea tragică zi din urmă cu 74 ani se afla pe cîmpul Băneştilor, nu departe de locul unde a încetat din viaţă Vlaicu, în temerara sa încercare de a trece în zbor Munţii Carpaţi.

ACADEMICĂ

În completarea rubricii în Bucureşti, acum 50 ani, din nr. 7/1987, PAUL STANCIU, student, din Bucureşti, ne trimite următoarele: În mai 1937, s-a inaugurat noul local al Bibliotecii Academiei Române. Ziarul **Dimineaţa** din 28 mai 1937 prezenta sălile de lectură, secţia de manuscrise, depozitul de stampe. „La cabinetul de manuscrise se găsesc 5 427 volume în limba română, 647 slavone şi 937 greceşti, alături de manuscrise franţuzeşti, latine, germane etc. în număr de 3 000.

Cristian POPIŞTEANU

CERERI ŞI OFERTE

GRIGORE CRISTESCU, Splaiul Unirii, nr. 151, Bucureşti, **solicită: nr. 3/1967.**

GHEORGHE CĂLIN, str. Republicii, nr. 19, Breaza, **solicită: nr. 1, 4/1967; oferă: nr. 7/1977; 9/1978; 7/1981; 7,8/1987.**

ALEXANDRU MIRON, Calea Griviţei, nr. 242, ap. 12, Bucureşti, **solicită: nr. 8/1985; 2,4/1987; oferă: nr. 2,7,10/1970; 7,8/1973; 1,2/1974; 2.9/1975; 12/1976; 12/1978; 3,10/1979; 5/1980.**

GHEORGHE ŢÎRCOMNICU, str. Libertăţii, nr. 31, Alexandria, **solicită: nr. 11/1974; 11/1984; 11/1985; oferă: numere disparate din anii 1967-1984.**

IOSIF MORAR, str. T. Vladimirescu, nr. 27, ap. 3, Miercurea Ciuc, **oferă numere disparate din anii 1968-1987.**

ALECU GHERASIM, str. Lt. Andrei, nr. 21, Dorohoi, **solicită: nr. 1/1981; oferă: nr. 8/1974; 1,2/1976; 1,2,4/1977; 3,8/1978; 10/1979; 7,9,10, 12/1980; 4,6,12/1983; 9/1986.**

IOSIF VICĂ GIGLAN, str. Sold. Croitoru, nr. 7, bl. 4, ap. 26, Bucureşti, **oferă colecţia completă.**

GEORGE NICOLAU, B-dul 1848, nr. 5, ap. 25, Bucureşti, **oferă colecţia completă.**

GRIGORE DANDEŞ, Calea Şagului, nr. 41, ap. 20, Timişoara, **oferă colecţia completă.**

SUMARUL SUMARELOR 1987

Istoria României

Contemporană

		Nr.	Pag.
Glorios început de epocă	—	7(244)	2- 3
Glorioasă istorie	— Ardeleanu I.	3(240)	2- 6
Flacăra vie a patriotismului	— Ardeleanu I.	8(245)	4- 5
Patru decenii de Republică	— Ardeleanu I.	12(249)	5- 7,28
1940-1944. Răspunderea horthyștilor pentru sălbatica teroare din nord-vestul României	— Ardeleanu I. — Lustig O. — Fătu M.	7(244)	24-30
Corpul aerian român în războiul antihitlerist	— Avram V.	10(247)	7-11
Teze false privind formarea poporului și limbii române	— Berciu D. — Fischer I. — Marinescu L. — Tudor Gh.	5(242)	47-55
România — țintă a expansiunii hitleriste	— Brestoiu H.	10(247)	12-16
Istorie și cultură	— Buduru V.	9(246)	2- 3
Cifrul lui Armand Călinescu	— Călinescu B.	10(247)	16-17
Istorie și revoluție	— Cârțână I.	1(238)	2- 5
Independența — sens și permanență în istoria națională	— Ceaușescu Ilie	4(241) 5(242) 6(243)	9-13 2- 6 2- 5
Voința întregii țări	— Ceaușescu Ilie	10(247)	4- 6
1940. Literatura istorică revizionistă horthystă văzută de un istoric german	— Chiper I.	8(245)	28-32
Prezențe românești în albumul *L'Europe*	— Ciobanu R. Șt.	7(244)	47
Întîlnire cu pămîntul natal	— Dumitriu A.	5(242)	83-84
Liviu Rebreanu: Lauda țăranului român	— Ilin St.	11(248)	4- 6
Prezențe românești în *Enciclopedia armeană*	— Karakașian M.	2(239)	55
România și Conferința de pace de la Paris	— Lache Șt.	1(238) 2(239)	23-27 17-22
Dialogul Titulescu-Litvinov	— Lipatti V.	12(249)	44-47
Denaturări și falsificări care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste	— Lustig O.	5(242)	69-80
Revizionismul — gravă primejdie pentru relațiile de bună vecinătate și pacea popoarelor	— Moisuc V.	2(239)	23-25
Faptele istorice anulează teoriile reacționare	— Mușat M.	4(241)	14-17
Dictatul fascist de la Viena — expresie a politicii de forță repudiată de istorie	— Mușat M. — Popișteanu C. — Constantiniu F. — Dobrinescu V.	6(243)	21-32
Țărănimea — puternică forță revoluționară	— Pascu Șt.	4(241)	2- 5
Falsificarea conștientă a istoriei sub egida Academiei Ungare de științe	— Pascu Șt. — Mușat M. — Constantiniu F.	5(242)	33-46
România — factor de pace și progres în istoria universală	— Ion Popescu-Puțuri	12(249)	2- 4
Istoriografia — dimensiune reprezentativă a spiritualității românești contemporane	— Popișteanu C.	11(248)	2- 3
Radu R. Rosetti. Pagini de jurnal	— Popișteanu C. — Ștefan M. — Ursu I.	1(238) 2(239) 3(240)	33-37,57 33-37 27-31
Metode și stiluri în serviciul falsificării intenționate a istoriei	— Popovici T.	5(242)	57-67
Din culisele demiterii lui Nicolae Titulescu	— Potra G.G.	3(240) 4(241) 5(242)	22-26 22-26,32 28-32
Rivalități între Wilhelmstrasse și Prinz Albrechtstrasse	— P eda E.	2(239)	27-32
În slujba țelului suprem — lichidarea fascismului (IV)	— Preda E.	7(244) 8(245)	12-15 17-20,40
Documente din colecția Mihalovici	— Răpeanu V.	10(247)	25-29
Limba română — autohtonie și continuitate istorică	— Rosetti Al.	9(246)	22-25
Proclamarea Republicii	— Scurtu I.	12(249)	8-10,14
Itinerare istorice: Delta Dunării; Sovata; Borșa; Oaș; Țara Hațegului; Țara Moților; Balta Albă și Lacul Sărat	— Smărăndescu V.	5(242) 6(243) 7(244) 8(245) 9(246) 10(247) 11(248)	100-102 61- 62 56- 57 55- 56 48- 49 60- 61 61- 62

		Nr.	Pag.
Odiseea unor marinari români în 1940-1946	— Stanciu M.	1(238)	28-29
19-20 martie 1922: crearea U.T.C.	— Stănescu M.C	3(240)	7- 9
România pe coordonatele istorice ale socialismului	— Surpat Gh.	10(247)	2- 3,32
Monede românești rare într-un catalog spaniol	— Știrbu C.	1(238)	53,56
O republică a muncitorilor și țăranilor	— Unc Gh.	12(249)	11-14
În București, acum 50 ani	— Ursu I.	1(238)	58-61
	— Lăcustă I.	2(239)	48-51
	— Ștefan M.	3(240)	54-57
	— Bulei I.	4(241)	48-51
	— Popescu R.I.	7(244)	48-51
		8(245)	44-47
		9(246)	44-47
		10(247)	46-49
		11(248)	50-53
		12(249)	48-51
Știință și progres istoric	— Volnea R.P.	1(238)	6- 9
Poporul român respinge agitațiile revizioniste	— I.C.	3(240)	36-37

Modernă

Theodor Mommsen în Transilvania	— Abrudan P.	11(248)	14-20
Mărăști, Mărășești, Oituz — o epopee a istoriei naționale și universale	— Antip C.	8(245)	2-7
Generalul Cerchez raportează: Vidinul a fost încercuit	— Avram V.	6(243)	6-11,18
Ofițerul german L. Hetzer despre luptele de la Mărășești	— Avram V.	9(246)	16-21
Fotografii document din București sec. XIX	— Bădescu Em.	7(244)	31-32, planșele ①-④
Unirea românilor în dezbaterile Conferinței de pace de la Paris — expunerea lui I.I.C. Brătianu (1919)	— Botoran C.	12(249)	15-18
Trandafir G. Djuvara — în misiune diplomatică la Constantinopol, Bruxelles, Le Hâvre și Luxemburg	— Buduru V.	9(246)	26-31
	— Ursu I.	10(247)	18-21
		11(248)	42-46
„Națiunea armată" și suveranitatea națională	— Căzănișteanu C.		
	— Preda D.	5(242)	14-15,23
Mărăști, Mărășești, Oituz în conștiința istorică a poporului român	— Coman I.	7(244)	4-5,35
1917. „Unitatea națională — cauză a participării la război"	— Denize E.		
	— Oprescu P.	12(249)	23-25
Costăcheștil	— Olaconu-Monu E.	3(240)	16-21
Constantin Dobrescu-Argeș	— Olma R.	9(246)	36-38
		10(247)	22-24
		11(248)	47-49
ASTRA și Academia română	— Dobre Al.	6(243)	40-42
Moș Ion Roată	— Economu R.	1(238)	17-18
N. Costăchescu. Jurnal de campanie 1916	— Florescu Gh. I.		
	— Cloșcă C.	7(244)	6-11
		8(245)	8-14
Presa engleză și norvegiană despre Războiul de Independență	— Glück E.		
	— Munteanu V.	5(242)	8-11
K. Heitmann. Imaginea românilor în spațiul lingvistic german (1775-1918)	— Hîncu D.	9(246)	33-35
1843. Domnitorul Gh. Bibescu la Istanbul	— Isar N.	4(241)	38-41
Cronica de la Flămînzi	— Ivănescu D.	2(239)	6- 9
1877. Scrisoare din linia întîi	— Ivănescu D.	6(243)	11-12
Transilvania — pămîntul strămoșilor noștri	— Lascu St.	10(247)	30-31
Lui Dante Alighieri, omagiul românilor din antica Dacie	— Lăzărescu G.	9(246)	54,61
Gazeta socialistă *România muncitoare*	— Mamina I.	1(238)	20-21
Gheorghiță Lupescu — deputat țăran în Divanul ad-hoc	— Mazilu C.D.	1(238)	19
24 ianuarie 1859. Poporul român proclamă unirea	— Mușat M.	1(238)	10-13
Precursorul Odobescu	— Nestor I.	3(240)	10-13
1887. Cercurile muncitorilor din România	— Niculae V.	1(248)	10-13
Însemnările colonelului englez G. Maitland-Edwards despre ofensiva de la Mărăști	— Pătrolu I.	9(246)	12-15,31
Însemnări (Iași, 1917)	— Petrescu C.	8(245)	15-16
1907 și semnificația la sa istorică	— Ion Popescu-Puțuri	2(239)	2-5
9 mai 1877. O zi istorică din viața Capitalei — o zi istorică în viața poporului român	— Popișteanu C.		
	— Buduru V.	5(242)	7-13
	— Ștefan M.	6(243)	6-13
Laudă țăranului	— Popescu R.I.	2(239)	12
Irina Mavrocordat. Însemnări din Viena anilor 1914-1916	— Spiridoneanu M.	6(243)	47-50
		7(244)	19-23,62
		8(245)	21-25,61
Supraviețuitorul de la Mărășești-Răzoare	— Tulcu N.	9(246)	20
D. Bolintineanu — martor și cronicar al Unirii	— Vârgolici T.	1(238)	13-16
Aripi românești la Mărășești	— V.A.	10(247)	10-11

		Nr.	Pag.
Medie			
Învățăturile lui Neagoe Basarab	— Argatu C.	8(245)	26-27
Istorie la Marea cea Mare	— Brătianu Gh. I.		
	— Spinei V.	4(241)	27-32
		5(242)	24-27,109
		6(243)	35-39
Tudor Vladimirescu — istoria unui celebru portret	— Brânceanu L.	2(239)	26
Radu Greceanu	— Chițimia I.C.	7(244)	16-18
Adevăratele călătorii ale stolnicului Constantin Cantacuzino	— Ciobanu R. St.	3(240)	45-47,61
Copilăria și adolescența lui Vlad Țepeș	— Ciobanu R. St.	11(248)	30-32
Basarabii întemeietori	— Conea I.		
	— Popa R.	5(242)	16-18
Documente papale din sec. XIV despre români	— Corneanu N.	2(239)	10-11,42
Amintirea lui Vlad Țepeș	— David Gh.	3(240)	38-39,44
Nave românești în vremea lui Ștefan cel Mare	— Koslinski N.		
	— Crăciunoiu C.	9(246)	10-11
Convenția de la Bobîlna	— Moga I.		
	— Teodor P.	4(241)	18-21
Țara Hațegului	— Popa R.	1(238)	30-32
Nicolae Costin	— Strempel G.	5(242)	19-23
Cronicarul Radu Popescu	— Veiciu D.	2(239)	13-16
Grigore Ureche	— Veiciu D.	11(248)	7- 9
Mircea cel Mare în cronica lui Ibn Kemal (sec. XVI)	— Veliman V.	6(243)	33-34
Ștefan cel Mare în conștiința europeană	— Voiculescu M.		
	— Șimanschi L.	9(246)	4- 9
Documente engleze despre Vlad Țepeș	— Wey W.	11(248)	28-29
Veche			
Regele-erou Decebal	— Beciu D.	6(243)	14-16
Decebal — nume și renume	— Crișan I.H.	6(243)	19-20,54
Aurul Daciei	— David Gh.	6(243)	45
Culorile Columnei	— Dumitriu-Snagov I.	6(243)	17-18
Tezaurul de la Sîncrăieni	— Gramatopol M.	5(242)	89-90
Tezaurul de la Pietroasa, istorie și legendă	— Harhoiu R.	3(240)	14-15,26
Tezaurul monetar din cetatea Armanul Negru	— Iosipescu S.	12(249)	26-28
Zimnicea sau Peuce?	— Panighianț E.	5(242)	98-99
Decebal și epoca sa	— Ion Popescu-Puțuri	4(241)	6- 8
Din nou despre tezaurul cucutenian de la Brad	—	3(240)	32
Istorie Universală			
Contemporană			
Campania cea mai lungă (Birmania)	— Allen L.	1(238)	48-52
	— Țurlea St.	2(239)	38-42
		3(240)	40-44
		4(241)	52-53
Rețeaua de Rezistență belgiană „Cometa"	— Armstrong W.E.	5(242)	103-106, 109
File din Rezistența birmană	— Badea M.	4(241)	56-57
Un ambasador își amintește	— Béra d A,	9(246)	50-53
	— Sărățeanu L.	10(247)	43-45,59
		11(248)	54-56
Corespondență secretă Casa Albă — Downing Street 10 (1939-1945)	— Bogdan C.	4(241)	33-37
	— Celac S.	5(242)	91-95
		6(243)	51-54
		7(244)	52-54
		8(245)	35-40
		9(246)	39-43,61
		10(247)	55-59
		11(248)	57-60
		12(249)	52-56
Infernul abajurului (lagărul de la Buchenwald)	— Hîncu D.	2(239)	56-60
Leningrad, 1941-1942. Jurnal de Blocadă	— Kniazev G.A.	11(248)	37-41,46
Pe Dvina de Vest, înfruntîndu-i pe hitleriști	— Kovtunov G. N.	5(242)	85-88
Thailanda, „revoluția din 1932"	— Magheru Gh.	2(239)	43-46
Dispariția eschimoșilor înalmiuți	— Mowat F.	3(240)	48-50
Europa — una și indivizibilă	— Popișteanu C.	11(248)	26-27
S.U.A. și tratatele de pace de după primul război mondial	— Preda E.	11(248)	21-25
		12(249)	19-22,25

		Nr.	Pag.
1941-1942. Bătălia Moscovei	— Rotmistrov P.A. — Retegan M.	1(238)	38-42
Compozitorul Pasquale di Cagno adversar al fascismului	— Sărăţeanu L.	2(239)	61
Maksim Litvinov la Londra	— Şelmis Z.S.	10(247)	33-37
	— Dolghin F.	11(248)	33-36
		12(249)	38-44
1944. Capcanele tezaurului slovac	— Varos M. — Dolghin F.	10(247)	50-54
În inima Vichyului	— Weiss L.	3(240)	58-61
	— Marian P.B.	4(241)	42-46
Conferinţa anuală a Asociaţiei americane de istorie	—	2(239)	22

Modernă

Theodor Mommsen	— Antip C.	11(248)	14-20
Nizam ul-Mulk şi sfîrşitul luptei pentru vizirat (India, sec. XVIII)	— Chandra S.	8(245)	48-52
	— Magheru Gh.	9(246)	55-58
Istorie la Greenwich	— Dolghin F. — Vădeanu A.	1(238)	45-47
1774-1789. Monarhia franceză încearcă să se salveze	— Eminescu Gh.	7(244)	39-44
		8(245)	41-43,52
Idealul independenţei albaneze devine realitate (1912)	— Maksutovici G.	12(249)	33-34,57
Japonia — timp şi comunitate istorică	— Smith T.C. — Matei D.	6(243)	57-60
Regele reformator Rama V (Thailanda)	— Tjoa Hock Guan	2(239)	46-47

Medie

Condotte şi condotieri	— Bourassin Em.	2(239)	52-55
Cum învăţau şcolarii în vremea lui Carol cel Mare	— Dekastre M.	5(242)	96-97
Spania — aur şi istorie	— Enrique de Obregón	6(243)	43-46
O nuntă în vechiul Dahomey	— Filimon A.	5(242)	107-108
Finlanda pe ruta vikingilor	— Jutikkala E. — Pirinen K.	12(249)	29-32
Lumea islamică sub semnul comerţului (sec. IX-X)	— Miquel A.	8(245)	57-60
Partida cu cea mai frumoasă miză	— Popescu R.I.	9(246)	32

Veche

Statui chinezeşti cu lei	— Budura A.	4(241)	47
Monumentele rupestre din Yungang	— Budura A.	7(244)	36-38
Prima unificare a Chinei (221 î.e.n.)	— Budura A.	10(247)	38-42,59
Cum învăţau şcolarii în Egiptul antic	— Desroches-Noblecourt C.	1(238)	54-56
În Egiptul lui Ramses II	— Lalouette C.	7(244)	58-62
În Creta, acum 3 500 ani	— Platon N. — Petré Z.	12(249)	35-37
Pe urmele strămoşilor	— Ion Popescu-Puţuri	3(240)	33-35
		5(242)	81-82
		7(244)	33-35
		8(245)	33-34
Realitate şi legendă la Pergam	— Simion P.	3(240)	51-53

IMPORTANT

Nu uitaţi să reînnoiţi abonamentul dv. la Magazin istoric! După cum ştiţi, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poştale şi la toţi factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc. de la oraşe şi sate.

Precizăm că preţul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poştală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primeşte revista la locul de muncă.

CONTENTS (Romanian History) I. Popescu-Puțuri Romania, a Factor of Peace and Progress in World History ● I. Ardeleanu, I. Scurtu, G. Unc Four Decades of the Republic ● C. Botoran February 1919: I.I.C. Brătianu About Romania's National Unity at the Paris Peace Conference ● E. Denize, P. Opresou 1917. The Spanish Envoy to Romania Reports: National Unity Is the Reason for Romania's Decision to Join the War ● S. Iosipescu A New and Significat Archaeological Find: the Hoard of the Armanul Negru Citadel ● V. Lipatti The Dialogue between Titulescu and Litvinov ● G. Maksutovici Romanian Support for Albania's Independence ● In Bucharest, 50 Years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. Popescu-Puțuri La Roumanie — un facteur de paix et de progrès dans l'histoire universelle ● I. Ardeleanu, I. Scurtu, Gh. Unc Quatre décennies de république ● C. Botoran Février 1919. I.I.C. Brătianu à la Conférence de paix de Paris sur l'unité nationale de la Roumanie ● E. Denize, P. Opresou 1917. L'envoyé de l'Espagne en Roumanie rapporte: L'unité nationale — la raison pour la participation à la guerre ● S. Iosipescu Une nouvelle découverte archéologique significative: les pièces de monnaies trouvées dans la forteresse de Armanul Negru ● V. Lipatti Le dialogue Titulesco-Litvinov ● G. Maksutovici L'appui roumain en vue de l'indépendance de l'Albanie ● A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Попеску-Пуцурь Румыния — фактор мира и прогресса во всемирной истории ● И. Арделяну, И. Скурту, Г. Унк Четыре десятилетия Республики ● К. Боторан Февраль 1919 г. И.И.К. Братияну о национальном единстве Румынии на Парижской мирной конференции ● Е. Денизе, П. Опреску 1917 г. Испанский посланник в Румынии докладывает: национальное единство — причина вступления в войну ● С. Иосипеску Новое значительное археологическое открытие — монетный клад в крепости Арманул Негру ● В. Липатти Диалог Титулеску с Литвиновым ● Г. Максутович Поддержка, оказанная Румынией делу независимости Албании ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) I. Popescu-Puțuri Rumänien — ein Faktor des Friedens und des Fortschritts in der Weltgeschichte ● I. Ardeleanu, I. Scurtu, Gh. Unc Vier Jahrzehnte der Republik ● C. Botoran Februar 1919. I.I.C. Brătianu über die nationale Einheit Rumäniens auf der Pariser Friedenskonferenz tritt ● E. Denize, P. Opresou 1917. Spaniens Gesandter in Rumänien berichtet: Die nationale Einheit — Ursache der Teilnahme am Krieg ● S. Iosipescu Eine neue und bedeutsame archäologische Entdeckung: Der Münzschatz aus der Festung Armanul Negru ● V. Lipatti Der Dialog Titulescu-Litwinow ● G. Maksutovici Die rumänische Unterstützung für die Unabhängigkeit Albaniens ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) I. Popescu-Puțuri Rumania — factor de paz y progreso en la historia universal ● I. Ardeleanu, I. Scurtu, Gh. Unc Cuatro decenios de república ● C. Botoran Febrero de 1919. En la Conferencia de paz de Paris, I.I.C. Brătianu sobre la unidad nacional de Rumania ● E. Denize, P. Opresou 1917. El enviado de España en Rumania informa: La unidad nacional — causa de la participación en la guerra ● S. Iosipescu Un nuevo y significativo descubrimiento arqueológico: el tesoro monetario de la fortaleza Armanul Negru ● V. Lipatti El diálogo Titulescu-Litvinov ● G. Maksutovici El apoyo rumano a la independencia de Albania ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACȚIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstășel, Marian Ștefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la orașe și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București
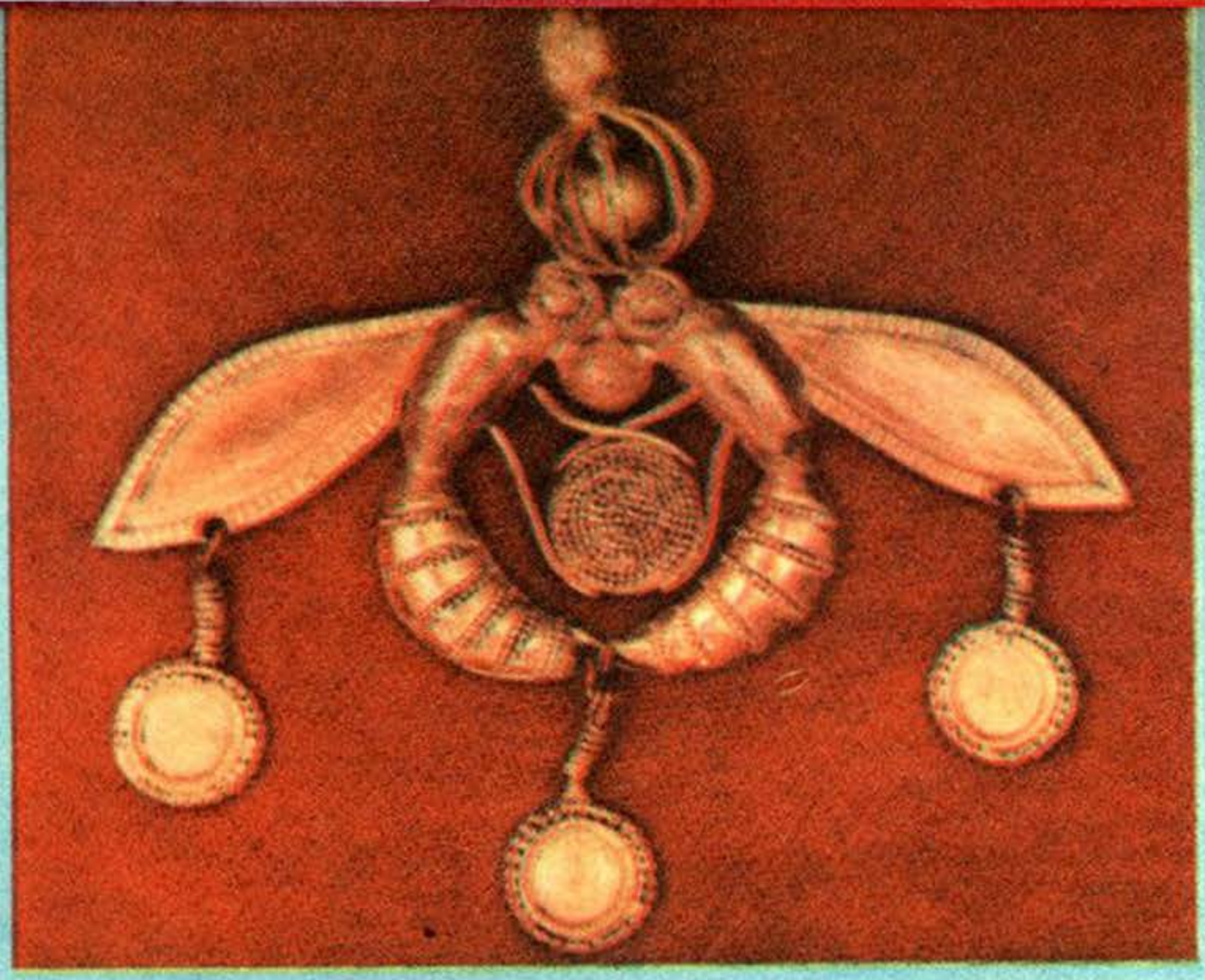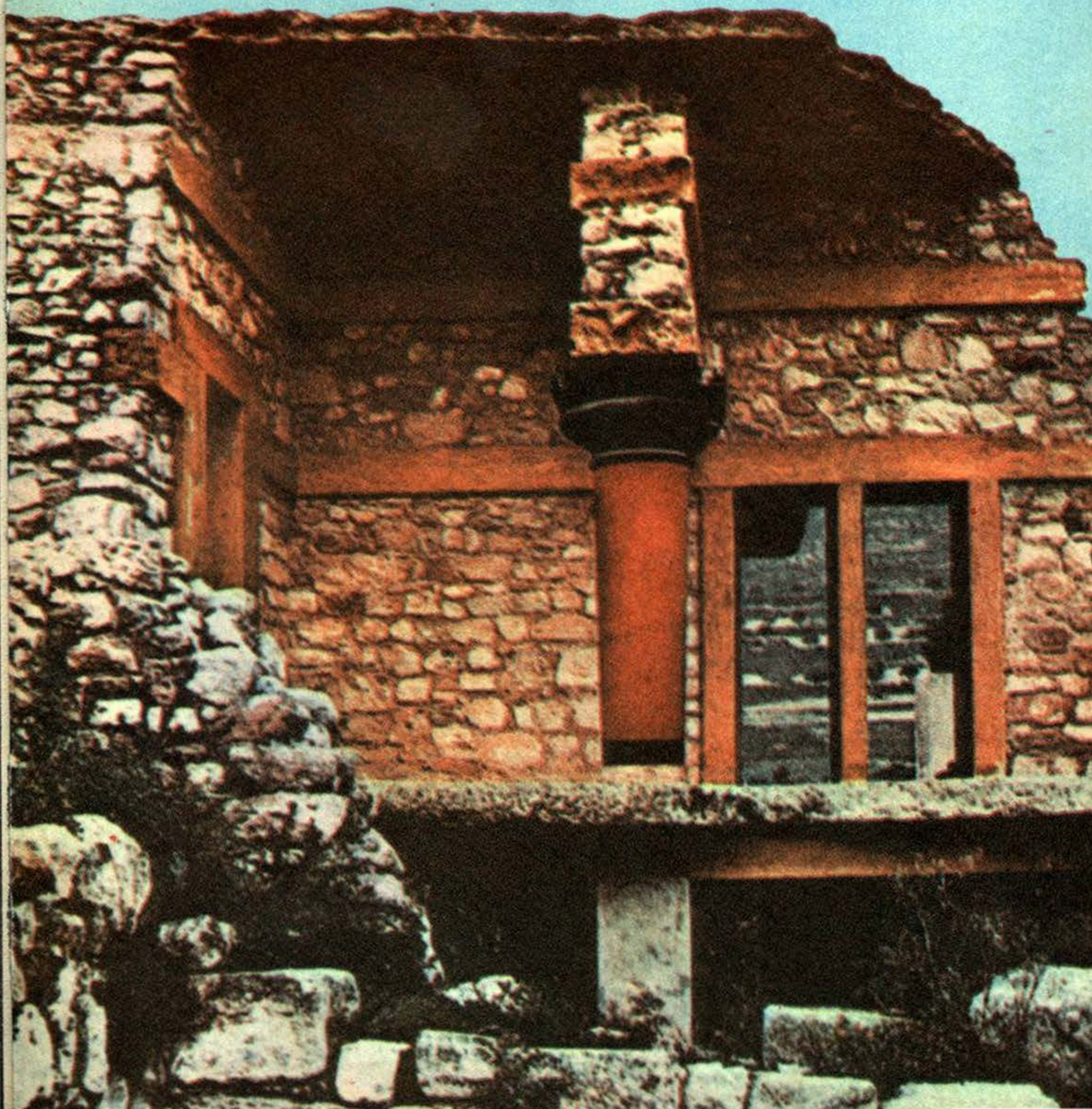
42 427